

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

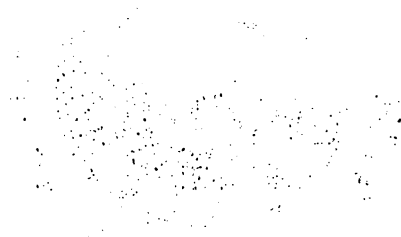
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

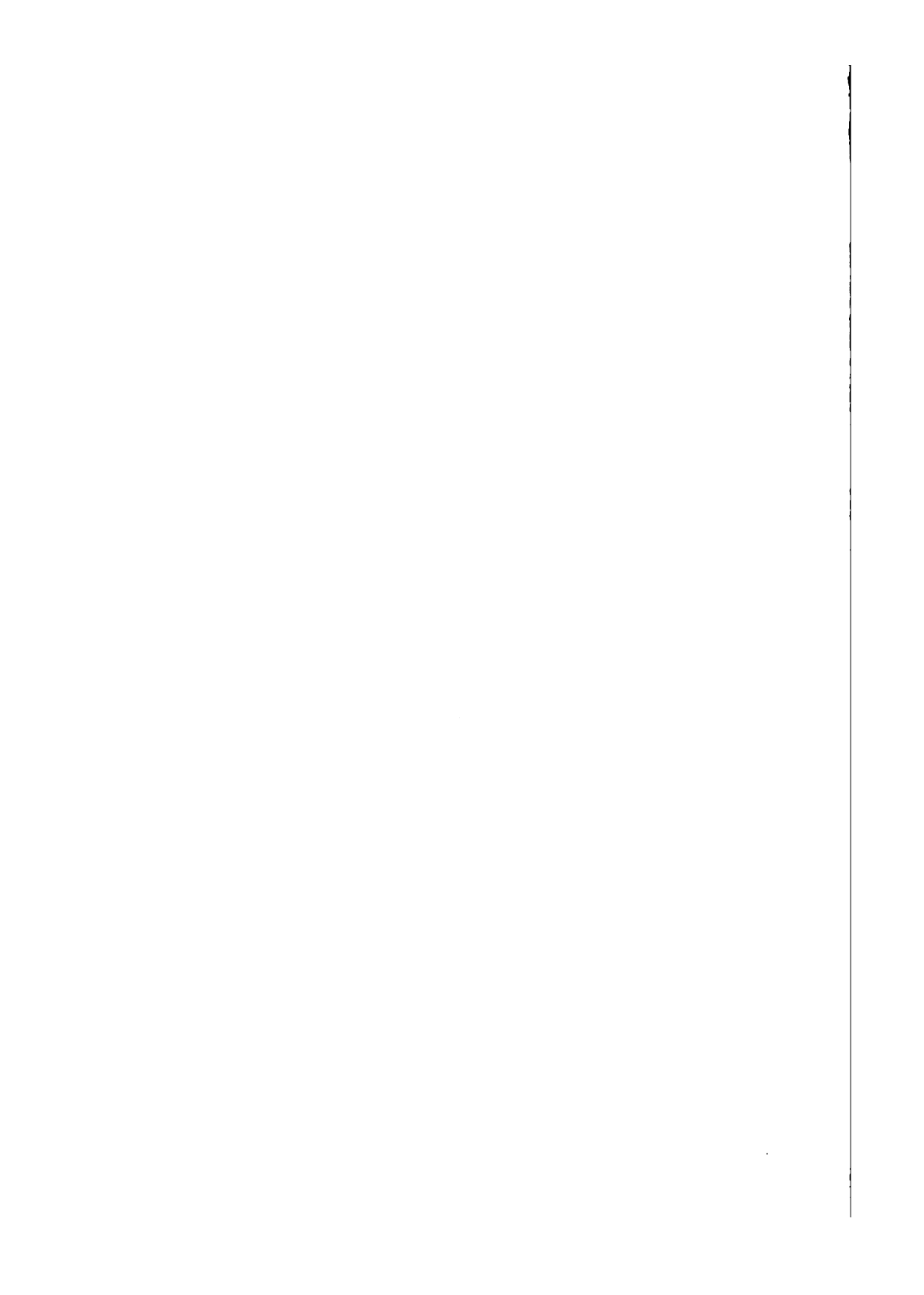
GRAD
EREN
1018
BUHR

B 1,206,896

.

Հ. Ա. ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ

Հ. Ա. ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ

ՖՐԵՄՊԵԼԻ ՄԷԹՈՏԵ

ՄԱՆԿԱՆՑ ԿԱԲՈՒՅՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՄԱՐ

ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ

Հ. Ա. ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԱՅՈՒՆ

1908

Հ. Ա. ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ

1

ԹՂԹԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՏՊԱՐԱՆ ԵՒ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ

Վ. ԵՆ Հ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍՅԱՆ

Սուրբան-Համամ

Կ. ՊՈԼԻՍ

*Palaparan, Kasapit
Filipino school manual*

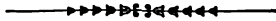
ՍԵՊՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳԱԼՏԱՅԵԱՆ ԱԶԳ. ՕՐԻՈՐՄԱՑ ՈՐԲԱՆՈՅԻՆ
Ի ԱՍԳԻՒՂԻ

ՖՐԵՕՊԵԼԻ ՄԷԹՈՏԸ

ՄԱՆԿԱՆՑ ՎԱՐԺՈՒՅԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԳՐԵՑ, Կ. Վ. ՊԱԼԱՊԱՆ

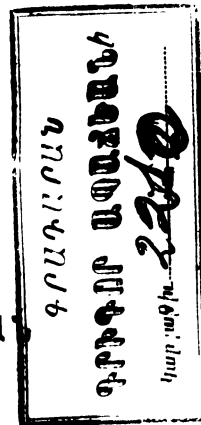

ՎԱԻԵՐԱՅԵԱԼ

ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻՆ

ՑՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Վ. Կ. Ն. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱ
Կ. ՊՈԼԻՍ
1908

Handwritten notes or markings in the top left corner.

صاوق عموميه نظارت جليه سنك في 6 ايلول ٣٢٣ تاريخي و ٢٦٢ نومرولي
رخصتنامه سيله طبع اولمشدر

Grad
EREN
1018
21.11.99

Ի ՅԱԻԵՐԺ ՅԻՇԱՏԱԿ
ԱՂԱԻՆԻ ՏԻԿՆՈՋ
ՍՈՒՏԱԶԵՌՆ ԵՐԱԽՏԱԻՈՐԻՆ

ԵՒ

ԸՆՏՐԵԼԻՈՅՆ Ի ՊԱՇՏՕՆ ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ԳԱԼՆԱՅԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՐԲԱՆՈՅԻՆ ՕՐԻՈՐԴԱՑ

Տայ ընծայել ի լոյս զգիրս Եղբայր Նորին

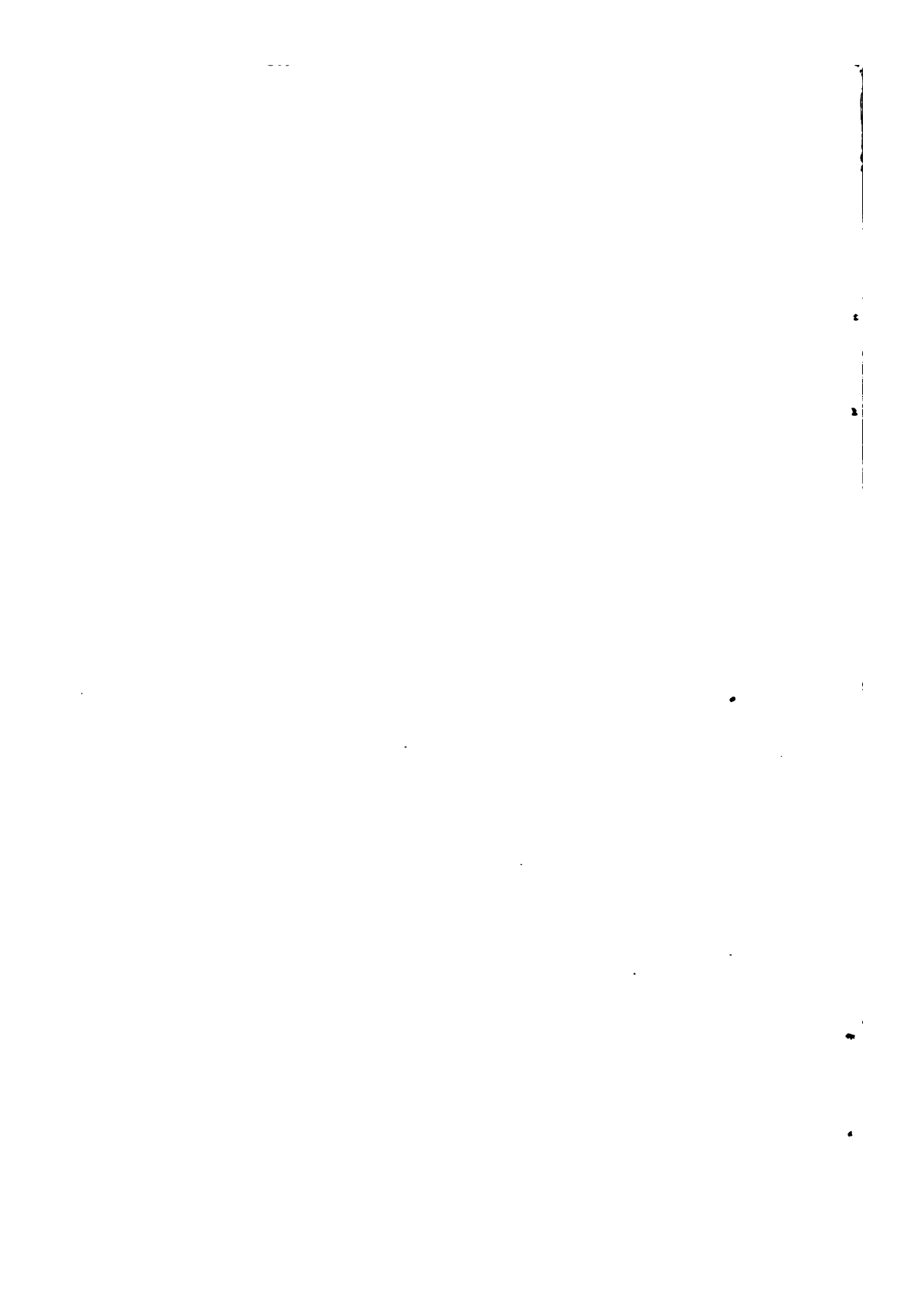
ՎՍԵՄԱՓԱՅՈՒՆՆԱՆ ԵՇԱՆ ԷՖԷՆՏԻ ՔԱԶԱԶԵԱՆ

ԿԱՐԳԵԱԼ ԶԱՐԴԻՒՆՆԱՆ ՅՕԳՈՒՏ

ՈՐԲԱՆՈՑԻՆ

ՈՐ Ի ՀԱՍՔԷՕՑ Կ. ՊՈԼՍՈՑ

1907

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ

Կ. Պոլիս, 30 Մայիս 1907

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԳ
ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԹԻԻ 14

Վ Ա Ի Ե Ր Ա Գ Ի Ր

Ուսումնական Խորհրդոյ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան

Ազգ. Ուսումնական Խորհուրդս քննութեան առաւ ուսուցիչ Կարապետ Էֆ. Պալապանեանի կողմէ պատրաստուած «Յրեօպիլի մէքոսը» անուն ձեռագիրն, եւ ստուգելով թէ լաւ աշխատասիրութիւն մ'է, որ կրնայ մանկապարտէզի վարժուհիներն առաջնորդել կազմակերպելու մանկապարտէզները բուն իսկ Յրեօպիլի դիտած նպատակին եւ ուղղութեան համաձայն, վաւերեց զայն, եւ կ'արտօնէ անոր գործածութիւնն ազգ. վարժարանաց մէջ իրրեւ առաջնորդ Մանկապարտէզի Վարժուհիներու :

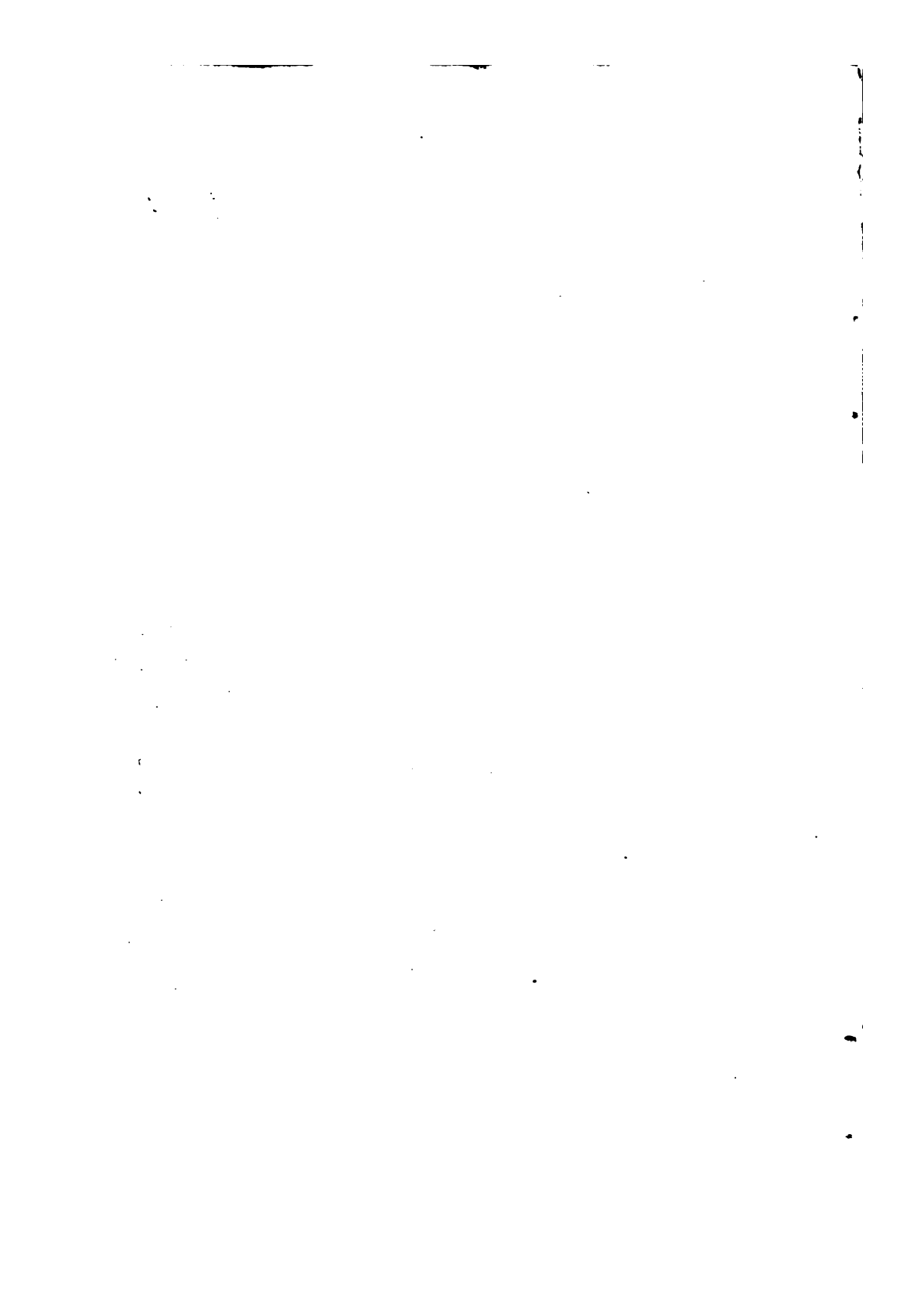
Ի դիմաց Ուսումնական Խորհրդոյ

Ասենադպիր

Վ. Ասենապետի

ՊԵՏՐՈՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՍՏ. ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

ՖՐԵՕՊԵԼԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՆՇՐԱՅՈՒՆ

Մեր ազգին մէջ մատաղ տղոց դաստիարակութեան դեռ ևս տրուած չէ՝ այն կարեւորութիւնն, որու իրաւամբ արժանի է: Հին ժամանակներէ ՚ի վեր ծնողաց հոգածութեան զլիաւոր առարկան եղած է տղոց ֆիզիքականն — անոնց հազուստը, կապուստը, սը- նունդն և երբեմն մարմնական մարզանքներն: Հայ ծնողներ դեռ չեն գիտեր թէ ինչ դեր կը խաղայ վարժութիւնը տղոց իմացական ու բարոյական դաստիարակութեան մէջ: Վերջին երեսուն տարինե- րուն մէջ հոգեբանական գիտութիւնն անսլիճելի փաստերով հաս- տատեց վարժութեանց կարեւորութիւնն ու մեծ արժէքն: Ինչպէս արտաքին ղգայտարանքներն, որոնք հոգիին դռներն են և իմացա- կան ու բարոյական դաստիարակութեան կարեւոր գործիները, նոյն- պէս ֆիզիքական բոլոր կարողութիւններն և յատկութիւնները մար- զանքի կարօտ են:

Ֆրեոպելի դրութիւնը կուգայ լիուրի լրացնել այդ պաշտօնը: Մեր դաստիարակներէն մեծ մասը սխալմամբ կը կարծէ թէ՝ ման- կապարտէզներու նոր դրութեան ստեղծողը Ֆրեոպելն է, թէ՝ ան եղաւ առաջին անգամ նախադպրոցական շրջանի դաստիարակու- թեան գաղափարը տարածողը: Երբէք: Նախնի դարերու մէջ ան- գամ կար օտ համոզումը թէ՝ մանկան ֆիզիքական կարողութիւն- ները ծնած օրէն և իմացական կարողութիւնները՝ գիտակցութիւնը արթնցածին պէս պէտք է դաստիարակել:

Նմանապէս Ֆրեոպելը չ'էր առաջին անգամ քարոզողը թէ՝ մա- տաղ տղոց անհրաժեշտ է իրենց հասակին ու կարողութեանց համա- պատասխան գործունէութիւն մը, ապա թէ ո՛չ կը ձանձրանան, վնասակար ու կորստաբեր թերութեանց նշաւակ կ'ըլլան, կը ծուլա- նան, կը բխանան բարոյապէս ու մտաւորապէս:]

Պլատոն և Արիստոտել իրենց ժամանակին ջատագով կանգնած են մանր տղոց դուարթ խաղերուն: Պլատոնի համար խաղը այն-

քան կարեւոր բան մըն էր, որ կառավարութեան առջարկեց մանր տղոց խաղի համար յատուկ տեղեր բանալ :

Ամենէն աւելի խաղերուն մէջն է որ երեւան կուգան տղայոց բնակարանութեան որոշ գիծերն, որով դաստիարակներն աւելի կունենան ուղղել անոնց գէշ հակումներն և զարգացնել օգտակար սովորութիւններ :

Ինչպէս կը տեսնուի խաղերու կարեւորութիւնը ճանչցուած էր Խոյնիակ Գրիստոսէ առաջ, իսկ անկէ ասդին, այդ նիւթին վրայ գրած են բոլոր նշանաւոր մանկավարժները :

Յոհան Ամոս Կոմենիոսի (Կոմենսքի) գաղափարով դաստիարակութիւնը պարտի սկսիլ տղայոց գիտակցութիւնը արթնցած օրէն և այդ դաստիարակութեան մղիչ ուժը պիտի ըլլան խաղերն, որոնցմէ տղաք կրնան քաղել անթուելի օգուտներ :

Լօժ աւելի որոշ կը խօսի : Մեծ խմատասէրը հակառակ է պերճ ու զարգարուն խաղալիքներու, որոնք տղայոց փոփոխամտութեան փառասիրութեան, սնապարծութեան և զանազան եպերելի հակումներուն սնունդ կուտան : Իր կարծիքով միայն այն խաղալիքները կրնան օգտակար ըլլալ, զորս տղան ինքը կ'ստեղծէ, կը հնարէ ու հաճոյք կ'զգայ :

Քեոստլոցցի ունէր իր Մանկական Դասարանը, ուր թէև նոր մէթոտը ամբողջութեամբ չ'էր գործադրուէր, սակայն մեծ յաջողութեամբ կը կատարուէին կարգ մը մեքենական խաղեր — հիւսուածք, թղթի ծալք, կաղապարում եւ այլն . ինչպէս և խմբերդն ու մարմնամարզութիւնը : Մինչև Ֆրեոպիլի օրերը թէև միայն զարգացած անձերէ կը լսուին նոր մէթոտի գաղափարները, բայց ատիկայ չի նշանակեր թէ հասարակ ժողովուրդը զգացած չէր անոնց կարեւորութիւնը : Կարգ մը մեքենական խաղեր ու ընտանեկան զբաղումներ կ'ապացուցանեն որ ծնողները շատունց ըմբռնած էին թէ մատաղ տղոց համար անհրաժեշտ է զուարթ գործունէութիւն մը, և թէ այդ գործունէութիւնը բոլորովին կ'տարբերի չափահասներու աշխատութենէն :

Թէև Մանկական Պարեգին հիմը կազմող գաղափարները բոլորովին նոր չ'էին, թէև այն տեղ ի գործ զրուած խաղերն ու զբաղումները Ֆրեոպիլի գիւտերը չ'էին, սակայն իրաւամբ կրնանք կոչել զանի հիմնադիրը Մանկական Պարեգին, հիմնադիրը՝ նոր

դրութեան, որ եկաւ աչքառու փոփոխութիւններ ներմուծել մանկավարժութեան մէջ :

Այս դրութիւնը թէև կրնայ ունենալ իր թերի կողմերը, սակայն ունի նաև լուրջ և օգտակար սկզբունքներ՝ դեռաատի տղայոց դաստիարակութեան համար :

Թէև անկէ առաջ յայտնուած էին օգտակար գաղափարներ, թէև ժողովուրդը բնազդօրէն մշակած էր կարգ մը խաղեր, սակայն յայտնուած գաղափարները դրութեան մը վերածել անոնց մէջ կարգ մը հաստատել, մէկ խօսքով «Եղիցի լոյս» արտասանելը Ֆրեոպէլի անկապտելի փառքն է :

Նոր դրութեան հիմնական սկզբունքներն են .

Ա. Մարդս բնականէն հնարող ու գործունեայ կը ծնի եւ որպէսզի Արարչութենէն իրեն տրուած այդ պատճառներ լրացնէ, պէտք է դաստիարակել զանի այդ շաղկի մէջ: Գործունեութեան սենյը տղոց մէջ երեւան կուգայ առաջին օրերուն: Դաստիարակներու սրբազան պարտքն է նկատողութեան առնել մանկանց բնաւորութեան այդ ցայտուն գիծը եւ մասակարարել նիւթ մը՝ որ համապատասխան ըլլայ անոնց բարոյական ու մտաւոր կարողութիւններուն:

Բ. Տղայոց գործունեութիւնն ամենէն աւելի կը նմարուի խաղին մէջ, հետեւաբար խաղը պիտի ըլլայ դաստիարակութեան գլխաւոր տարրը: Նախադպրոցական շրջանին մէջ տղայոց բոլոր զբաղումները խաղի բնոյթ ունենալու են եւ այնպէս մը պիտի զործադրուին որ անոնց կեանքին մէջ մուտ գործեն ուրախութիւն, երջանկութիւն, ու լոյս. զօրացնեն անոնց Ֆիզիքական ու բարոյականը:

Գ. Զբաղումներն ու խաղերը պէտք է կատարել ազատ բնութեան պարտէզին մէջ, ուր տղայք կրնան մթերել սպաւորութեանց առատ պատար մը, եւ զօրանալ Ֆիզիքապէս :

Ֆրեոպէլ ամենէն աւելի կարեւորութիւն կուտայ իր հաստատութեան մէջ պարտէզին, այդ իսկ պատճառով նոր մէթոտի դրպրոցները Մանկական Պարտէզներ կոչուեցան :

Դ. Ամէն մարդ բնութենէն օժտուած է հնարելու կարողութեամբ, նպատակայարմար դաստիարակութեան պատճառն է առաջ մղել այդ ձիրքը եւ չ'բողոլ որ բքանայ:

Ե. Տղայոց գործունեութիւնը կը յայտնուի երկու ձեւի սակ.

1. Նստական զբաղմանց մեջ:

2. Շարժուն խաղերուն մեջ:

Այս պատճառաւ պարտեզին զբաղումները երկու կարգի կը բաժնուին:

Ա. Նստական կամ մեքենական խաղեր

Բ. Շարժուն կամ մարզական խաղեր

Նստական խաղերուն պիտի տրուին այնպէս խաղալիքներ, որոնք կարողանան լրացնել տղայոց հնարագործութեան տեսչը, վարժեցնեն աւելասութեան եւ համբերութեան, զարգացնեն միտքը, գեղեցկագիտական նաւակը եւ պատրաստեն ապագայ լուրջ ուսման:

Վերը ըստածներէն պարզապէս կերեւայ որ գործին զլսաւոր նպատակն է նպաստել տղայոց շինող, ստեղծող հակումներուն: Եւ որովհետեւ շուկան ծախուած խաղալիքներուն մեծագոյն մասը տղայոց սակերիչ հակումներուն ուժ կուտան, Յրեայիլ իր դրութեան հիմը կը բռնէ Լօքի գաղափարը — տղան ինք պէտք է հնարէ իր խաղալիքը — և աւելի անաշխատ կը խաղալով կը պահանջէ որ խաղերուն զուգընթաց աւանդուին նաև հասակին համապատասխան խօսակցութիւններ, պատմութիւններ, հանելուկներ ու երգեր:

Տղուն առաջին գործունէութեան նիւթը կը կազմեն մանկական պարտեզի զբաղմանց առաջին խումբը — Մեքենական զբաղումները: Զբաղումներուն երկրորդ խումբը — Մարզական խաղերը, դո՛ւայում կուտան անոր վազելու, ուստոսելու, կայտուելու բնական տենչին:

Նստական զբաղմանց ժամանակ տղան սպաւորութիւններ կ'ըստանայ, իսկ մարմնամարդական խաղերուն կ'աշխատի այն սպաւորութիւններն առաջ ընտել իր իսկ անձին: Ո՛վ չի գիտեր այս փոքրիկ գերասաններուն, իրենց ամէն տեսածն անձամբ կատարելու անշուտօք փախաքը: Տղուն առջեւն կ'անցնի հաւը կիկիթաղով ու կեր որոնելով, ինքն ալ անոր պէս կ'իյնայ գետին հատիկներ կայելու համար: Կը տեսնես, կովը կ'անցնի դանդաղ քայլերով ու գլուխը դէս ու դէն տատանելով, բառաչելով. ինքն կուզէ կովին պէս քաշիլ ու բառաչել: Զխաւոր մը կ'անցնի սրընթաց՝ ինքն ալ հայրիկին գաւազանին վրայ կը ցատկէ և այս խաղով այնքան կ'ողտորոտի որ անշունչ փայտը կենդանի տեղ դնելով, կը մտրակէ երբ իր ոտքերը պարտասած ալ չեն ուղեր առաջ ելիլ: Տղայք կ'օրինակեն այս-

ալէս իրենց միջավայրէն, կառասպանին, ներկարարին, հիւանին, հրն-
ձառորին ու պարտիզպանին, շունին, կատուն ու մկան, սագին ու
բաղին, թրթուրին ու թիթեանիկին ձեւերը: Վերջապէս տունին ու
միջավայրին կենցաղն իր աման մանրամասնութեամբը նիւթ կը մա-
տակարարէ տղոց խաղերուն: Ֆրեօպէլի սուր տեսութենէն վրիպած
չ'էր մանկական բնաւորութեան այս գիծն: Իր մարզական խաղե-
րուն մէջ առատ պաշար կայ, տղոց երեւակայութիւնն ու մարմնը
մարդելու համար: Նոր մէթոտին մարզական խաղերն այլազան ու
բազմաթիւ են, եթէ տղաք անոնց մէկ քանին սորվին ու կատա-
րեն կրնան նորերն ստեղծել: Այս խաղերը իրենց զուարթ բնոյթով
ճարտիկ, աշխոյժ, հնարամիտ կրնեն տղաքը, միանգամայն զօրաց-
նելով անոնց մարմինը:

Դպրոցական մարմնամարդութիւնն իր չոր մեքենականութեամբ
տաղդուկ կ'աղդէ տղոց, այս պատճառաւ նուազ օգտակար ու գոր-
ծածելի է, քան մարզական խաղը, որ իր այլազան ձեւերով անօրինակ
խինգ ու հրճուանք կ'աղդէ: Վերջապէս գիտնալու է թէ ամեն տա-
րիք իր անունն ունի և թէ երիտասարդ զինուորներու հաճոյք պատ-
ճառօզ մարզանքներ կը նեղեն ու կը ձանձրացնեն մատղաջ տղաքը:

Նոր մէթոտին դարձմանց երկու խմբերն ալ — մեքենականն ու
մարզականը, սերտ կերպով կապուած են իրարու, իրարմէ կը բղխին,
ղերաբ կը լրացնեն, այն նպատակին կը դիմեն, որ է ներդաշնակ
զարգացումը Ֆիզիքական, մտաւոր ու բարոյական կարողութեանց:

Դեռ մանկապարտէզ չի մտած, երկու երեք տարեկան տղոց
համար Ֆրեօպէլ կը յանձնարարէ իր առաջին և երկրորդ խաղալիկ-
ները — Նուեհրնեհն: Ա. Նուէր — բրդեայ գունաւոր գնդակներ:
Բ. Նուէր — փայտէ գունտ մը, գլան մը ու խորոնարդ մը: Թէև
այս նիւթը տղոց կարողութիւնները մարդելու համար շատ երկար
չի տեւեր, սակայն մեծ մանկավարժն ուրիշ խաղալիկներու գործա-
ծութիւնը չ'արգիլեք, եթէ անոնք գործին չեն շլատեր:

Իր երկու պարզագոյն խաղալիկներովը, Ֆրեօպէլ կուզէ մեզ ըզ-
գացնել թէ այդ տարիքին մէջ տղոց կարողութիւնները սահմանափակ
են, օւստի պէտք չ'է տալ անանկ նիւթ մը որով կարողանան բան մը
չինել կամ ստեղծել, քանի որ հնարող ուժը դեռ քունի մէջ է:

Այդ տարիքին մէջ տղան ինչ կրնայ ընել. բռնել, հրել, դի-
տել, քաշել, գլորել ու այս ամենը կրնայ ընել Ա. և Բ. նուէրներ:

րով՝ Ֆրեոպիլ իր նախնական դաստիարակութեան սկզբունքները փոխ առած է տղոց բնութենէն . իր բոլոր խաղալիկներն այդ բնութեան ճշմարիտ պահանջին ծնունդն են : Անոնց մէջ կը տեսնուի մեծ մանկավարժին խորին ծանօթութիւնը տղոց հոգւոյն , նուրբ զննութիւնը և մանկավարժական դարմանալի ձիրքերը :

Մանկապարտէզ յաճախելէն առաջ տղան գլխաւոր պահանջներն են ԵԱՐԺՈՒՄ և ԱՐՏԱՖԻՆ զգայարանցներու մարզանք : Ահա թէ ինչու կուտանք անոնց բրդէ գունաւոր զնդակներ , որոնք կը մարզեն տեսանելիքն ու շօշափելիքը . փայտէ գունաւոր , գլանն ու խորանարդը , որոնք իրենց հանած ձայներով կը կրթեն լսելիքն , երեւան կը բերեն առարկաներու ձեւն ու ծաւալը կը ծանօթացնեն շարժմանց տեսակներուն , կը համաչափեն ձեւքին շարժումը՝ տեսողութեան հետ :

Բայց ահա հասած է ժամը , երբ տղոց մտապահեցներուն պաշարն հարստացած է , անզուսպ փափաք մը ունին ամեն բան քննելու , զննելու , կը կոտորեն իրենց պուպրիկին դուլին , առարկային ներքինը դիտելու հետաքրքրութենէն մղուած : Այս հասակի տղոց Ֆրեոպիլ կ'ուտայ իր Գ . նուէրը , որ խոշոր խորանարդ մըն է 8 խորանարդիկներու վերածուած՝ աջէն ձախ ու վերէն վար կտրուածքներով : Այս նուէրը կը հասնի ճիշդ այն ժամուն՝ երբ արթնցած է տղոց հնարող , ստեղծող կարողութիւնը :

Տղան տուիէն կը հանէ խորանարդը , որ խսկոյն մանր մասերու կը բաժնուի : Իր առաջին փափաքը կ'ըլլայ զանոնք միացնել ու կը տեսնէ որ խորանարդները միանալով զանազան առարկաներու ձեւեր կ'առնեն . տղան անզգալի կերպով ստեղծելու ճամբան կը մըտնէ : Երբ տղոց դիտողութեան հորիզոնը ընդարձակուի տակաւ , կ'ըստանան Գ . նուէրը , որ նոյնպէս մեծ խորանարդ մըն է , բայց տարբեր կերպով կտրատուած ու 8 աղիւսներու վերածուած է : Այս աղիւսներով շէնքերն աւելի սիրուն և շրջագծերն որոշ կը պատկերանան :

Աւելի վերջը պիտի բացատրենք Մանկական Պարեգի նուէրներուն պաշտօնը տղայոց դաստիարակութեան գործին մէջ , մենք այստեղ շեշտել ուզեցինք միայն նոր մեթոտին այն բնորոշ յատկութիւնն , որով մէն մի զբաղում հիանալի ճշդութեամբ ու ժամանակին կուգայ աստիճանաբար լրացնել մանուկ բնութեան պահանջները՝ անոր զարգացման յաջորդական փուլերուն մէջ : Ֆրեոպիլ իր մեքենական զբաղմանց մէջ ալ նոյն բանն ուշադրութեան առած է :

Իր առաջին վեց նուէրները թէ՛ ունին ձեւի զանազանութիւն , թէ՛ զննութեան ու բազդատութեան առատ նիւթ կը մատակարարեն , սակայն չ'են կրնար նպաստել զարգացումին այն ամեն կարողութեանց , զորս բնութիւնը մթերած է սողոց հոգւոյն խորը . ուստի իրր շինուածանիւթ կ'ընդունի նաև թուղթը՝ փայտէն անհամեմատ աւելի ճկուն ու կերպընկալ նիւթ մը : Թղթով աւելի շօշափելի ու բազմաթիւ ձեւերու տակ սղայք երեւան կը բերեն միջավայրի առարկաները :

Ըտողներ կան թէ՛ Ֆրեոպէլ Գերման մանկավարժ մը ըլլալով՝ իր դրութիւնն էջ սղայոց դաստիարակութեան չի յարմարիր , թէ՛ անիկայ անձկափոտ դրութենամու մըն է , իր տուած զբաղումները զուտ մեքենական են և կամ միայն արտաքին տպաւորութեանց դասնազան զգայարանքներու զարգացումին շուրջ կը դառնան :

Այս առարկութիւնները ջրեղու փաստեր չ'են պակսիր :

Ֆրեոպէլ իր մէթոտին առաջնորդ ունի միայն այն օրէնքները , որոնք սղուն մէջ ծնունդ առնող գործունէութիւնը կը յատկանշեն , ինչ ազգի ալ պատկանի անիկայ : Տղան կ'ակսի դիտել , շօշափել , շատախօսել , կայտուել ու խաղալ , ու անհարց մը կը ծնի մեր մէջ , ո՛ր կը դիման բոլոր այս շարժումներն , ինչ ուղղութիւն պէտք է տալ անոնց , ինչն էր կը խօսի անոնց մէջ մարդկային բնութիւնը :

Ֆրեոպէլի գլխաւոր ծառայութիւնն այն է , որ մեզի կ'ուսուցանէ օգտուիլ ամենապարզ նիւթերէ , նիւթեր՝ զոր ամենուրեք կըրնանք գտնել , կ'ուսուցանէ թէ՛ իւրաքանչիւր վիճակի մէջ ինչ ընթացք պիտի բռնենք :

Մեծ մանկավարժին միտքէն չ'էր անցներ թէ՛ կրնան գտնուիլ կարգ մը ապիկար դաստիարակներ , որոնք իրենց համար սրբազան պարտք սեպեն , գործածել ճիշդ այնպիսի խորանարդներ , զորս ինքը գործածած է , խօսիլ այն նիւթերուն վրայ , երգել՝ այն երգերը զորս ինքը խօսակցութեան առարկայ ըրած է ու երգած : Անիկայ մեզի ցոյց տուաւ մշակելի նիւթը , որով սղուն ստեղծող երեւակայութիւնը պիտի դործէ : Ան կը պահանջէ զգայարանաց բազմակողմանի զարգացումը , չ'ուզեր որ ստրկօրէն իրեն հետեւինք , չի մերժեր ուրիշ խաղեր ու խաղալիկներ , որոնք յաճախ աւելի օգտակար կրնան ըլլալ : Եթէ նոյն իսկ Գերմանիոյ մէջ նոր դրութեան ամեն մէկ մասը օգտակար չի համարուիր դաստիարակութեան , որ-

քան աւելի ընտրագութիւն տննեպաւ են Հայ դաստիարակներ։
Չբազմանց ա գրոյցներուն, ինչպէս և երգերուն նիւթը Յրեօ-
պիլ ժողովեց իր երկրին մէջ տանձային անսպառ ազգիւրներէն, սա-
կայն զաննք յարմարցուց իր մէթատի պայմաններուն և աղայոց
մաքի հասողութեան պահանջներուն։ Այս նիւթերը ժողովելու հա-
մար անիկայ առը երկար տարիներ թափառեցաւ գիւղէ գիւղ,
մասաւ ամենէն ետ ընկած խրճիթները, սերտ մտերմութեամբ կապ-
ուեցաւ գիւղացի մամիկներուն աւ ազոց նա, որպէսզի նիմնովին
ուսումնասիրէ այն նիւթը, որ զարերու մասանդութեամբ անցած
էր. սերնդէ սերունդ։ Գարեր ու դարեր Գերման մայրեր այդ նիւ-
թերով անուցած էին իրենց պղտիկները։ Յրեօպիլ շատ աշխատեցաւ
մաքրելու, զսելու անարկի նախապաշարումներու և սնտոի հաւա-
տալիքներու այդ կոյտը, անկէ դատելու համար մատաղ մաքրու
անդարար կաթը։ Մեր մէջ այդ գործը պահուած է բնագաւառի
դաստիարակներուն, անոնք են որ մեզի պիտի մատակարարեն մա-
նուկ միտքի դիւրաջամբ անունդը—տոնային խաղեր, երգեր, պատ-
մութիւններ, գրոյցներ, հեքեաթներ, հանելուկներ, վերջապէս այն
ամենն որով Հայ մայրը կը մնցնէ իր մանկիկը։

Որքան պիտի դարմանար արդեօք Յրեօպիլ, տեսնելով որ Հայ
աղաք կը դաստիարակուին Գերմանական երգերու խղճայի թարգ-
մանութիւններով, այն տարիքին մէջ երբ մօր կաթէն տարբեր սը-
նունդ մը չի կրնար առնել։

Հապճեպով սկսուած գործէ մը այսքան կրնայինք սպասել։
Արդար ըլլալու համար պէտք է ընդունինք որ մեր մէջ Մանկական
պարտէզի գործը տկար ձեռքերով հաստատուեցաւ։ Նոր դրութեան
կեղեւն էր որ մեզի մեծարեցին և մենք այդ կեղեւը ոսկեղօծ զար-
դարեցինք, երբէք չ'ըմբռնելով թէ ներքինը փտած է։

Յրեօպիլ որդեկրեց Բեսուլոցցիի դրութիւնն և զայն իր պար-
տէզներուն յարմարցուց։ Իր օրով թէև մանկավարժական դիտու-
թիւնն արթնցած էր նոր կեանքի ու գործունէութեան թափով, անած՝
Բեսուլոցցիի առողջ գաղափարներով, սակայն մատղաջ աղայոց դաս-
տիարակութիւնը մեծ ուշադրութեան առարկայ եղած չ'էր ու անոնց
դաստիարակութեան միակ վայրը խաղի դպրոցն էր։ Յրեօպիլին
պահուած էր նոր հորիզոն մը բանալ նախադպրոցական դաստիարա-
կութեան։ Ամեն նոր գործի մէջ կրնան մուտ գտնել յետասափտ և ձե-

ւամոլ գաղափարներն նոյնը վիճակեցաւ նաև նոր մեթոտին : Մեծ մանկավարժը շատ լաւ գուշակած էր ասի և իւր մէկ գործին մէջ կը յանձնարարէ «հետեւիլ մեքոսի ոգւոյն եւ ոչ թէ ձեւին» :

Իր դարուն Մանկավարժութիւնը դասական էր և փորձառականներ ու գիտուններ չ'էին զիջաներ խոնարհիլ մինչև մանուկ կեանքը : Ֆրեոպէլ բնութիւնն ունեցաւ իրեն առաջնորդ , անկէ առաւ իր նիւթն և առականրուն ու բարոյախօսութեան տեղ տուաւ միջակորեարի աշխատութեան գաղափարը : Իրեն սկզբունք ընտրած է հաճելի ու դիւրատար աշխատութիւնն որ սքանչելի աստիճանաւորումով մը կը վարժեցնէ տղան համբերութեան և ապագայ լուրջ գործունէութեան :

Որքան յայտնի է՝ գործնականին մէջ Ֆրեոպէլ հակառակ էր իմաստակ ու ձեւամոլ ուղղութեան , այն ժամանակներն երբ դեռ իր մանկավարժական դաւանումները կազմուած չ'էին , երբ մարմին առած չ'էր Մանկական Պարտէզի նոր գրութիւնը : 1816ին հիմնուեցաւ Ֆրեոպէլի որբանոցը : Հաստատութեան բարոյական կազմը այցելուն այն տպաւորութեան տակ կը թողուր , որ հոն ձեւամոլութիւնը գոյութիւն չ'ունի : Դաստիարակներ ու սանունք բարեկարգ ընտանիք մը կազմած էին , ջերմ համակրութեամբ կապուած , գիտութեան ու մարդկային լաւագոյն կեանքի անկեղծ հաւատքով :

Անկէ 20 տարի վերջը բացուեցաւ առաջին Մանկական Պարտէզը : Տիոսեռվիկ որուն վկայութիւնը ամեն կասկածէ վեր է , անսովոր գովեստով կը խօսի առաջին անգամ այցելած Մանկական Պարտէզին ու անոր հիմնադրին վրայ : «Ֆրեոպէլի մէջ , կըսէ , առաջին անգամ տեսայ ճշմարիտ մանկավարժին կատարեալ մարմնացումը» : Այս գովեստը Ֆրեոպէլի անձնական գործունէութեան կը վերաբերի : Իր մէթոտին իմաստասիրութիւնն և քանի մը շարադրութեանց մէջ պարզած հայացքներն արուեստ և իմաստակութիւն կը բուրեն : Սկզբունքները անվիճելի են , բայց մանրամասնութիւնք՝ ինչպէս կեղծ զգայնութիւնն որով տղոց երգել կուտայ երկրաչափական ու թուաբանական ճշմարտութիւններ , աշխատութեան քաղցրութիւնն և արտասուախառն վերաբերումը բնութեան , ծիծաղ կը շարժեն :

Սակայն եթէ անհատի մը գործին թերի ու թոյլ կողմերը միայն փնտռենք , հանճարը այլ եւս գոյութիւն չունենար մեզի համար : Ոչ մէկ մարդ , որքան ալ արտակարգ ձիրքերով օժտուած ըլլայ ,

չի կրնար խուսափիլ ժամանակի ու միջավայրի ազդեցութենէն և մենք անիրաւած կ'ըլլանք եթէ դարուն տկար կողմերուն համար, ուրանանք այն անթուելի ծառայութիւնները, զոր այդ մարդիկ մատուցած են մեզի: Այսպէս ալ Ֆրեոպէլի գործը, որ մեծապէս նպաստած է մանկավարժութեան, իր թերի կողմերն ունի, որոնք ժամանակին ազդեցութեան արդիւնքն են: Մանկավարժական դրութիւն մը միայն այն ժամանակ սխալանքէ զերծ կրնայ ըլլալ, երբ կը յենու հոգեբանական օրէնքներու:

Քառասնական թուականներուն հոգեբանութիւնը ընազանցական էր, որ յաճախ սխալ մեկնութիւններ կուտար հոգեկան երեւոյթներուն: Նոյն ժամանակները մարդոց մէջ տեսնուած տարբերութիւնը միջավայրին ու դաստիարակութեան կը վերագրուէր բոլորովին: Տաղանդ, ձիրք, առաքինութիւն, հանճար կարելի էր ձեռք բերել ինամոտ դաստիարակութեամբ: Այն դարուն համար մանկան հոգին tabula rasa մըն էր, որուն վրայ դաստիարակը կրնար գրել ամեն բան: Ուստի մանկավարժական գաղափարներու այս խեղճութեան մէջ աւելի կը փայլի Ֆրեոպէլի մեծ հանճարն, եթէ նկատողութեան առեւնք անոր խորին ծանօթութիւնը մանուկ հոգիներու, թէ և անտեղեակ՝ սրտի հոգեբանութեան:

Եթէ մէկ կողմ ձգենք Ֆրեոպէլի մութ, վերացական բացատրութիւններն, այն համոզման կուգանք որ նոր մեթոտն առողջ սկզբունքներու վրայ հաստատուած է և մեծապէս կը նպաստէ մանկանց բարոյական, իմացական և ֆիզիքական դաստիարակութեան:

Ֆրեոպէլի բոլոր զբաղումները, մեքենականներն իրենց խօսակցութիւններով և մարդականներն իրենց երգերով կը դիմեն հոն, ուր կուգեն հասնիլ արդի մանկավարժութիւնն ու հոգեբանութիւնը սողոց դաստիարակութեան գործին մէջ, այսինքն՝ համերաշխ դարգացումը սոլայոց բարոյական և իմացական կարողութեանց:

Նոր դրութեան թերի կողմերէն մէկն է արուեստականութեան չափազանցութիւնն, որմէ զգուշանալ պարտին Հայ դաստիարակներ: Դաստիարակ մը Ֆրեոպէլի մեթոտը գործադրելէն առաջ, ինքնին մշակելու է անոր մեքենական աշխատութիւնները: Ասի շատ կարեւոր է, որպէսզի ղանազան նկարներու կոյր հետեւող մը չ'ըլլայ և ձեռք բերուած փորձառութեամբ սողոց գործը աւելի դիւրին, արագ ու գեղեցիկ արտագրուի:

Ֆրեօպէլ իրեն առաջնորդ ընտրած է մանկավարժական մեծ սկզբունք մը — դիւրիմեցն՝ դժուարը, պարզեցն՝ բաղադրեալը, ծանօթեցն՝ անծանօթը: Մեքենական զբաղմանց մէջ չափազանց պահանջ-կոտուածիւնը լաւ չէ, որովհետեւ տղան կ'ստիպուի իր կարողութեանէն վեր ճիգեր թափել եւ մեքենականութեան լուծին տակ կամ անյաջողութենէ կը վհատի:

Երբ տղայք վերջացնեն իրենց մանր պարտքերն աւարտեն խաղը՝ որուն մէջ առիթ ունեցան բնութենէն զանազան տպաւորութիւններն ստանալու, ու գեւռ այնքան յոգնած չին որ դորժունէութիւնը դադրի, դաստիարակը կրնայ տալ Ֆրեօպէլի այս կամ այն զբաղումը իրեն զուգընթաց զրոյցներով ու պատմութիւններով: Զբաղումը միշտ պիտի վերջանայ մարդական խաղով մը: Խաղին մէջ բաւական զուարթանալէն վերջը կարելի է առաջարկել հանելուկներ, բանալ օգտակար խօսակցութիւններ, ամէն պարագայի մէջ միջավայրն աչքի առջեւ ունենալով:

Ֆրեօպէլի դրութեան քանի մը թերութիւնները պատճառ եղան ժամանակ մը ետ ձգելու անոր լուսամիտ եւ օգտաշատ գաղափարներուն ծաւալումը: Դրութեան առողջ սկզբունքները իւրացնելու, անոնց խորութիւնն ու նշանակութիւնը չափելու համար անհրաժեշտ է ուսումնասիրել մէթոդը, գալով ընտրողութեան, այսինքն էականն՝ անկարեւորէն, օգտակարը՝ վնասակարէն ու անյարմարէն զատելու համար, անհրաժեշտ է ունենալ իմացական դարգացում եւ քննադատական ոգի, ինչ որ յաճախ կը պակսի մեր վարիչներուն:

Մանր սոլոց գաստիարակութեան նուիրուող աղջկանց համար շատ կարեւոր է ունենալ դասընթացք մը, ուր գործնական դասաւանդութեան զուգընթաց կարողանային ուսանիլ հետեւեալները:

1. Մարդակազմութիւն	6. Պատմութիւն մանկավարժութեան
2. Բնախօսութիւն	7. Բնագիտութիւն
3. Առողջաբանութիւն	8. Գծագրութիւն
4. Հոգեբանական ու մանկավարժական կարեւոր գիտելիքներ	9. Կաղապարում
5. Ֆրեօպէլի մեթոդն ու զբաղումները	10. Մարզական խաղեր
	11. Սրգ եւ Զայնագրութիւն

ՄԱՅՐԵՆԻ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՏՂՈՑ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԹԸՆՑԱԾ ՕՐԷՆ ՄԻՆՁԵՒ 3—4 ՏԱՐԵԿԱՆ ԸԼԼԱԼՆԻՆ

Ինչպէս տեսանք Յրեօպէլ ազոց դատախարակութիւնը կ'սկսի անոնց գիտակցութիւնը արթնցած օրէն իրեն նպատակին դարձածելով նորարժարժ աշխատութեան տենչը ու արտաքին զգայարանքները :

Գոյութեան առաջին ամիսներուն մէջ նորածինը իր շարժումներով երեւան կը բերէ գործունէութեան հակամը : Յրեօպէլ անուշադիր չ'է այս երեւոյթին և միջոցներ ձեռք կ'առնէ այդ գործունէութեան յագուրդ տալու համար :

Կրնայ նկատուիլ թէ՛ ազան երբ մեծնայ առիթներ չի պիտի պակսին զգայարանքները զօրացնելու, ուստի գէթ օրօրոցին մէջ հանգիստ թողունք զանի : Արծիւը բնաւ արուեստական միջոցներու չի դիմեր ձագերուն արատեսութիւնն ու ճարպիկութիւնը զօրացնելու համար և սակայն ժամանակին մարդոց տեսութենէն ծածկուած հեռաւորութեանց վրայ, անոնք կրնան տեսնել պզտիկ վառեակը, նետի պէս կը խոյանան ու կը յափշտակեն : Այս դատողութիւնը կրնայ ճիշդ թուիլ, սակայն մտածելու է որ կարգ մը կենդանիներ, մանաւանդ ստորին դասերուն վերաբերողները, իրենց աշխարհ եկած օրերնին իսկ կը տեսնեն, կը լսեն կը շօշափեն աւելի լաւ քան նորածին մանուկը, տկար ու անպաշտպան : Այս տարբերութեան պատճառներով յայտնի են :

Արտաքին զգայարանքները կարգ մը կենդանեաց, որոնք իրենց գոյութեան առաջին օրն իսկ կը գործեն, համապատասխան զարգացում մը ունին, մինչդեռ մարդուս զգացումներն ու այդ զգացմանց գործիները շատ տկար մնացած են և կրնան զօրանալ ու զարգանալ միայն նպատակայարմար վարժութիւններով :

Արդ՝ Յրեօպէլ այս գաղափարէն առաջնորդուած նորածին մանկան օրրանին վրայ կը կախէ գունաւոր գնտակ մը : Յրեօպէլի ամէն մէկ գործին մէջ իմաստասիրական հիմ մը կը գտնենք : Նոյնն է նաև այս խաղալիկին համար : Գնտակը կը որ է, իր ձեւը տիեզերքի մէջ տիրող ձեւն է : Բոլոր երկնային մարմինները կը որ են, կը որ

ձեւը կը բողորէ ամէն ինչ նաև գործարանաւոր աշխարհին մէջ սաղմոձուէն սկսեալ : Այս պատճառաւ մեծ մանկավարժն իր առաջին խաղալիկին կը որ ձեւը կուտայ :

Մանր սղոց կը որ ձեւով խաղալիկ տալը բանաւոր է , բայց ո՛չ այն պատճառաւ որ տիեզերքի մէջ այդ ձեւը տիրող է կամ թէ՛ սաղմնային ձուն կը որ չըջագլծ ունի :

Ձեւին հետ սղան կ'սկսի որոշել նաև գոյնն և որովհետև բնութեան մէջ , օրինակի համար ծիածանին վրայ 7 գոյն կը տեսնուի . (կարմիր , նարնջագոյն , գեղին , կանանչ , կապոյտ , լեզակագոյն , մանիչակագոյն) Ծրօսպէլ 7 գոյնով գնտակներ կուտայ իրր առաջին խաղալիկ , զոր կը կոչէ իր Ա . Նուէրը⁽¹⁾ :

Թէև ծիածանի գոյները 7 տեսակ են սակայն Ա . նուէրի տուփին մէջ միայն 6 գնտակ կը տեսնուի , որովհետև կապոյտն ու լեզակագոյնը միեւնոյն գոյնին տարբեր երանգներն են :

Նախ կ'առնենք ու է գոյնով գնտակ մը և համագոյն երկզով մը կը կախենք տղուն օրրանին վրայ : Ճշդիւ որոշել կարելի չ'է թէ երբ է կախելու ժամանակը , բայց պէտք է միջին ժամանակ մը որոշել : Նրեք չորս շաբաթական տղուն աչքին եթէ մատս մօտեցընեմ չի թարթեր , կամ եթէ մութ ժամանակ լապտերը սենեակին մէկ կողմէն միւսը տեղափոխեմ աչքին ուղղութիւնը չի փոխեր . ասիկայ կը ցուցնէ որ տղուն տեսանելիքը դեռ շատ տկար է : Պէտք է քիչ մը ժամանակ հանգիստ թողուլ և աչքը լուսոյ առատ հոսանքի մը ենթարկելէ զգուշանալ , որպէս զի չի վնասուի : Իսկոյն ժամանակ մը ետքը տղան կ'սկսի անթարթ դիտել ձեր դէմքը , կը ժպտի , ոտքերուն ու ձեռքերուն շարժումները կ'արագանան թէև անորոշ ու աննպատակ : Այդ տղուն քնացած ժամանակը օրօրոցէն կախեցէք գունաւոր գնդակը և դիտեցէք : Ահա արթնցաւ , աչքերն սկսան շրջիլ անորոշ , յանկարծ կանգ առին գնտակին վրայ , տղան անխօս կը դիտէ , ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ այդ նորերեւոյթ առարկային վրայ : Յանկարծ կը թոթւըռուի ձեռքերով ու ոտքերով , կարծես ամբողջ մարմինը կ'ուզէ առաջ մղել կը ձայնէ ու աչքերով կը գզուէ գնդակը : Առաջին օրը հաղիւ թէ վայրկեան մը կ'զբաղի անով , երկրորդ օրը ալ աւելի և այսպէս օր րստ օրէ գնդակին զբաղումը կ'երկարի և ձեռքերը կ'սկսին օգնութեան հասնիլ աչքերուն :

(1) Տես Տախտակ Ա .

Տղան տակաւ կը վարժուի գնդակը բռնելու . եթէ ձեռքէն ելնէ կը տատանի այս ու այն կողմը , այդ պարագային տղուն ակնարկն առաջուան պէս անտրոշ ու տարտամ չ'է , այլ կը հետեւի գնտակին շարժումներուն :

Երկու երեք ամսական եղած ժամանակը տղան կը վարժուի գնտակը բռնել երկու ձեռքերով , հրել ու վերստին ձեռք բերել :

Լաւ կ'ըլլայ որ առաջին անգամ կապոյտը կամ կանանչը կախենք , որովհետեւ այս գոյնները տկար աչքերու համար շատ հաճելի են : Կարմիր գոյնին ազդեցութիւնը խիստ է , ուստի պէտք է ամէնէն վերջը կախուի : Գնտակներ կախելու համար որոշ ժամանակ մը սանձանուած չ'է , ասիկայ կրնայ երկարիլ այնչափ , որչափ որ հաճոյք կ'ազդէ տղուն : Երբ լաւ բռնելու վարժուի տղան , կարելի է մէկին տեղ երկու երեք հատ կախել : Վերջապէս կը հասնի այն ժամը երբ տղան կրնայ նստիլ մօր գիրկը և թաթիկներն անոր երկարել : Այդ ժամանակ 5—6 ամսական է : Ֆրեօպէլ իր գնտակներով կ'սկսի դանազան վարժութեանց տղուն մկանունքը և լսելիքը զարգացնելու համար , պահանջելով որ մայրեր խաղան , ու երգեն իրենց տղոց հետ : Այդ խաղերուն ու երգերուն առատ մթերքը կը դանուի իր «Մայրենի զրոյցներուն» մէջ : Այս հասակի տղայոց համար Ֆրեօպէլի պատուիրած բոլոր վարժութեանց մէջ կը տեսնուի տարօրինակութիւն , հասակին անհամապատասխան գաղափարներ , բռնազբօսիկ զայրացում , աւելորդ կարգապահութիւն , թէև լուրջ խորհուրդներ ալ չ'են պակսիր :

Տեսնենք նախ գնտակին վարժութիւնները : Ֆրեօպէլ բազմաթիւ խաղեր ունի , որոնց մէջ անսովոր աստիճանաւորումով մը կը ծանօթացնէ գնտակին շարժումները . — առաջ , իտ , վեր , վար , հոս , հոն , մօտ , հեռու , բարձր , ցած , շուրջ , ևլն . : Ապա կը ծանօթացնէ գնտակին գիրքերը տարբեր առարկայի մը նկատմամբ , տուփին վրայ , տուփին տակը , տուփին աջ կողմը , ձախ կողմը , տուփին մէջը , դեպի ինձի , դեպի քեզի ևլն . մէկ խօսքով անսովոր ճիգ մը կը թափուի տղուն սորվեցնելու համար ամէն տեսակ նախադրութիւններ ու մակբայներ : Այս շարժումներուն իւրաքանչիւրն իր երգն ունի , զոր կ'երգէ մայրիկը տղուն ծանօթութեանց պաշարը աւելցնելու համար :

Կ'ընդունինք թէ այդ հասակի տղոց գնտակներ տալը , մանա-

ւանդ համագոյն երիզներով կապուած դնտակներ, որպէս զի տղան խաղայ և այդ խաղերուն մէջ մարմնոյ զանազան շարժումներուն ծանօթանայ առանց մեր կողմէ միջամտութեան, գէշ չ'է. բայց այդ վարժութեանց «Ինֆորմի» ընթացք մը տալ, ստիպել որ մեր գծած ճամբէն քալէ, նախ ծանօթանայ դեպի վեր շարժումներուն, ապա դեպի վար, կողմնակի և ինչ, բոլորովին անտեղի է: Մտածեցէք որ այս ամէնը պիտի սորվեցնենք 5—6 ամսական տղոց, որոց համար երգուած երգերուն մէջ անըմբռնելի գաղափարներ կը վխտան: Չենք ուրանար թէ՛ թանձրացեալին հետ վերացեալ գաղափարները լուրջ կերպով ուսումնասիրուած են, բայց ատոնք աւելի ուշ ժամանակի կը յարմարին, երբ տղան կը վարժուի խօսիլ և լսածն ըմբռնել: Վերջապէս գիտնալու է թէ խիստ «Ինֆորմի» վարժութիւնները վարժարաններու յատուկ են և երբէք չ'են յարմարիր նախադպրոցական շրջանին: Նոյն իսկ այն տեղ աւելի բնական պիտի ըլլար առարկաներու փոխադարձ դիրքը որոշել տղուն շուրջը գտնուած մարմիններով և առիթը պատահած ժամանակ հարցընելով՝ ի՞նչ կայ գլխուդ վերելք, աջ կողմը, ձախ կողմը, ետելք, առջելք և ինչ. և այս ամէնն պռանց բռնադատումի, ո՛չ իբր դաս, այլ իբր դրօսանք:

Ասոր հակառակ, տղուն ձնած օրէն Ֆրեօպիլ կ'սկսի, գերմանական հին սովորութեամբ ու վարդապետօրէն ընդունիլ տալ տպաւորութիւններ, ո՛չ ինքնադատ այլ գծուած կանոններու համաձայն:

Այս ընթացքով դաստիարակներ տարօրինակ վիճակ մը կ'ուսնան: Մարդուն խնդալը կուզայ երբ երեւակայէ որ դաստիարակը կիսամեայ տղան զուարճացնելու զբաղած վայրկենին պիտի մտածէ ու հաշուէ թէ ո՞ր շարժումը սորվեցնէ առաջ, ո՞ր քերականական բառը և ոգեւորուած այս «Ինֆորմի» գործէն, պիտի երգէ զգայնիկ երգեր, ուր վսեմ ու բարձր գաղափարներ իրարու կը յաջորդեն:

Երբ տղուն մկանունքը տակաւ առ տակաւ կը զօրանան, ու կ'սկսի փորսալ կամ ոտքի վրայ քայել, Ֆրեօպիլ դնտակի խաղերուն կը միացնէ նաև մկանոնց խաղերը:

Գնտախաղը որ արդիւնաւոր եղած էր 2—3 ամիս, այլեւս պէտք է թողուլ, յաջորդ շրջանին աւելի օգտակար կերպով գործածելու համար, որովհետև տղուն ականները սկսած են ծայր տալ և լինտերուն քերուրտուքը անցնելու համար շարունակ բերանը կը

տանի բերէ գունտը . որուն մազմզուքները հազ և փսխունք կը պատճառեն . այս ժամանակիս աւելի կը յարմարին մկանսոց խաղերը : Մկանանց մարզանքը Ֆրեոպէլ կ'սկսի 3—4 ամսականէն և զանազան վարժութիւններ կը պատուիրէ : Օրինակի համար , կ'առաջարկէ որ , մայրը տղան բարձին վրայ դնէ և երկու ձեռքերով իրանին վերի մասը բարձրացնէ , նոյն գործողութիւնը կրկնէ նաև ոտքերուն համար : Այս վարժութիւնը ողնաւարը ամրացնելու կը ծառայէ : Կը պատուիրէ տղան բարձին վրայ կանգնեցնել և ոտքերով համաչափ հարուածներ տալ բարձին , որոնք ձիթահանքին մէջ շուշման ծեծուող զլաններուն դերը պիտի կատարեն ևլն . :

Բոլոր այս վարժութիւնները Ֆրեոպէլ կը համեմէ երգերով , որոց մէջ երեւան կուգան , մերթ մայրական գորովը , մերթ մշակին աշխատութեան քաղցրութիւնը ևլն . : Թէև տղայոց այնչափ հասկանալի չ'են այս երգերը , բայց ականջնին լեցնելու համար , լաւ կ'ըլլայ որ մեր միջավայրէն առնուած նիւթերու վրայ մանկական երգեր յօրինուին : Ֆրեոպէլի մկանական բոլոր վարժութիւնները լուրջ ուսումնասիրութեան արդիւնք են և շատ օգտակար՝ մանր տղոց : Աւելի բազմազան ու նպատակայարմար են մկանային այն մարզանքները , զորս Ֆրեոպէլ շինած է նստելու վարժ տղայոց համար :

Ասոնց համար ո՛չ միայն ոտքերու և ձեռքերու , այլ ամբողջ մարմինին զանազան մասերը զօրացնելու սահմանուած երգեր ու խաղեր ունի :

Նստող տղան այլեւս լաւ կը հասկնայ մեր խօսքը , ուստի մայրերը վարժութեանց զուգընթաց երգերը փոխ առնելու չ'են Ֆրեոպէլին , վասն զի անոնց մէջ գերմանական այնպիսի նրբութիւններ ու իմաստասիրական հայեացքներ կան , որ 12—13 տարեկան տղայոց անգամ անհասկանալի են :

Ատկէ զատ մեր կեանքին խորթ զգայնութիւնը , այդ երդերուն ուղն ու ծուծը կը կազմէ :

Յիշենք այստեղ այդ խաղերէն քանի մը հատը :

ԴԻՐՕՇ . Խաղին նիւթն է ծխնելոյզին դրօշը : Տղայք մերթ ձախ և մերթ աջ ձեռքերով կը ձեւացնեն անոր շարժումները : Գերման տղոց համար այդ խաղը արդարև նշանակութիւն ունի . անոնց մէջ յետին խրճիթն անգամ ծխնելոյզին վրայ դրօշ մը ունի , այնպէս որ

դեռ դուրս չ'ելած տղան կրնայ զայն դիտել իր սենեակին պատուհանէն, Այս խաղը մեր կեանքէն առնուած ուրիշ նիւթի մը վրայ ձեւուելու է :

ԹԻՔԹԱՔ : Տղայք ճօճանակին շարժումները կը կատարեն աջ ու ձախ թեւերով :

ԴԱՇՆԱԿ : Դաշնակահարութիւն մատնելով :

ԱՂԱԽԻՆՆԵՐ : Թռչունները կանչել թաթիկներով :

ՄԱՏՆԵՐՈՒ ԽԱՂ : Մատները ընտանիքին անդամները կը ներկայացնեն : Անոնց անունները կը յիշուին, թիւը կը համրուի ելն :

ԼՈՒՍԱՍՏՈՒԵՐ : Արեւին ճառագայթներուն առջև հայելի մը վը շարժեն լուսաստուերը ցուցնելու համար :

ԹՈՉՆԻԿՆԵՐՈՒՆ ԲՈՅՆԸ : Մատներով թռչնիկին բոյնը կը ձեւացուի, որուն մէջ բխամատերը նախ ձուն՝ ու ապա ձուէն ելլող ձագերը կը ներկայացնեն :

Մենք ուշադրութեան պիտի առնենք ասոնցմէ մէկ քանին և պիտի աշխատինք յարմարցնել մեր կեանքին :

ՃԻՒ ՃԻՒ : Ձեռքի մկանները զօրացնելու համար մեր մէջ մանկական սիրուն խաղ մը ունինք :

Ճիւ ճիւ մասնոցիկ,
Սեւ ագռաւը բռնեցիմք .
Իւղով մեղրով ցապկեցիմ,
Սանամարին կերցուցիմք .
Թրոռ

Տղան երկու ձեռքերը իրարու կը միացնէ, այնպէս որ միայն մատներուն վերի մասերը իրար հպին : Տղան կ'երգէ ափերը մօտեցընելով ու հեռացնելով . վերջին բառին երկու ձեռքերը իր թրուչուն վեր կը թռչին ու կը հանգստանան գլխուն վրայ :

Տրեօպէլ մկանանց խաղ մը ունի, ուր մայրիկը տղուն ձեռքը կը բանայ և ափին մէջ երկու շեղակի գիծ քաշելով հաշիւ մը կուտայ ու կ'երգէ :

Փայտ մը դրի ես երկայն,
Ապա փայտ մը կարն ու լայն .
Գամ մը զարկի քիֆ, քաֆ, քաֆ,
Խաղա ըլլայ թող անֆակ :

Այս երգին մէջ տղան կ'ստանայ ատաղձագործին աշխատութեան գաղափարը : Ասոր տեղ կրնանք գործածել գաւառային խաղ մը ուր ձեռքին բոլոր մասները մաս ունին :

Լեռնէն իջաւ նապաստակ,
Նստաւ ուռի ծառին տակ .
Աս բռնեց .
Աս մորթեց .

Աս սկսաւ ուսել խաղալ,
Փսիկն ըսաւ, տ'եր ինծի ա'լ :

Տղուն ձեռքը բաց է, մայրը ցուցամատը կը սահեցնէ բոյթ մատին վրայէն մինչև արիւն կեղրոնը ու թեթեւ մը կը ճնշէ : Գ. տողին՝ ցուցամատը կը ծալէ. Գ.ին՝ միջամատը. Ե.ին՝ մատնեմատը : Փիսիկին անունը տրուած ժամանակ ձկոյթը բռնելով կը շարժէ այս ու այն կողմ :

Ասոր նման ունինք նաև

Հայրիկը՝ բոյթ մաս, ոչխար մը գնեց,
Մայրիկը՝ ցուցամաս, զատիկին մորթեց,
Եղբայր՝ միջամաս, ֆերթեց ու մաքրեց,
Քոյրիկ՝ մասնեմաս, համեմեց եփեց,
Փոքրիկ նկոյթը, Գե՛մ, Գե՛մ, Գե՛մ, ծամեց(1) :

ԹՈՉՆԻԿԻՆ ԲՈՅՆԸ : Ֆրեօպէլ այս երգին մէջ կը գովէ Աստուածային իմաստութիւնը, որ սորվեցուցած է թռչունի մը պէս մանր արարածին, չինել իրեն տունը : Կը սորվեցնէ թէ բնութիւնն ամբողջ ու մարդիկ կ'առաջնորդուին այդ օրէնքներով :

Թէև երգը անհասկանալի սակայն խաղը չափազանց հաճելի է :

(1) Տես «Մանկական Գարտեղ» Գալտղան :

Այս խաղին համար կը դնենք հետեւեալ երգը, որ ժողովրդա-
կան ոճով խմբագրուած է:

Ծիսը ծառին կը ծըլվըլայ,
Ծիւ, ծիւ, ծիւ:
Հաւկիթն անուշ ծիսը խոտը,
Ձագերն ելան փետրակառօս:
Մեր ձագուկն է դեղին կտուց,
Դեղին կտուց, մեղրակտուց:
Թը՛ն, Թը՛ն, Թը՛ն:

ԼՈՒՍԱՍՏՈՒԵՐ: Այս խաղին մէջ ալ տրուած է խորունկ մտա-
ծում մը: Տղան կ'ուզէ բռնել թռչունը (լուսաստուերը), բայց մայ-
րը կ'ըսէ անոր. «Այս թռչունը միայն պայծառ լոյս մըն է, դուն
չես կրնար բռնել զանի ձեռքով. թող աչքդ գգուէ ու հոգիդ
հրճուի. նոյնը տեղի կ'ունենայ կեանքին մէջ զանազան երեւոյթնե-
րու մէջ, ուր ձեռքով բռնել անհնար է բան մը, որ ազնիւ զգա-
ցումներով կ'ստացուի» եւն: Փոխանակ գերմանական այդ մութ
իմաստասիրական բացատրութիւնները որդեգրելու, լուսաստուերին
խաղը կրնանք կատարել հետեւեալ երգով.

Ծիսը ծառին կը ծըլվըլայ,
Ծիւ, ծիւ, ծիւ:
Բազէն գլխոյն պտոյս կուտայ,
Վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ:
Ծիսը լուսն ծիսը վախցաւ,
Վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ:
Բազէ քը՛ն, բազէ քը՛ն,
Հա՛յ, հա՛յ, հա՛յ:
Ծիսը քուտ սարէն ի ձոր,
Գլուխեցաւ կարմիր խնձոր,
Ծիսը քուտ
Ծիսը փախաւ.
Թը՛ն, քը՛ն, քը՛ն:

Ըստ այսմ Ֆրեոյէլի բոլոր մկանային խաղերուն ու երգերուն

համար կարելի է պատրաստ գտնել կամ ժողովրդական ոճով յօրինել գաւառական խաղեր ու երգեր :

Տղան երբ կ'սկսի քալել ու շատախօսել , արհամարհելու չ'ենք նաև պարզ խաղալիկները , միայն մանկավարժական զգացում ու հեռատեսութիւն ունենալու է , գիտնալու համար թէ՛ այդ խաղալիկներէն որո՞նք աւելի նպաստաւոր կրնան ըլլալ դաստիարակութեան գործին :

Դիտուած է որ մանր տղայք առ հասարակ այն խաղալիկներէն հաճոյք կ'զգան , որոնք իրենց ծանօթ իր մը կամ կենդանի մը կը ներկայացնեն : Սակայն այս խաղալիկները պարզ պիտի ըլլան , որպէս զի տղան կարողանայ անոնցմով բան մը շինել : Օրինակի համար կ'ուզենք մեր տղուն հետ պուպրիկին խաղը խաղալ : Տղան կը հանուեցնէ ու անկողին կը դնէ պուպրիկը , մայրը իր տղուն երգած օրօրը այս առթիւ կ'երգէ նաև պուպրիկին :

Տանճան պէպէք , տանճան ,

Տանճան միկնել քրնանայ .

Օրօր չուզեք խեղճ կ'ընէ ,

Սիրս պէք է որ դիմանայ : Եւլն . (1)

Փոքր տղոց երգել , ու երգել տալ . սքանչելի է այս գաղափարը Յրեօպէլին : Հոս չ'ենք ուզեր երկարել թէ ի՞նչ մեծ հաճոյք է տղոց համար , գործ մը կատարած ժամանակին երգելը , որով ո՛չ միայն լսողութիւնը կը սրուի , այլև լեզուն կը բացուի : Պզտիկները մեծ ուշադրութեամբ կը լսեն մեծերուն երգերը և մէկ երկու անգամէն արդէն իւրացուցած են : Մայրեր զգոյշ ըլլալու են և երբէք տղայոց առջև երգելու չեն զգայնոտ շփոթանէր , որոնք լսողութիւնն ու ճակարկը աւրելէն զատ , ջղային դրութեան վրայ ալ գէշ կ'ազդեն : Երգին ալ չափազանցութիւնը վնասակար է : Դաստիարակուելիներ կան որ շարունակ կ'երգեն ու ամէն բառի յանգ կ'որոնեն , որով ուսման այս կարեւոր գործիքին տղայք անզգայ կը մնան : Պէտք չ'է երգել նաև այնպիսի երգեր ուր բառերու պարասը խաղ մը կայ միայն :

(1) Տես «Մանկական Պարտէզ» . Պալապան :

Երբ տղան ճանձրանայ պուպրիկը օրօրելէն, մայրիկը խաղին նիւթը իսկոյն կը փոխէ: Կեանքին մէջ միայն մանկատածութիւն չի կայ, մանաւանդ որ 2—3 տարեկան տղայք միջավայրի բազմաթիւ առարկաներն ու կենդանիները տեսնելու հետամուտ են: Ասոնք ամէնը մօր մը ձեռքին մէջ թանկագին միջոցներ են հետաքրքիր զրոյցներու շարք մը հիւսելու: Շատ մայրեր կը շուարին թէ ինչ խօսին. շատեր ալ ձեռնարկ կը փնտռեն խօսակցութեան նիւթեր քաղելու համար: Ասոնք երբէք ձեռնարկի կամ դասագիրքի պէտք չունին, կեանքին ստուար հատորը, բնութեան համայնապատկերը փոռած է իրենց աչքին առջև, ինչ որ տղուն ուշադրութիւնը կը գրաւէ, կրնայ խօսակցութեան նիւթ ըլլալ:

Ձեր զրոյցներու մէջ, մայրեր, հաղորդեցէք այն ճիւղը, զոր դուք ունիք, որովհետև ձեր յիշողութեան մէջ մնացածն, աւելորդ մասերէն յղկուած զուտ կորիզն է, դիւրամարս՝ ձեր տղոց համար: Դպրոցական դասաւանդութիւն չ'է որ կը պահանջուի մօրմէն: Դուք մոռցած էք բոյսի մը ներքին կազմութիւնը, սննդառութիւնը, շնչառութեան օրէնքները, բայց լաւ կը յիշէք թէ ծառն արմատով կը ծծէ ջուրը, տերեւներով կը շնչէ օդը. ա՛հա ա՛յն ինչ որ կը բաւէ ձեր տղուն:

Հիմայ շարունակենք մեր պուպրիկին խաղը: Տղան հանեց զայն անկողնէն: «Մայրիկ, պուպրիկը արթնցաւ կաթ տալու է»: — Ահա՛ պուպրիկը խմեց, խմեց բայց դեռ այնչափ կաթ կայ: «Քիչ մըն ալ քուչուկին տանք»: — Կատուին ալ տա՛նք, Արմինէ, բայց մէջը բան մը չ'է մնացեր: «Քուչուկը կերաւ ամէնը, կ'ըսէ տղան շունը ցուցնելով, պուպրիկէս աղէկը չի կայ, ինծի կը սիրէ, ամէն բան ինծի կը ձգէ»:

Խաղը երբէք իր հաճոյքը չի կորսնցնիր տղուն համար, չ'նայելով որ անիկայ շուտ շուտ կը հասկնայ շնչաւոր և անշունչ առարկաներու տարբերութիւնը: Անոր համար տարբերութիւնը այն է որ մայրս կ'ուտէ իսկ պուպրիկը չ'ուտեր: Առաջին անգամ անհրաժեշտ է որ տղան այս գաղափարը կազմէ:

— Է՛հ, ուրեմն Արմինէ, եկուր, պուպրիկին թեւերէն բռնենք ու վազենք: Կամաց քալենք, հիմայ քիչ մը շուտ, աւելի շուտ: Մենք քառարչաւ ալ կրնանք քալել ձիերուն պէս հոր, հոր, հոր: Հիմայ դուն վազէ մենք պուպրիկին հետ ետեւէդ հասնինք: Օ՛հ,

չատ վաղեցիներ, յոգնեցանք... քիչ մըն ալ հանգստանանք : Որչափ կարմրեր ես, ճակատդ քրտինքի մէջ է, բայց պուպրիկը բան մը չ'ունի : — Ո՛չ պուպրիկն ալ քրտնած է, նայէ՛ որչափ կարմրած է :

Տղան շատ լաւ հասկցած է որ պուպրիկին վրայ փոփոխութիւն մը չի կայ, մինչև անգամ չարածճի ակնարկ մը կը նետէ ձեզի զգացնելու համար որ կամաւ կ'ըսէ և որպէս զի հակառակիք՝ թաշկինակով անոր երեսը կը սրբէ :

— Նայէ՛, Արմինէ, աքլորը մեզի կը նայի, խաղալիկը ձգէ :

(Մայրիկը կ'երգէ) :

Դու ինձ ըսէ տփաղաղ
Ոսկի կասարիդ մասաղ
.....

Տղան կ'սկսի երգել մօրը հետ, ու առանձին ալ կը կրկնէ :

— Մայրիկ, դեռ ամէն բան չխաղացինք պուպրիկին հետ :

— Դո՛ւն ըսէ, ի՞նչ խաղանք :

— Պուպրիկին հիւր երթանք, աքլորն ալ հետերնիս տանինք :

— Բայց աքլորը հիւր չ'երթար, անի բակէն չի հեռանար, աւելի աղէկ է մենք աքլորին երթանք կեր տալու, պուպրիկն ալ հետերնիս տանինք :

Տղան կ'առնէ պուպրիկն ու մօրը հետ բակը կ'իջնայ :

— Եկուր, եկուր, աքլորիկ, կո՛ւն ալ կանչենք, Արմինէ :

Կովիկ, կովիկ,
Կաթնաղբուրիկ .
Եկ մեր ֆովիկ,

Տղան սենեակը կը վազէ ու գաւաթ մը կաթ կը բերէ աքլորը վերակրելու համար :

— Արմինէ՛, աքլորը կաթ չ'ուտեր, անիկայ հատիկներ կ'ուտէ :

Աղբը կը քրքրէ, որդ կ'որոնէ : Աւելի աղէկ է հացի փշրանք տանք :

— Լաւ, լաւ, հաց տանք. կո՛ւն ալ հաց կը կտցէ՛ :

— Ո՛չ, տղաս, կովը կտուց չ'ունի որ կտցէ, կուտ կ'ուտէ կ'ա-

րածէ : Նայէ որչա՛փ երկար ու ծանր կը ծամէ : Ականջները գլխուն
երկու կողմը կախուած են , իսկ եղջիւրները շատ մեծ են :

Կովը պէտք չ'է բարկացնել ապա թէ ո՛չ եղջիւրով կը զարնէ :
Կը տեսնե՛ս ինչպէս կը վռնտէ ճանճերը պոչով : Մ՛ո՛ւ , մ՛ո՛ւ , մ՛ո՛ւ ,
կը պոռայ , պոռաւը կը կանչէ , ջուր խմել կ'ուզէ : Կաթը լեցուն է
ծիծերուն մէջ , պոռաւը կ'ուզայ կովկիթը ձեռքը կթելու համար :

— Նայէ , մայրիկ , ի՛նչ աղտոտ է կովը , երկու կողերուն վրայ
ալ ազը կայ , իսկ պո՛չը . . . :

— Գեղեցիկ չ'է , իրաւունք ունիս , բայց օգտակար է . մեզի
կաթ՝ կուտայ դուն ալ կը խմես :

— Ես կ'ուզեմ անոր ալ կեր տալ :

— Հիմայ պիտի ճաշենք , ճաշէն ետքը ջուր ու կեր կուտանք :

— Քիչ մը բան տանք , մայրիկ :

— Է՛ , կտոր մը հաց տուր վրան աղ ցանած : Տեսա՛ր ինչպէս
ձեռքէդ առաւ կերաւ : Եթէ ամէն օր տաս ա՛լ կը վարժուի , դու-
ռին առջև կը բառաչէ և հաց կը խնդրէ :

Տղան ուրախութենէն կ'ոստոստէ , քիչ մը հաց մնաց , կ'ըսէ ,
ան ալ կ'ուզեմ կովին տալ :

— Բաւական է տղաս , ան ալ հաւերուն փշրենք : Նայէ՛ , ի՛նչ-
պէս հաւերը զատ զատ իրենց ձագերով ման կուգան կեր կ'որոնեն :
Եկէ՛ք , հաւեր , եկէ՛ք , ձեզի փշրանք տանք : Նայէ՛ , ի՛նչ աղւոր կը
կտցեն , քը՛շ . . . աքլոր , դուն մեծ ես կրնաս կեր գտնել , թող որ
ձագուկները ուտեն :

Հաւրակին մէջ կ'երկարի այս խօսակցութիւնը , որքան որ ու-
զէք ու տղան կը վարժուի տարբեր նիւթերու վրայ ալ ձեր ուշա-
դրութիւնը հրաւիրել : Որքան շատ առարկաներու վրայ դարձնէք
տղուն ուշադրութիւնը , այնքան հարցումներու հեղեղ մը պիտի
թափէ նա : Դուք պիտի պատասխանէք ամէն հարցումներուն ու-
շադրութեամբ , ծածկելով այն մասը որուն չի հասնիր տղուն խել-
քը : Մեծ սխալ մըն է 2—3 տարեկան տղոց բացատրութիւններ
տալ այնպիսի առարկաներու և երեւոյթներու վրայ , զորս նոյն
վայրեկանին իրենց աչքին առջիւր չ'ունին , վասն զի ուղեղին մէջ
մտապատկեր մը չի հաստատուած՝ կը վարժուի ձեր ըսածը կրկնել :
Այս ընթացքով կազմուած գաղափարները անկատար են , ու եթէ
դայ ուղղութեան մէջ յարատեւէք , տղան այլեւս ձեր ամէն խօս-

քիս հաւատ ընծայելու կը վարժուի, անձնական փորձառութեան փափաքը, դաստիարակութեան այդ մղիչ ուժը կը բխանայ և ձեր հարցասէր, ուշիմ ու զուարթ տղան, բնութենէն կենդանի ու վառ տղաւորութիւններ ստանալու տեղ, կը բաւականանայ զիտեղ զձեզ իբր աղբիւր տեղեկութեանց, տեղեկութիւններ՝ որոնք իրենց թերի պատկերներով շատ շուտ կը սրբուին միտքէն:

Միտքի շիթթութիւն կը պատճառեն նաև խօսակցութեանց մէջ գործածուած անհասկանալի բառերն ու գաղափարները:

—Է՛, Արմինէ, քիչ մըն ալ նստինք:

—Դուռը նստինք ու երգենք

(Մայրը կ'երգէ ու ան կ'ունկնդրէ):

Արմինէ ունի գոմ ու հաւբակ,
Հոն կեցողանիք ամեն տեսակ,

Խոզն ու հորբուկ,

Ճերմակ գառնուկ,

Այծը մօրուեղ ու սուր եղջիւր,

Հնդկահաւը փայլուն փետուր,

Խաթուն հաւը կարմիր կասար,

Ճերմակ սագը ծուռվիզ աղբար,

Բաղը կարնոս,

Ջուրի կարօս:

Չայն կ'արձակեն

Խնձուխ ու շէն:

Հորբը՝ մո՛ւ, մո՛ւ, մո՛ւ, մո՛ւ,

Խոզը՝ բուխի՛, խի՛, խի՛, խի՛,

Գառնուկը՝ մե՛, մե՛, մե՛, մե՛,

Այծը՝ ֆե՛, ֆե՛, ֆե՛, ֆե՛,

Հնդկահաւը՝ կուլո՛ւֆ, կուլո՛ւֆ:

Հաւը՝ կը՛ք, կը՛ք, կը՛ք-քա՛ֆ.

Սագը՝ դա՛, դա՛, դա՛, դա՛,

Բաղը՝ վա՛գ, վա՛գ, վա՛գ, վա՛գ:

Բայց պիտի ըսեն քաղքենի տիկիներ թէ՛՝ ո՛ւր գտնենք այդ գոմն... հաւբակը որ ձեր առաջարկած խօսակցութիւններն ընենք:

Մեր զրոյցները իբր օրինակ դրուած են և եթէ չունիք այս նիւթերը, ուրիշ ո՛չ նուազ հետաքրքրական առարկաներ ամեն վայրկեան կը գրաւեն ձեր տղուն ուշադրութիւնը, խօսեցէք անոնց վրայ :

Ամառը կ'անցնի, աշունը եկած է, ցուրտ է, անձրեւ ու ցեխը արգելք կ'ըլլան դուրսը զբօսնելու : Տղան փակուած է սենեկին մէջ, ինչ պիտի խօսինք, ինչո՞վ պիտի զբաղինք : Սենեկին մէջ խօսակցութեան նիւթեր չեն պակսիր : Օդը ամպոտ է արեւը իր դէմքը ծածկած է, տղան կ'ուզէ արեւը տեսնել, դուք կը մասնակցիք անոր փափաքին ու կ'երգէք :

Արեւ արեւ դուրս ելիր (1)

.....

Աշնան ու ձմրան տղոց հետ կրնանք խօսիլ տնտեսութեան մէջ գործածուած բազմաթիւ առարկաներուն վրայ — կահ կարասիք, հագուստ, խոհանոցի անօթներ, կերակուրներ, մանր գործիքներ եւ այլն : Ասկէ զատ լաւ կ'ըլլայ եթէ տունին մէջ ունենանք քանի մը ընտանի կենդանիներ : Եթէ ձմեռը պտոյտի ելլանք, որքան նոր երեւոյթներ օրերով խօսակցութեան նիւթ պիտի ըլլան : Բնութեան մէջ չի կայ անկուն մը ուր դիտելու, զննելու, խօսելու արժանի բան մը չըլլայ : Մեր շուրջը բնութիւնը տարածուած է բեղուն ու գեռուն, այդ կեանքէն պիտի առնենք խօսակցութեանց աստղձր : Մանկական կեանքի այս առաջին շրջանին մէջ աւելի կենդանիներով կ'զբաղինք, որովհետեւ այդ ժամանակ տղաք աւելի կը հետաքրքրուին կենդանի և շարժուն իրերով : Նոյն հետաքրքրութիւնն ունին նաեւ յաջորդ շրջանին մէջ, բայց տեսութեան հորիզոնը աւելի ընդարձակ է, դիտողութիւններն աւելի ճիշդ են ու որոշ : Այդ ատեն կրնանք կենդանեաց կեանքին ու բնաւորութեան վրայ բաներ մը ըսել : Իսկ երեք երեքուկէս տարեկան տղոց կարելի է ծանօթացնել առարկաներուն ու երեւոյթներուն միայն արտաքին բնորոշ գիծերը : Մօր կամ դաստիարակին առաջին պարտականութիւնն է արթնցնել տղուն մէջ դիտողութեան սէրը : Մեր խօսակցութեանց մէջ տղան կը սորվի ո՛չ միայն այն նախադրութիւններն ու մակբայ-

(1) Տես Ընթերցարան Մանկական Պարտէզ Պարապան :

ճերը, որոց համար այնքան վարժութիւններ ունի Ֆրեօպէլ, այլ նաեւ մեր լեզուին նրբութիւնները: Կը վարժուի իբր հայ մտածելու խօսիլ:

Սրբ տղան լրացնէ երեք տարին, այն ատեն գնդակին խաղերը վերստին կ'սկսին: Գնդակը մենք կը գործածէինք առաջ բռնելու, նետելու, քաշելու համար եւ այլն, իսկ հիմայ այդ խաղալիկը բազմապիսի խաղերու ծառայելէն զատ, կու գայ նաեւ ցա'րդ ըմբռնուած շարժումներուն տեսակը ծանօթացնելու, առարկաներու փոխադարձ գիրքը որոշելու: Ասկէ զատ կը ծանօթանանք գոյներուն աւելի հասուն կերպով:

Տղան նստած է սեղանին առջեւ, մայրը երիզով մը կապուած գնդակը կը նետէ սեղանին ետեւն ու կը հարցնէ: — Ո՛ւր ինկաւ: — Գնդակը սեղանին ետեւն ինկաւ: — Է՛հ, թող մեզի գայ նորէն այս կողմէն (դէպի աջ կը փաշէ): Ո՛ր ձեռքովդ կը քաշես: Գնդակը սեղանին աջ կողմն է: Քու աջ կողմդ ուրիշ ի՞նչ կայ: — Պահարան, աթոռ, եւ այլն: — Գնդակը դարձեալ հոս է, ո՛ւր է: — Սեղանին ետեւը: — Ո՛չ, սեղանին առջեւը. թող հիմայ պտոյտ մը ընէ մեր գնդակը սեղանին բոլորտիքը: Հիմա դէպի ո՛ւր: Դէպի— ձախ: Տես գունտը կը ճամբորդէ սեղանին շուրջը: — Գնդակը ո՛ւր չի գնաց միայն: — Սեղանին տակը: Սեղանին տակը մութ է, թէ որ իյնայ դժուար պիտի գտնուի, եկուր կախենք սեղանին վրայ: Կը տեսնես ի՞նչ պայծառ կարմիր գոյն մը ունի: Ո՛ւր դրի: — Սեղանին վրայ: Հիմայ թող ցատկէ սեղանին վրայ թռչնիկի մը պէս:

Ծիս իմ, ծիս իմ
Կը ծըլվըլամ
ձի'f, ճի'f, ճի'f,
Կը nusnusbւմ,
Կը բռչկոսիմ,
Թի'f, քի'f, քի'f:
.....

Ահա կոչնակը մեր եկեղեցիին.

Կոչնակ, կոչնակ սիրուն
Կանչէ մանչըս առտուն
Հնչէ իմ կոչնակ

Ձայն սուր համարձակ.

Պիմ, պօմ, պիմ, պօմ, պիմ, պօմ :

Մայրը գունտը կը նետէ ու կը բռնէ. դարձեալ կը նետէ և կ'ուզէ որ տղան բռնէ : Նայէ՛, գնդակը ո՞ւր գնաց : — Վեր գնաց : Միակ յետոյ ո՞ւր, հոն մնաց : — Ո՛չ, վար ինկաւ : Նայէ հիմայ մեծ ժամացոյցին ճօճանակն է աս որ պիտի շարժի աջ ու ձախ, առաջ ու ետ :

Ինչպէս շարժի իմ դասակ

Այնպէս հօճուէ, հոճանակ .

Ճոճանակս հո՛ւ, հեռո՛ւն

Յասկէ ուրախ ու խնդում :

Սրմինէ միտքդ է թռչունին բոյնը ծառին վրայ : Մէջը Բնչ կ'ար : Մանր հաւկիթներ : Եկուր հիմայ բոյնը շէնք ու գնդակը թող ձուն լըլլայ :

Տեսե՛ք բոյնը, տեսե՛ք ձուն,

Մէջը չի կայ մայր թռչուն .

Թռեր է նա իր բոյնէն,

Երգ բերելու անսառէն :

Թողունք բոյնը, թողունք ձուն

Մեղդ է սիրուն մեր թռչուն :

Այս կարգի զբաղումներ օրը 10 — 15 վայրկեան պիտի տեսնան այն ալ ազատ ու զուարթ և առանց ստիպումի : Ասոնք միանալով խաղին ու ուսումին, համեմուած անուշ երգերով, պատմութիւններով ու զրոյցներով, առարկաներուն շարժմանց ու զանազան դիրքերուն վրայ որոշ գաղափարներ կուտան տղուն : Գնդակի խաղերով կարելի է վարժել նաեւ աչքին ու ձեռքին համաչափութիւնը միանուագ գործունէութեան մէջ : Դալով գոյներուն, նախ պէտք է ծանօթացնել հիմնական գոյները — կարմիր, դեղին և կապույտ և ապա մնացեալ չորս գոյները : Գոյներու ծանօթութեան կը նպաստէ նաեւ մեծ գնտակը որուն վրայ 7 գոյներն ալ կը տեսնուին : Վարժութեան համար տղան կը կտրատէ դունաւոր թղթեր և կտորները գոյներուն համեմատ խումբերու կը վերածէ : Նոյն վարժութիւնը կարելի է ընել տալ ուլունքներով, բրդի ու մետաքսի գունաւոր կտորներով եւայլն : Դաշտէն կամ սլարտէզէն կը ժողվենք խոտեր ու ծաղիկներ :

Ահա մանուշակը ո՞ր գոյն գնդակին քով պիտի գնեմ: Բէհանը ո՞ր գոյնին քով: Հապա վա՛րդը, կակա՛նը, մեխա՛կը: Ո՞ւր պիտի գնես այս ծղօտը, տերեւը, մասուտը: Հագուստներս ինչ գոյն ունին: Մեր սենեակին ձեղունը ինչ գոյնով ներկուած է: Ո՞վ ներկեց: Պարտէզին մէջ ո՞ր գոյնը աւելի շատ կը տեսնես: Ի՞նչ գոյն ունին սա դիմացի տունին կղմինտրները: Հիմա երթանք պարտէզ դուռն քու ձեռքովդ կտրէ բոլոր այս ծաղիկները: Կրնա՞ս գտնել մանուշակը: Ի՞նչ, մոռցա՞ր որ ծաղիկն է մանուշակը:

Կապոյց գլխով կանանչ ոտով
Սա ծաղիկ մ'եմ անուռ հոտով

.....

— Այո՛, յիշեցի, ահա մանուշակը:

Կրնայ ըլլալ որ պարտէզին մէջ ծիածանը տեսնուի, այն ատեն երեւոյթը դիտել տալէն յետոյ կ'ըսէ մայրը: Երթանք տուն ես գունաւոր թղթի երիզներով տետրակիդ մէջ ծիածան մը պիտի փակցնեմ:

Ապակեայ հատուածակողմով մը մայրը կրնայ ցուցնել ծիածանին 7 գոյները:

Այս շրջանին մէջ տղայոց մեքենական զբաղմանց բնոյթը տեղափոխութեան յարմարութիւն պիտի ունենայ: Մեքենական զբաղումները 15—20 վայրկեանէն աւելի չի պիտի տեսնեն, վասն զի տղան առ առաւելն նոյնքան ժամանակ կրնայ նոյն տեղը մնալ: Ասիկայ քմայքի արդիւնք պատուէր մը չէ, այլ հաստատուած է տղոց վրայ կատարուած փորձերով: 2—4 տարեկան տղայք կ'ուզեն շարժիլ շարունակ մէկ տեղէն միւսը: Եթէ անոնց աթոռները պատերուն տակ դրուած ըլլան, շածելով ու շարժելով դէպի կեդրոնը կուգան և ընդհակառակը. իրենց խաղալիկները անդադար մէկ անկիւնէն միւսը կը տեղափոխեն, մէկ տուփէն միւսը կը տեղաւորեն, տախտակամածին վրայ կը քաշքշեն և այլն:

Ժապաւէնի, չուանի, քուրջերու կտորներու վրայ սորվեցուցէք հանգոյց չինել ու քակել, կարել խոշոր ասեղով, կուրծններ ու փայտիկներ շարել ևլն: Երբ տղան աթոռը կը քաշքշէ առիթէն օգուտ քաղելով, սորվեցուցէք թէ ինչպէս կրնանք կառավարել. թէր պէտք է լծել ձին, ո՞ւր պիտի ըլլայ կառավարին բազմոցը:

Քանի մը ամբողջներ շուրջանակի կը շարենք, վրան ալ սփռոյ մը կը ծածկենք, ու ա՛նա խանութը յաճախորդի կ'սպասէ. տղան վաճառորդն է որ կը շատախօսէ զանազան ապրանքներուն յատկութիւնները բացատրելու համար: Կը բաւէ մէկ երկու անգամ հնարաւոր խաղի մը սարքումին օգնել որպէս զի տղայք ինքնին նորերն հնարեն:

Այս խաղերուն մէջ տղուն հոգեկան տրամադրութիւնը զուարթ է, իսկ մենք գիտենք թէ ի՞նչ մեծ նշանակութիւն ունի հոգւոյ զուարթութիւնը դաստիարակութեան մէջ: Պէտք է գիտնալ թէ ամէն հաճոյք այն ատեն միայն կը նպաստէ մանկան ֆիզիքական ու իմացական դաստիարակութեան, երբ ուղղակի իրեն կազմած պարզ խաղերէն ու զբաղումներէն կը բղխի: Դեռ եւս կանուխ է կտրել, դժագրել և Տրեօպէլեան կարգ մը ուրիշ զբաղմանց համար, բայց անոնց նախապատրաստութիւնը անհրաժեշտ է:

Երեք տարեկան տղուն կրնանք սորվեցնել մատիտով կամ քար գրիչով թղթի կամ գրաւէմի վրայ առարկաներուն շրջագիծը հանել: Միայն աշխատելու է որ գործը մաքուր ու ճիշդ ըլլայ:

Հարկաւ չ'ենք ուզեր ծայրայեղ բժախնդրութեամբ զուեցնել տղան, սակայն ճշտապահութիւնն ու մաքրասիրութիւնը այս առաջին աշխատութեանց էն կարեւոր պայմաններն են: Յայտնի է թէ՛ բանի մը նորէն վարժուիլն աւելի դժուար է քան առաջին անգամ սորվելը և սորվիլն աւելի դիւրին է քան ձեռք բերուած սովորութիւն մը մոռնալը: Այս իսկ պատճառաւ պէտք է այդ աշխատութեանց տետրակները խիստ մաքուր պահել: Ասիկա կարեւոր է ապագային համար, վասն զի անգամ մը հաստատուած սովորութիւնը բնութիւն կը դառնայ: Երբ ժամանակ մը վերջը տղուն ցուցնէք իր տետրակը, ուրախութենէն կը թռչի, տեսնելով իր գործին ընդարձակութիւնը: Այս առթիւ ոգեւորուած կը յիշէ թէ ի՞նչ պարագաներու մէջ կատարուած է աշխատութիւնը, խօսակցութիւն կը բանայ նիւթին ու աշխատութեան մանրամասնութեանց վրայ:

Գծագրութենէն զատ կարելի է թղթով շինել տալ զանազան առարկաներ:

— Եկուր, Արմինէ, լաչակ մը չ'ինենք, բայց պառաւին լաչակին չափ մեծ չի պիտի ըլլայ, այնքան պզտիկ որ կարենանք պուպրիկիդ գլուխը կապել:

Տղան կ'աշխատի ձեւի բերել լաչակը, թէև քիչ մը ծուռ կ'ըլլայ, քանի որ մկրատ բռնելու վարժուած չ'է դեռ:

Բացատրեցէք տղուն որ լաչակ շինելու համար նախ պէտք է ուզիղ թաշկինակ (քառակուսի) մը շինել, ու ապա թաշկինակն այնպէս ծալլել որ հակադիր անկիւնները ճիշդ իրարու վրայ գան: Ծերմակ, ու գունաւոր թղթերէ կտրել տուէք տղուն հաւասար, ու երկայն, ժապաւէններ, թող անոնցմով ծալլէ ու շինէ զանազան առարկաներու ձեւեր: (Ֆրեօպէլի կիտանկարը աւելի ուշ ժամանակի կը յարմարի): Դարձեալ կրնանք տալ գունաւոր ուլունքներ, սիսեռ, ցողունի (ցորենի) կտորներ, սեխի և ձմերուկի կուտեր՝ շարաններ կազմելու համար:

Ֆրեօպէլ թուարանական վարժութեանց կ'սկսի իր մեծ խորանարդովը, որ ութը մանր խորանարդիկներու վերածուած է (Գ. Նուէր): Սակայն մէկ անգամէն մինչև ութը թիւ տալ, տղոց ծանրկուգայ, մինչդեռ բաւական ժամանակի պէտք ունին անոնք առաջին երեք չորս թիւերն ըմբռնելու և անոնցմով հաշիւներ կատարելու համար: Արդարև սքանչելի մէթոս մըն է թանձրացեալ ու շօշափելի նիւթերով հաշիւ սորվեցնել տղոց. սակայն խորանարդիկներէն դուրս միջավայրի տարբեր առարկաներուն աչք գոցել ներելի չէ: Թուարանական վարժութեանց նիւթ պիտի ըլլան տղուն չուրջը գտնուող ամէն իր: Այս վարժութիւնները կը մարզեն միտքը, դատողութիւնը, հաշուելու կարողութիւնը, մէկ լսուքով կ'ընտելացնեն տղան աւելի որոշ տեսնելու ամէն բան:

Թուարանական խօսակցութեանց մէջ կը մարզուի նաև լեզուն: Ասոր համար երբ տղուն մանկական խնդիր մը կ'առաջարկենք, պէտք է սպասել որ նոյնութեամբ սլատմէ ու ապա լուծէ: Լուծման մէջ ստիպուած ենք հարցումներով օգնել անոր, բայց որովհետև գործը 3—4 տարեկան տղոց վրայ է, զգոյշ ըլլալու է գործին դասական ուղղութիւն մը տալէ:

Այս հասակին չ'են յարմար ռ'չ վերացական թիւեր և ռ'չ գործողութեանց նշաններ. նոյնպէս ժամանակը չ'է սորվեցնելու բազմապատկութեան աղիւսակը, որուն ուսումը աւելի ուշ ատեն երեւան կուգայ ինքնին, առանց բռնադատելու և բթացնելու յիշողութիւնը, այլ միայն իրր արդիւնք թիւերու փոխադարձ յարաբերութեան պայծառ ու սրոշ ըմբռնումին: Նախ միայն չորս թիւերու վրայ կեդրոնացէք ու ապա անցէք մինչև ութ: Հնար եղածին չափ պէտք է տալ տղուն 8 թիւերով չորս գործողութիւններ (մտաւոր): Ամբողջին մասերուն վրայ խօսիլը տարածամ է:

3—4 տարեկան տղոց Ֆրեոպիլ կուտայ իր Բ. Գուեքը (1)՝ փայտէ գուեքը , գլանը և խորանարդը : Ֆրեոպիլ այս երեք մարմինները կ'ընտրէ իբր խաղալիկ , որովհետև պարզագոյններն են և տիեզերքի բոլոր ձեւերուն հիմը կը կազմեն . գունտին ձեւը կը տեսնուի երկրային ու երկնային բազմաթիւ մարմիններուն վրայ , գլանը՝ բուսականութեան և խորանարդը՝ հանքային թագաւորութեան մէջ :

3—4 տարեկան տղուն դատողութիւնը ըստ բաւականին դարդացած է և այս երեք մարմինները իբր բաղդատութեան նիւթ շատ օգտակար կրնան ըլլալ :

Այս խաղալիկը մասամբ հինին նմանելով նոր յատկութիւններ ալ ունի : Գլանը բաղդատութեան միջին եզրն է գունտին ու խորանարդին մէջ : Այս ձեւերու վրայ դաստիարակները բազմաթիւ վարժութիւններ կրնան ընել : Նախ բողէ գնտակին յատկացեալ խաղերուն մեծագոյն մասը կը յարմարին նաև փայտէ գունտին : Տղայէն կը պահանջուի գտնել բողէ գնտակին ու փայտէ գունտին , փայտէ գունտին ու խորանարդին , գլանին ու գունտին , գլանին ու խորանարդին նմանութիւններն ու տարբերութիւնները : Կը սորվեցնենք երեք մարմիններուն կողերը , անկիւնները , երեսները՝ վերջապէս ոլորուն լարի մը վրայ կը դարձնենք երեք մարմինները զատ զատ , շարժուն վիճակին մէջ անոնց առած նոր ձեւերը դիտելու համար :

Եթէ , օրինակի համար , խորանարդին մէկ երեսին կեղրոնը դրուած մետաղական օղակէն ոլորուն լար մը անցնենք ու թողունք որ արագ դառնայ , շարժման մէջ կողերն ու անկիւնները կարծես թէ կը հարթուին և խորանարդը գլանի ձև կ'առնու :

Ֆրեոպիլ կը պահանջէ նաև որ տղոց սորվեցնենք այդ մարմնոց քանի մը բնագիտական յատկութիւնները , կայունութիւն , անթափանցութիւն , դիմակալութիւն , այս առթիւ կարգ մը երգեր ալ երգելով : Ինչպէս :

Թե որ գուեքը ձեռքդ գայ
խորանարդին սեղ չի կայ
խորանարդը քե բռնես
Տեղ չի գտնար գուեքը , սես :

(1) Տե՛ս Տախտակ Բ .

Մայրը կ'երգէ խորանարդին երեսներուն համար

Խորանարդին միայն մեկ մաս
Պիտի տեսնես հիմայ, զդաս,
Մեկ երեսը բաց եմ բողած
Հինգը ձեռքիս ցակը պահած :

Աւելորդ է խօսիլ այս ոտանաւորներուն իմաստին ու լեզուին խեղճութեան վրայ, միայն սա չափն ըսենք որ, տաղակալի է բնագիտական յատկութիւններ, երկրաչափական ձեւեր, թուաբանական ճշմարտութիւններ երգի նիւթ ընել :

Ճիշդագիտական յատկութիւնները կարելի է աւելի վերջը զուարճալի փորձերով հասկցնել տղոց :

Միայն երեք մարմիններուն — գունտին, գլանին ու խորանարդին վրայ գաղափար տալ գովելի է և կրնայ արդիւնաւոր ըլլալ 3—4 տարեկան տղայոց :

Հոս կը դնենք քանի մը վարժութիւններ պայմանաւ որ 1. անոնք 8—10 վայրկեանէն աւելի չի պիտի տեսնեն, որովհետեւ բաւական կը լարեն մանկան ուշադրութիւնը. 2. վարժութիւնները զրոյցներով կենդանացնելով հանդերձ պէտք չ'է սորվեցնել ի՛նչ երգ և ի՛նչ բանաստեղծութիւն այդ նիւթերուն վրայ, վասն զի երկրաչափական ձեւերը, թիւը բանաստեղծութիւն չ'ունին :

Ասկէ զատ աւելորդ չ'ըլլար դիտել որ այս զբաղմանց մէջ բնութիւնը իր բոլոր երեւոյթներով ու մարմիններով դիտողութեան ու խօսակցութեան նիւթ պիտի ըլլայ :

Անցնինք մեր վարժութիւններուն :

Տղուն առջև սեղանին վրայ կը շարեմ գունտը, գլանն ու խորանարդը :

— Դէ՛հ, Արմինէ, համրէ տեսնեմ քանի՞ խաղալիկ ելաւ տուփէն : Ասոնք գնտակին կը նմանին : — Ո՞չ : — Գնտակները բոլորովին նման են իրարու. տե՛ս մէկը կանանչ է, միւսը դեղին . . . :

Գոյները տարբեր են բայց բանով մը նման են իրարու : Անոնք ամէնն ալ կակուղ, կլոր, թեթեւ են. ամէնն ալ բրդէ շինուած են, եթէ գետին նետես, ձայն չեն հաներ կամ շատ թեթեւ ձայն մը կը հանեն. ամէնուն ալ մեծութիւնը նոյնն է. ամէնն ալ կրնամ դիւրաւ ձեռքիս մէջ բռնել :

Հիմայ նայէ՛ սա խաղալիկներուն, անոնցմէ մէկը նման չէ՞
գնտակներուն : — Գունտը նման է : Ինչո՞վ կը նմանի : — Ան ալ
կը որ է աս ալ, ան ալ կը գլորի աս ալ : — Հիմայ մտածէ թէ ի՞նչ
տարբերութիւն կայ գնտակին ու գունտին մէջ : Գնտակը գետին
ձգէ՛, հիմայ ալ՝ գունտը . ի՞նչ եղաւ : Փայտէ գունտը բարձր ձայն
մը հանեց ու գլորեցաւ գնաց, իսկ գնդակը թեթեւ ձայն մը հա-
նեց ու վեր ցատկեց : — Ինչո՞ւ համար : — Չեմ գիտեր : Չեռքդ
առ գնտակը ու շօշափէ : — Փայտէ գունտը կարծր է իսկ գնտակը
կակուղ է : — Ինչո՞ւ համար : — Գնտակը բրդէ շինուած է, անոր
համար կակուղ է . իսկ գունտը փայտէ շինուած ըլլալուն կարծր է :
— Գիտես թէ այս խաղալիկին անունը ի՞նչ է : — Խորանարդ :
— Խորանարդը ինչէ՞ շինուած է : — Փայտէ : — Ո՞րքան ծառեր կը
ճանչնաս ըսէ՛ ինձի : — Խնձորենի, տանձենի, սոսի, բարտի, կաղ-
նի, սալորենի, ընկուզենի . . . : — Ընկուզենիին փայտը ինչո՞վ ծած-
կուած է : — Կեղեւով : Գիտե՞ս Արմինէ, մարդիկ ծառը կը կտրեն
կեղեւը կը հանեն, մէջէն ձերմակ դեղնագոյն փայտը կ'առնեն,
կտոր կտոր կ'ընեն, այդ կտորները տաշելով կը սլատարաստեն գուն-
տը, գլանը և խորանարդը :

Արմինէ, պահէ գնտակն ու այս նոր խաղալիկներով զբաղինք :
Կրնա՞ս ցուցնել բան մը որ գունտին նմանի : — Գլուխնիս կը նմա-
նի գունտին : — Սակայն պէտք է գիտնաս որ գլուխնիս բո-
լորովին կը որ չ'է : Հապա ըսէ՛ տեսնեմ գունտին նման ուրիշ կը որ
առարկաներ : — Ընկոյզը, կաղինը, խնձորը, սերկեւիը, ձմերուկը . . . :

Ահա միւս խաղալիկներն ալ, գնտակէն զատ անոնք քանի՞
հատ են :

Դաստիարակը պիտի ջանայ որ տղան առաջին անգամ ինքը
գիտէ նոր առարկաներուն մասնական յատկութիւնները, փոխա-
դարձ նմանութիւններն ու տարբերութիւնները : Դաստիարակներ
կան որ այս ղիտողութեանց չափը կ'անցնեն կարծես երկրաչափու-
թեան դաս կուտան :

Այս երկու առարկաներէն ո՞րն աւելի նման է գունտին : (Տղան
կը տատամսի) : Երկուքն ալ գետին նետէ ու դիտէ : — Ասիկա, կ'ը-
սէ տղան, ու գլանը կը ցուցնէ : Գլանը կը գլորի, գունտն ալ կը
գլորի : — Հիմա ըսէ՛, ո՞րը աւելի տարբեր է գունտէն : — Խորա-
նարդը : — Ինչո՞ւ : — Որովհետեւ հաստատ կը կենայ իր տեղը :

— Բայց գլանն ալ իր տեղը կը կենայ : — Սակայն գլանը թէ կը գլորի և թէ կը կայնի մինչդեռ խորանարդը, միայն կը կայնի : — Այսպէս ուրեմն այս երկու առարկաները, գլանն ու գունտը, իրարու կը նմանին : Ըսէ տեսնեմ ալ ինչո՞վ կը նմանին իրարու : Տղանքիչ մը մտածելէն վերջը կ'ըսէ : — Երկուքն ալ փայտէ շինուած են, երկուքն ալ ձայն կը հանեն, երկուքն ալ ողորկ ու կարծր են : — Ինչո՞վ կը տարբերին, շօշափէ' : — Գլանը սուր ծայրեր ունի իսկ գունտը չունի : — Գլանը քանի՞ սուր եղերքներ ունի : — Երկու, մէկ վերի՝ և միւսը վարի կողմը : — Այս եղերքները կող կ'ըսուին : — Մատդ դարձուր կողին վրայ. ի՞նչ ձև ունի : — Կլոր : Ըսել է որ երկու կլոր կողեր ունի : — Քանի՞ երես ունի : Վերը և վարը երկու կլոր և հարթ երեսներ և այդ երկու երեսներուն մէջ տեղը կլոր երես մը :

Գնտակը կողեր չ'ունի այլ միայն մէկ կլոր երես : Արմինէ, ըսէ տեսնեմ սենեակին մէջ գլանի նմանող բան մը կը տեսնե՞ս : — Այո՛, լուցկիին տուփը, գաւաթը, մոմը, վառարանին խողովակը, մատիտս, դաստակս, վիզս, միջքս . . . : Ըստ առաջնոյն պէտք է որոնել տալ խորանարդին ու գլանին նմանութիւններն ու տարբերութիւնները :

Խորանարդը կլոր երեսներ չ'ունի. բոլոր երեսներն ալ հարթ են և հակադիր, բոլոր երեսներն ալ հաւասար են : Գլանը միայն երկու հարթ երես ունի կլոր շրջագիծերով, իսկ խորանարդը 6 քառակուսի երեսներ ունի վրան, ցակը, աջ, ձախ, առջեւը, ետեւը : Այս երեսները կը վերջանան ուղիղ և հաւասար կողերով որոնք 12 հաստ են : Խորանարդը 8 սուր անկիւն ունի, չորսը վերի կողմը, և չորսը վարը : Այսպէս ուրեմն խորանարդը 6 երես, 12 կող և 8 անկիւն ունի :

Ըսէ՛ տեսնեմ, մեր սենեակին մէջ ի՞նչ կը տեսնես խորանարդին նման : — Մնտուկը : Այո սնտուկը, քիչ մը մեծ է բայց ի՞նչ հոգ : Ան ալ խորանարդին պէս երեսներ, կողեր ու անկիւններ ունի : Ուրիշ ի՞նչ կայ խորանարդին նման, — Սենեակը, տուփը, պահարանը ևլն :

Երբ տղան չորս տարեկան ըլլայ ալ ժամանակը հասած է Մանկական պարտեզ զրկելու, ուր վերստին պիտի տեսնէ Ա. և Բ. նուէրները քիչ մը աւելի ընդարձակ և ուր բազմաթիւ մեքենական

խաղեր ու մարզական զբաղումներ ընկերական զուարթ շրջանակի մը մէջ կ'սպասեն իրեն դաստիարակութեան նոր ուղղութիւն մը տալու համար: Մանկական պարտէզի գլխաւոր օգուաններէն մէկն է ընկերական կեանքի բարերար ազդեցութիւնը տղուն վրայ: Յաճախ կրկնուած է հանրային դաստիարակութեան կարեւորութիւնը: Տղան Պարսեզի շրջանակին մէջ, ակամայ կը ծանօթանայ նոր ընկերներուն դիտողութիւններուն, գաղափարներուն ու փորձերուն: Ասոնք, ինչպէս յայտնի է, միջավայրին լայն ու խորունկ ծանօթութիւնը կուտան տղուն, որ ընկերներուն օրինակէն քաջալերուած աւելի գործօն դեր մը կ'ստանձնէ: Եթէ առանին դաստիարակութիւնը տղուն անհատական բնաւորութիւնը կը կազմէ, հանրայինն ալ՝ կը պատրաստէ ապագայ բազմապահանջ կեանքին: Տան մէջ առանձին դաստիարակող տղոց եսասիրութիւնը, սեփականութեան ծայրայնը շահագրգռութիւնը, ուրիշներու շահին սահմանափակ ըմբռնումը և դեռ ուրիշ թերութիւններ, անզգայի կերպով կը հարթուին ընկերական շրջանակին մէջ: Իր հասակակիցներու խմբին մէջ կը վարժուի վշտակցիլ, օգնել ու անկեղծօրէ՛ս աշխատիլ ընկերին համար: Ասկէ զատ կարելի է մղում տալ բարին խիստանձին որ կը ջնջէ ծուլութիւնը, անփութութիւնը, անմաքրութիւնը և դեռ ուրիշ թերոյթիւններ: Բարի նախանձի գրգռութեան մէջ դաստիարակի պարտքն է զգուշաւոր ընթացք մը ունենալ, ապաթէ ոչ տղան կը վարակուի սին փառասիրութենէ և կը ձգտի աղարտել ամէնն ու իւրաքանչիւրը: Կը փափաքի տարորոշուիլ, պճնիլ, գովեստներու լաւ նօթեր ստանալ: Այս կարգի հակումները երբ մէկ կողմէն ուսման անկեղծ շահագրգռութիւնը կ'սպաննեն, որ իմացական գերակշռութեան գլխաւոր լծակն է, միւս կողմէն կը ջնջեն ընկերոջ սէրը, որ դաստիարակութեան գլխաւոր պայմանն է:

Ընկերը գլել անցնելու չափազանց նախանձը անտարբեր կ'ընէ զանի ընկերոջ նկատմամբ, տակաւ ծայր կուտայ ընկերէն յաղթուելու վախը, տանջանքը՝ մոլի նախանձին, չարախնդութիւնը՝ ընկերին անյաջողութեան, չ'կամութիւն, ցած փառասիրութիւն և ուրիշ վատ յատկութիւններ: Նախանձը տարափոխիկ ախտ մըն է ու որ այնքան արագ ու զօրաւոր կերպով կ'իշխէ հոգիին, որքան պախարակելի կարգ մը կիրքեր: Օրինակները շատ են, թէ ինչպէս տղայք փառասիրութենէ մտրակուած՝ գերուժ աշխատութեամբ:

վրայ առևած են առողջութիւննին : Իրաւ է որ մանր տղայք չ'են կրնար ըմբռնել դաստիարակութեան բարձր նպատակը , անհնար է զանոնք կրթել առանց վարձատրութեան , սակայն մեր փափաքն այն է որ տղոց բարի եռանդն ու նախանձը գրգռելու գործին մէջ չափ ու սահման մը դրուի . գովեստներ չի շռայլութիւնա մէն առթիւ , ոմանք բացատիկ դիրք մը չի գրաւեն ու իբր կուռք չի խնկարկուին , վերջապէս ընդհանուրին արժանապատուութիւնը ոտնակոխ չըլլայ :

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷՋԻ ՇԷՆՔԸ

Մանկական Պարտէզը ընտանիքին ու վարժարանին միջին հանգոյցն է : Հոն ընտանեկան ազատութիւնն ու դպրոցական կարգապահութիւնը մեղմիւ գիրար պիտի լրացնեն : Շէնքը լուսաւոր , օդաւէտ ու ընդարձակ պիտի ըլլայ : Շէնքին էն կարեւոր մասն է ընդարձակ ու ծառաշատ պարտէզը :

Մանկական Պարտէզի շէնքին գլխաւոր մասերն են :

1. Մարզական խաղերու սրահը :
2. Մեքենական զբաղումներու սրահը :
3. Պարտէզը :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐՈՒ ՍՐԱՇԸ

Նկատելով որ Մանկական պարտէզի մը մէջ էն շատը 200 տղայ կրնայ գտնուիլ , մարզական խաղերու սրահները այնքան ընդարձակ պիտի ըլլան որ գէթ 50 աշակերտ իրենց երկու պարտիզպանուհիներուն առաջնորդութեամբ կարողանան ազատ շարժիլ : Ընդունելով թէ՛ սրահին մէջ մէն մի տղու առ նուազն $\frac{3}{4}$ m² տարածութիւն պէտք է , սրահին տարածութիւնը պէտք է ըլլայ 34m² : Լաւ կ'ըլլար եթէ մարզական սրահի լոյսը վերէն թափէր , բայց քանի որ այդպիսի շէնք մը գտնելն անհնար է , գէթ պատուհանները շատ լայն ու բարձր ըլլալու են :

Պատուհանները տախտակամածէն մէկ մէթր բարձր և ձեղու-
նէն $\frac{1}{2}$ մէթր ցած ըլլալու են : Պատուհաններուն փեղկերը ո՛չ թէ
տանուկ այլ ամբողջութեամբ բացուող ու գոցուող ըլլալու են որ
որահին օդը միշտ փոխուի : Առաստաղին չորս անկիւնները օդային
մեքենաներ դէտք է հաստատել : Ասկէ զատ ամէն անգամ երբ
սրահը պարապ է պտտուհանները բաց պիտի մնան օդափոխութեան
համար : Պատերուն ներկը բաց կապոյտ կամ մոխրագոյն պիտի ըլ-
լայ, ճերմակ գոյնը իր շլացուցիչ լոյսով կը մնասէ տղոց աչքերուն :

Պատերուն մէկ մասը՝ տախտակամածէն մինչև պատուհաննե-
րուն յատակը, շերմութեան դժուարահաղորդ նիւթով՝ փայտով
ծածկելու է : Օրը երկու անգամ միջօրէի ազատ խաղին և երե-
կոյեան արձակուրդէն ետքը, ինչպէս այս՝ նմանապէս բոլոր սրահ-
ները պէտք է աւլուին, փայտի թաց սղոցուկով, փոշիին օդին
մէջ բարձրանալը արգիլելու համար : Սրահին պատերուն երկայնքը
դրուած են նստարաններ կամ աթոռակներ. ասոնց նստոցին բարձ-
րութիւնը 29cm., լայնութիւնը 20cm., յենակին բարձրութիւնը
14cm. և յենակին ու նստոցին անկիւնը 93° պիտի ըլլայ :

Պատերը զարդարուած պիտի ըլլան կենդանիներու, ծաղիկնե-
րու, իրագիտական առարկաներու, եղանակներու և արհեստներու
նկարներով :

Սրահին մնացեալ կարասիներն են խոշոր թուացոյցով մեծ ժա-
մացոյց մը, շերմաչափ մը և երկու աթոռներ :

Ձմեռը այս սրահին տաքութիւնը 18° ը չի պիտի անցնի :

ՄԵՔԵՆԱԿԱՆ ԶԲԱՂՄԱՆՑ ՍՐԱՀԸ

Զբաղմանց սրահները ուր տեղի կ'ունենան պարտիզպանուհի-
ներուն և իրենց տղոց մէջ մայրենի զրոյցներ, նստական խաղեր և
մեքենական զբաղումներ իրենց յարակից զրոյցներով, երգերով ու
պատմութիւններով, քիչ մը աւելի փոքր պիտի ըլլան խաղի սրահ-
ներէն : Ինչ որ ըսուեցաւ մարզական խաղերու սրահին պատուհան-
ներուն, յատակին, պատերու ներկին, օդափոխութեան գործիքնե-
րուն և ըն.ի համար, նոյնը պէտք է իմանալ նաև այս սրահին հա-

մայր : Զբաղման սրահի պատերը մերկ պիտի մնան , անոնց միակ զարդը տղոց ձեռագործի աշխատութեան ընտիր օրինակները պիտի ըլլան : Սրահին մէջ շարուած են աշխատութեան սեղանները : Ասոնք երկու հոգինոց են , վրայի տախտակը հորիզոնական է և ծածկուած է քառակուսիներով , որոց կողերը հաւասար են Գ . Նուէրի խորանարդիկի մը կողին — $3\frac{1}{2}$ cm. սեղաններուն վրայ քաշուած կարմիր քառակուսիները շատ կարեւոր են , կը նպաստեն շէնքերու ուղղութեան , գեղեցկագիտական ձեւերու ճաշակաւոր յօրինումին և ամէն զբաղմանց մէջ գիծերուն ուղղութիւնը որոշելու :

Զբաղման սրահին աշխատութեան սեղանները 25էն աւելի չի պիտի ըլլան և այնպէս մը դրուած՝ որ լոյսը ձախէն գայ , ու պարտիզպանուհիք կարողանան ամէն տղու մօտենալ առանց դժուարութեան : Սեղաններու չափերն են .

Երկայնութիւն	1,20	մէթր
Բարձրութիւն	0,45	»
Լայնութիւն	0,30	»
Նստարաններուն բարձրութիւնը	0,29	մէթր
» » լայնութիւնը	0,20	»
Յենարանին բարձրութիւնը	0,45	»
» ու նստոցին անկիւնը	93	աստիճան :

Զբաղմանց սրահին մէջ կան երկու պահարաններ . միոյն մէջ կը դրուին տղայոց գրավէմները , զբաղմանց փաթոյթները , տետրակները ևլն . , իսկ միւսին մէջ՝ Մանկական Պարտէզի ուսման նիւթերը :

Սենեկին մէկ անկիւնը կը տեսնուի երկու երեսով սև տախտակը , մէկ կողմը կարմիր քառակուսիներով (կէտեր ալ կ'ըլլան) և միւս կողմը գուգահեռական գիծերով ծածկուած : Տախտակը երկու ոտքերուն վրայ հաստատուած երկայն առանցքի մը վրայ կը դառնայ :

Գրասեղաններուն առջիւր դրուած են պարտիզպանուհիներուն երկու ցուցասեղանները : Ասոնց վերին մակերեւոյթը շարժական է և շեղ դիրք մը կրնայ առնել : Յուցասեղանին վրայ պարտիզպանուհիք կը կազմեն տղոց իբր օրինակ ծառայող շէնքերը :

Պարտիզպանուհիներէն մէկը դաս կ'աւանդէ և միւսը կ'օգնէ կարգապահութեան և աշխատութեանց :

Պ Ա Ր Տ Է Զ Ը

Պարտէզը Ֆրեոպէլի հաստատութեան էն կարեւոր մասն է . նոս է որ առատ լոյսի տակ և մաքուր օդին մէջ բնութեան ծոցում , տղաք իրենց խաղերովն ու դիտողութիւններով կը կազդուրեն մարմինը և կը հարստացնեն գաղափարներու պաշարը : Հոս կը կատարուին ամառը հովանուտ ծառերուն տակ մարմնամարզական խաղերը , հոս կը խնամուին բոյսերն ու կենդանիները :

Պարտէզը երկու մասերու բաժնուած է : Ա . Մշակութեան մասը և Բ . Մարմնամարզական ու ազատ խաղերու մասը :

Առաջինը երկրորդէն բաժնուած է բարձր վանդակորմով մը : Մշակութեան բաժնին մէջ շինուած են աշակերտաց թիւին համեմատ մանր ածուներ , որոնք շրջապատուած են աւելի երկայն ու մեծ ածուներով : Մշակութեանց նախնական փորձերը մեծ ածուներուն մէջ կը կատարեն վարժուհիները և տղայք իրենց տեսածը կը գործադրեն իրենց սեփական ածուներուն մէջ : Այս բաժնին մէջ պատի մը տակ կը տեսնուի փոքրիկ մառանը որ կը պահուին տղոց ցնցուղները , բահերը , բրիչները ևլն : Ազատ խաղերու բաժնին մէջ կան խոշոր ծառեր որոց հովանիին տակ տղայք զերծ կը մնան արեւին կիզիչ ճառագայթներէն և օդին խիստ հոսանքներէն : Ամառուան այդ օրերուն պարտէզին այդ անկիւնը խօսակցութեանց ընտիր վայր մըն է :

Պարտէզին մէջ է որ կը խնամուին նաև ընտանի կենդանիներ ու թռչուններ :

Բնութեան մէջ ազատ խաղը , առարկաներու և երեւոյթներու զննութիւնը , կենդանիներու ու բոյսերու խնամքը կ'առաջնորդեն տղուն սիրելի իր միջավայրը , սիրել տիեզերքը , սիրել ամբողջ արարչագործութիւնը և անոր պատճառը՝ միակ Արարիչը՝ Բարին Աստուած :

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՊԱՇՏՕՆԵՈՒԹԻՒՆԸ

Յ'արդ ըսուածներէն յայտնի կ'երեւայ որ դեռատի տղոց դաստիարակութեան գործովը զբաղող օրիորդներէն կը պահանջուի խորին հմտութիւն մանկավարժական-հոգեբանական գիտելիքներու, բնական պատմութեան, բնագիտութեան, առողջաբանութեան և թուարանական ու երկրաչափական գիտելիքներու :

Պարտիզպանուհի մը լաւ պիտի գիտնայ իր մայրենի լեզուն, անուշ ձայն ու համակրելի արտայայտութիւն պիտի ունենայ և տեղեակ ըլլայ երաժշտութեան ու դաշնակի : Պարտիզպանուհիք ո՛չ շատ դեռատի և ո՛չ ալ շատ տարեց պիտի ըլլան : Առաջինները զուրկ են պաշտօնին պահանջները լրացնելու անհրաժեշտ յատկութիւններէն, իսկ երկրորդներուն ու մանկութեան մէջ բացուած վիհը շատ խորունկ է : Վերջիններուն կը պակսի պատանեկան զուարթութիւնը, անխոնջ աշխատութեան և մանկական իղձերու թարմ յիշատակը : Ըստ այսմ պարտիզպանուհիք 18էն վար և 30 տարեկանէն վեր ըլլալու չ'են :

Հարիւր աշակերտ պարունակող պարտէզ մը չորս պարտիզպանուհի կ'ունենայ, երկուքը աւագ և երկուքը՝ օգնական : Աւագ պարտիզպանուհիներն իրենց բաժնին ղեկավարներն են, որոց կը հետեւին օգնականները : Մանկապարտէզը ասոնցմէ զատ պիտի ունենայ նաև երկու մայրեր (տնտեսուհի) և տնտես մը :

Պատուէրներ պարտիզպանուհիներուն համար

1. Աւակերտաց հետ ունեցած վարմանցդ մեջ մի' ըլլաւ աչառու եւ կողմնակալ :
2. Զանա՛ որ փոխադարձ սերն ու յարգանք սիրեն քու եւ աւակերտացդ մեջ :
3. Միտ խորհե՛ քե՛ արդեօք դուն չե՞ս պատճառը աւակերտացդ վրայ տեսնուած թերութիւններուն :
4. Անկեղծ ու անձնուէր սիրով կապուէ անոնց հետ :
5. Մի՛ արգիլեր բան մը եթէ չի պիտի կրնաս յարատեւել արգելիդ մեջ, քու այո՛ն թող այո՛ ըլլայ եւ ո՛չը՛ ո՛չ :
6. Դաստիարակէ աւակերտացդ սիրքը, միտն ու մարմինը համերաշխ ու համընթաց :

7. Բարկութեան ժամանակ—եթէ կը կարծես թէ բարկանալը
ներելի է— պատիժ մի՛ որոշե՛ր եւ ամէն անգամ խոյս տու՛ր նպա-
տակին հակասող պատիժներէն :

8. Գլխաւոր մտածմունքդ ըլլայ տղոց բարոյական նկարագիրը
կազմել :

9. Զանա՛ անդուլ ու յարատեւ աշակերտացող մտաւորական
պաշարը հարստացնել :

10. Դուն պէ՛տ է փայլիս բարոյական ամէն յատկութիւններով,
որովհետեւ դուն ես կաղապարը որուն վրայ պիտի ձուլուի տղոց
նկարագիրը :

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Ա. ՄԱՐՄՆԱՄԱՐՋԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ

1. Բազկի, ձեռներու եւ մասներու խաղեր .
2. Քաշիլու, ցասկիլու խաղեր .
3. Շրջանի խաղեր .
4. Նմանողութեան խաղեր .

Բ. ՄԵՔԵՆԱԿԱՆ ՋԲԱՂՈՒՄՆԵՐ ԿԱՄ ԴԻՏՈՂԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ

1. Գունաւոր զննակներ	կամ Ա.	Նուէր
2. Գունս, գլան եւ խորանարդ	» Բ.	»
3. Ա. տուփ շինութեան	» Գ.	»
4. Բ. »	» Դ.	»
5. Գ. »	» Ե.	»
6. Դ. »	» Զ.	»
7. Գունաւոր մակերեւոյթներ (մոզայիք)	» Է.	»
8. Ծալփի թուղթ	» Ը.	»
9. Կտրելու թուղթ	» Թ.	»
10. Հիւսուածք	» Ժ.	»
11. Գաւազանիկ	» ԺԱ.	»
12. Օղակներ	» ԺԲ.	»
13. Սիւեռի կամ սունկի գործ	» ԺԳ.	»
14. Կաւար	» ԺԴ.	»
15. Երիզներ	» ԺԵ.	»
16. Դերձանի գործ	» ԺԶ.	»
17. Գծագրութիւն	» ԺԷ.	»
18. Ծակոտում կամ կիսանկար	» ԺԸ.	»
19. Խաւաքարի վրայ կար	» ԺԹ.	»
20. Կաղապարում կաւով	» Ի.	»

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄՆԱՅԵԱԼ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԵՆ

1. Պատմութիւն եւ խօսակցութիւն .
2. Մանկական բանաստեղծութիւններ
3. Մայրենի լեզու
4. Երգ

Ինչպէս կը տեսնուի՝ մեքենական զբաղումներուն մէջ, Յրեօպիլ ծաւալներէն գիծերու, գիծերէն՝ կէտերու և հակառակ ընթացքով կէտերէն՝ գիծերու և ծաւալներու կը հասնի:

Ա. Խ Ա Ղ

Նաղը մանկական կեանքին հայելին է: Նաղը տղայոց կեանքի անհրաժեշտ պայմանն է. անով կը ճանչնան իրենց եսը, ներքին աշխարհը, իրենց կարողութիւնները, ձիրքերը, հակումները, իղձն ու փափաքը: Նաղով է որ տղան յարաբերութեան կը մտնէ արտաքին աշխարհին հետ, կը ծանօթանայ անոր և իր ձիրքերն ու կարողութիւնները զօրացնելու միջոցներ կը գտնէ: Նաղին մէջ կը ծանօթանայ իր նմաններուն՝ խաղակիցներուն, կ'ստիպուի միանալ անոնց հետ, ապրիլ նոյն կեանքը, անոնց ցաւերուն վշտակից և ուրախութեանց ուրախակից կ'ըլլայ:

Մինչև Ֆրեոպիլի օրերը, ինչպէս տեսանք, խաղերը իրենց արժանի յարգը ստացած չ'էին կրթական յարկերու մէջ, թէև անոնք գոյութիւն ունէին ու կը գործածուէին, թէև մեծ մանկավարժներու ուշադրութեան առարկայ եղած էին, թէև անոնք խոր արմատներ կը նետեն մեր կեանքին մէջ վերածուելով ու ձեւափոխուելով մանկութեան խաղերէն, երիտասարդութեան ու ծերութեան խաղերու: Մարդիկ իրենց իմացական զարգացումին զանազան փուլերուն մէջ տարբեր վերաբերում կ'ունենան խաղերուն: Տղոց համար անիկայ բոլորովին տարբեր նշանակութիւն ունի: Անոր համար խաղը գիտութիւն և դաստիարակում, գործ ու գոլարձութիւն, աշխատութիւն և հանգիստ է: Նաղի մէջ առաջին անգամ երեւան կը բերեն տղայք իրենց իմացական ու ֆիզիքական կարողութիւնները: Զուարթ ու կայտառ տղան իր ամբողջ էութեամբ կը նուիրուի խաղին, ինչպէս ապագային պիտի նուիրուի լուրջ գործին՝ բաղձալի արդեանց հասնելու համար: Այս պատճառաւ դաստիարակին պարտքն է բարձր բունել գործունէութեան այս իղձը և ամէն առթիւ քաջակերել կրթութեան այդ մեծ ազդակն ու սատարը:

Մանկական պարտէզներու մէջ խաղը կը կատարուի առանց երգի և երգով: Վերջինը մարզախաղ կը կոչուի: Մարզախաղին և մարմնամարդութեան տարբերութիւնը մեծ է. մարզախաղը երգով կը գործադրուի և շարժումները փոխ կ'առնէ իրական կեանքէն: Որպէս զի այս խաղերը կարողանան տալ իրենցմէ սպասուած օգուտը, հարկ է որ տղայք առանց ստիպումի մասնակցին. միայն այդ պարագային խաղերը կը զարգացնեն ճարտարութիւնը, սրամտու-

թիւնը, ընկերսիրութիւնը, համբերութիւնը և ինչ : Սակայն անոնց կարեւորագոյն դերն է, կատարեալ հանգիստ պարգեւել ուղեղին և հանելիօրէն գրգռել տղոց ֆիզիքական ուժերը :

Յրեօպէլ իր խաղերուն նիւթը կ'առնէ իրական կեանքէն, աշխատաւոր անհատին կեանքէն :

Մարզախաղերուն մէջ պիտի պահուին երեք կարեւոր պայմաններ .

Ա. — Անոնց մէջ մուտ չի պիտի գտնեն դասակարգային ու ընտանեկան անձուկ մտածումներ :

Բ. — Անոնց մէջ չի պիտի տեսնուի բան մը, որ չափահասներուն համար ալ դատապարտելի ըլլայ . օրինակի համար թղթախաղը : Նմանապէս ընդունելի չ'են այն խաղերը ուր շահամոլութիւնը դեր կը խաղայ և մէկին վնասը միւսին սփոփանք կ'առթէ :

Գ. — Մարզախաղերը շարժումներով պիտի կատարուին :

Ընկերական շրջանակի մէջ կատարուած խաղերը տղան համբերութեան կը վարժեցնեն : Օրինակի համար ենթադրենք թէ կը խաղցուի կասուիկ ու մկան խաղը, ուր գործող անձերը երկու են . ամբողջին ուշադրութիւնը կեդրոնացած է երկուքին վրայ և անոնց յաջողութիւնը կամ ձախողանքը այն աստիճան կը շահագրգռէ պղտիկները, որ իրենցմէ իւրաքանչիւրը կուզէ մասնակցիլ դորձին . սակայն խաղին օրէնքը կը պահանջէ որ կարգի սպասեն : Մանր աղայք շատ շուտ կ'ըմբռնեն որ կարգի սպասելը ընկերական կեանքի անհրաժեշտ պայմաններէն մէկն է, խաղը չգիտցող աղայք կը հետեւին իրենց ընկերներուն : Խաղը այնքան կը զարգացընէ երեւակայութիւնը, որ քանի մը հատը գործադրելէն յետոյ, աղայք ինքնին նորերը կ'ստեղծեն :

Մարզախաղը բոլորովին ազատ պիտի ըլլայ, Տղու մը վրայ տեսնուած փոքրիկ յոգնութիւնը կամ ձանձրոյթը կը բաւէ զանի խաղակիցներու շարքէն հեռացնելու :

ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ ՄԱՐԶԱԽԱՂԻ ՕՐԻՆԱԿ ՄԸ

ՅՈՒՅՆ

Խաղին մասնակցողները կլոր շրջան մը կը կազմեն ձեռք ձեռքի տալով . շրջանին կեդրոնը նստած է երկրագործը : Խումբը կը դառնայ շրջանաձև ու կ'ըսէ .

ԼԵՂԵ Ե ՍԻՐՈՒՆ, ՉՈՒՐ ԿՆՈՒՆ,

ԼԵՐԱՆ ՏԱԿԻ ԲՈՎՐ ԿՆՈՒՆ,

Յորեն ծլեւ մեր դաւեսերուն ,
Մեր ցորենին հացն է անուս :

Պարը կը կանգնի ու կը հարցնէ երկրագործին .— Երկրագործ ,
ցորենը ցանեցիր— : Երկրագործը կը պատասխանէ , արտոս դեռ նոր
փորեցի : Այս սլատասխանիս վրայ պարը նորէն կը դառնայ չրջա-
նաձև կրկնելով ոտանաւորը և ամէն անգամ որ կանդ առնէ կը
հարցնէ :

— Յորենը ցանեցիր :

— Ցանեցի :

— Յորենը բուսա՞ւ :

— Բուսաւ :

— Յորենը գլուխ կապե՞ց :

— Կապեց :

— Յորենը դեղնեցա՞ւ :

— Այո՛ դեղնեցաւ . պատրաստ եղէք հնձուելու :

Այս խօսքին վրայ տղայք կը փախչին ամէն կողմ , երկրա-
գործը կը հալածէ զանոնք և ով որ բռնուի նորէն երկրագործին
դերը կը խաղայ :

Ե Ր Գ Ո Վ Մ Ա Ր Զ Ա Խ Ա Ղ

Երգով կատարուած մարդախաղերը չորս տեսակ են :

Ա. Մասնեբու , ձեռքի և բազկի խաղեր :

Բ. Քալելու և ցատկելու խաղեր :

Գ. Շրջանի խաղեր :

Դ. Նմանողութեան խաղեր :

Ահա քանի մը օրինակներ

Ը Ն Ց Ա Ն Ի Ք — Մասնեբու խաղ

Հայրս՝ բոյք մաս , ոչխար մը գնեց ,
Մայրս՝ ցուցամաս , Զատիկին մորթեց ,
Եղբայրս՝ միջամաս , Բերթեց ու մաքրեց ,
Քոյրս՝ մասնեմաս , համեմեց եփեց ,
Զարմուհիք՝ նկոյք , Գե՛մ , Գե՛մ , Գե՛մ ծամեց :

Այս երգին մէջ տղայք աջ կամ ձախ ձեռքերնուն մատերը

կարգաւ կը գոցեն կամ գոցուածը կը բանան. իսկ երբ կարգը ճկոյթին գայ, առաջ ու ետ կը շարժեն ծնօտներուն շարժումը ներկայացնելու համար :

Խօսակցութեան նիւթ

ԱՌԱՐԿԱՆՆԵՐ.— Հայր, մայր, եղբայր, քոյր, Ջարմիկ, Ջարմուհի, բթամատ, ցուցամատ, միջամատ, մատնեմատ, ճկոյթ, ոչխար, Ջատիկ :

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Գնեց, մորթեց, մաքրեց, քերթեց, ծամեց, եփեց :

ԹԻՒ.— Մեկ ոչխար, մեկ հայր, մեկ մայր, մեկ Ջարմուհի, մատներ, մեկ, երկու, երեք, չորս, հինգ :

Ընտանիքին անդամներն ու անոնց պաշտօնը—համեմատելի գործունէութիւն :

ՄԱՅՐԻԿԻՆ ԼԱԹՆԻԸ — Ձեռքի խաղ .

Արի՛ ծալլեմք մեր մայրիկին,
Լաքերն աղւոր, թէ նոր, թէ հին,
Ծալլեմք, ծալլեմք, զանոնք նիւթ,
Որ չունենան ծուռ ծայք միտ :

Տղայք դէմ դէմի կայնած իրարու ձեռք կը բռնեն և առաջ ու ետ քաշելով ծալլումը կը ձեւացնեն :

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Հագուստներ, մայրիկին հողածութիւնը, կար ու ձեւ, լուացք, ջուր և աճառ, հնոցն ու տաշտը, լուացարարուհին, մաքրութիւն ու կոկիկութիւն :

ԱՌԱՐԿԱՆՆԵՐ.— Լաթ :

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Ծալլենք, ըլլայ, չ'ունենան :

ԹԻՒ.— Մէկէն շատ լաթեր :

ԲԱՋԿԻ ԽԱՂ— Փայտահար

Չմեռ հասաւ, ուժ օսնք բազկին,
Փայտ կոտրեմք մեր մայրիկին
Թող տապարը կտոր, կտոր,
Ջարդէ փայտեր, մանր խոտոր
Չա՛ք, փա՛ք, չա՛ք, փա՛ք, չա՛ք փա՛ք :

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ .— Փայտահատին աշխատութիւնը, գործիքները :

ԱՌԱՐԿԱՆՆԵՐ .— Ձմեռ, բազուկ, փայտ, տապար, կտոր :

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ .— Հասաւ, ուժ տանք, կտորատենք, ջարդէ :

ԹԻՒ .— Մեկ, երկու, երեք, չորս, հինգ . . . ութ կտոր :

Մենք օրինակի համար քանի մը մանր կտորներ մէջ բերենք . դաստիարակներ ասոնց շատ տեսակները կրնան գտնել ժողովրդին մէջ և իրենց նպատակին գործածել :

ՀԱՄԱԶՍՔ ՔԱՅԼ, ՎԱԶՔ, ՈՍՏՈՒՄ

Գեղեցիկ ու համաչափ քայլփոխը, ամէնէն աւելի պահանջուած բանն է Մանկապարտէզի մէջ : Համաչափ քայլը (մէկ-մէկ, երկ-երկու, չորս-չորս) շատ ձեւեր ունի : Տղայք քայլ կ'առնեն կող ի կող կամ ձեռք ձեռքի տուած, միանուագ առաջ կամ ետ երթալով : Գայլփոխի ձեւերը մի առ մի նկարագրել շատ երկար պիտի ըլլար, միայն սա ըսենք որ այդ շարժումներէն առաջ անհրաժեշտ է սորվեցնել տղոց աջը, ձախը, առաջը, ետը, կողմնակի ընթացքը ևլն . :

Այս բոլոր շարժումներուն ղեկավարներն են պարտիզպանուհիք : Մանկապարտէզներու մէջ քայուածքի խաղերու ատեն տղայք իրենց մէկ ձեռքը կռնակին և միւսը ընկերին տուած պիտի ըլլան :

Օ՛Ն ԱՌԱՋ

Օ՛ն, առաջ, օ՛ն առաջ,

Դե՛հ, քայլ առնենք ձախ ու աջ,

Օ՛ն, առաջ, քաջալանջ,

Ձոյգ, զոյգ քայլենք աղջիկ, մանչ :

Անցաւ ցերեկն ա՛լ աւաղ,

Գիբերն հասաւ անյապաղ

Գիբեր, ցերեկ, յոյս, խաւար .

Կը յաջորդեն միտ իրար :

Գարուն կուգայ նախ սփռել

Ծաղիկները բիւր, անբաւ,

Ապա ամառ, առուն, ձմեռ,

Կը յաջորդեն միտ կարգաւ .

Ջոյգ մը կ'երթայ առջեւեւն,
Կը հետեւից մեցն անցակ .
Նոյցը միտ կը գործադրեն,
Գիւետ, ցերեկ, եղանակ :

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ .— Ժամանակին բաժանումը : Տարիներու,
ամիսներու և օրերու յաջորդութիւնը : Եղանակներ : Ամրան և ձրմ-
բան հանոյքները : Ձիւն, կարկուտ, անձրեւ, հով, որոտում, փայլակ :

ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ .— Բայլ, լանջ, օր, գիշեր, ցերեկ, լոյս, խա-
ւար, գարուն, ամառ, աշուն, ձմեռ, ծաղիկ, կարգ :

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ .— Անցնիլ, քալել, հաննիլ, յաջորդել,
սփռել, երթալ, հետեւիլ, գործադրել :

ԹԻՒ .— Մէկ զոյգ = երկու, երկու զոյգ = չորս . . . : Վեց օր
աշխատութիւն, մէկ օր հանգիստ : Եարթ = 7 օր : Չորս եղանակ :

Ճ Ա Մ Բ Ո Ր Դ Ե Ն Ք

Օդն է զով, հովն առուակ
Կը մրցեն ներդաւնակ,
Ճամբորդեն սարն ի վեր
Չեռք ձեռքի անվեհեր :

Թող մեր երգ մեղմանու
Արձագանց այն ֆնու
Միտ փայլեն զոյգ առ զոյգ
Ա՛յս ըլլայ մեր հանոյք :

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ .— (Ըստ մեթոտի) :

Վ Ա Ջ Ք Ի Ե Ի Ո Ա Տ Ո Ւ Մ Ի Խ Ա Ղ Ե Ր

Վաղքի և ոստումի խաղերը բաւական յոգնեցուցիչ ըլլալով
չնչարգելութիւն կը պատճառեն . ուստի այս խաղերուն մէջ շատ
անգամ երգը զանց կ'առնուի կամ շարժման մասնակցողները չ'են
երգեր : Օրինակ .

Կ Ա Տ Ո Ւ Ե Ի Մ Ո Ւ Կ

ձերմակ փխիկ, ի՛նչ յուշիկ,
Կուգայ բռնել մեր մկնիկ .
Բայց՝ մուկն առաւ ձայն քաթբուն,
Փախաւ զնաց շուտով հեռուն :

Փախիւր, սիրուն խեղճ մկնիկ,
Վազի մեր սան բոլորսիք.

Կասուն կուզայ արագ, արագ,
Բռնելու քեզ քաթերուն սակ,

Տղայք ձեռք ձեռքի տալով չրջան մը կը կազմեն. մէկը մէջ-տեղը կը նստի իբր մուկ, ուրիշ մը դուրսը կը դառնայ իբր կատու: Բոլոր ձեռքերը կը բարձրանան և խոշոր անցքեր կը թողուն չրջանէն ներս: Մուկը որ այլ եւս լաւ պաշտպանուած չ'է, դուրս կ'ելնէ ծակէն մինչ կատուն ներս մտնելով զանի կը հալածէ. մուկը դուրս կը փախչի, կատուն կը հետապնդէ: Խաղը կը շարունակուի, մինչև որ կատուն բռնէ մուկը:

ՈՍՏՈՒՄԻ ԽԱՂ

Այս կարգի վարժութեանց շատ կը յարմարին մանկավարժական երգարաններու մէջ տեսնուած՝ գորտին, ծերին ու նապաստակին երգերը:

ԳՈՐՏԵՐ

Գորտերն ազատ լնակին մեզ
Ուրախ՝ կ'ընեն միտս ելեւեջ
Ու իրիկուան վերջալուսին
Կ'երգեն իրենց ի՛, ի՛, ու՛, ի՛ն:
Քի՛քի ռէ՛ ի, բու՛ բու՛ բու՛ բու՛ բու՛
Քու՛ւ, բու՛ւ, բու՛ւ, բու՛ւ, բու՛ւ, բու՛ւ:

ՆԱՊԱՍՏԱԿՆԵՐ

Տասը փոքրիկ նապաստակ
Մեր անճառին ծառին սակ
Ցասկեն զուարթ եւ ուրախ
Փորերնին կուտս, սիրեն անվախ:

Նապաստակներ տեսաւ հոն
Մեր ողորդը ժիր, գործօն,
Քաւեց բլթակն ու զարկաւ,
Վա՛՛ւ, խեղճերու առթեց ցաւ:

Այս խաղերուն մէջ ամբողջ խումբը կամ խումբին մէկ մասը ակնարկուած կենդանիներուն շարժումը կը կատարէ, մինչ մնացեալ մասը դաստիարակին հետ կ'երգէ :

ՇՐՋԱՆԻ ԽԱՂԵՐ

Ինչպէս մանկապարտէզի բոլոր խաղերուն, նմանապէս ասոնց մէջ դպրոցական խտուածիւն գործ դնելու հարկ չիկայ: Ընկերական խաղերու մէջ, խաղին օրէնքին ամէն ոք կը հպատակի:

Օրէնքը՝ խաղին գաղափարը, անտեսանելի և անբաժան միութիւնն է: Տեսանելի և արտաքին զանազանութիւնը երեւան կուգայ բոլոր խաղացողներուն վրայ, որոց իւրաքանչիւրը իր անհատականութիւնն ունի:

Միութիւն, զանազանութիւն և անհատականութիւն. անձ երեք տարրեր որոնք բուն մարդախաղերուն երեք բնորոշ գիծերը կը ներկայացնեն: Շրջանի խաղերուն մէջ երբ տղայ մը իր ընկերներէն կը զատուի, տարբեր շարժում մը ընելու համար. կարծես կ'աւանայ անդգալաբար տպաւորութիւնը այն յարաբերութեանց, որոնք գոյութիւն ունին անհատին ու ամբողջութեան, կեդրոնին ու շրջագծին, մասնաւորին ու ընդհանուրին մէջ: Խաղին ոգին կը պահանջէ որ տղան իրեն յատուկ դերը կատարելով հանդերձ, ընդհանուրին հետ իր համերաշխ գործակցութիւնը պահէ: Անհատը ազատ է, բայց միութեան ընդհանուր օրէնքի սահմանին մէջ, ան ամբողջութիւն մըն է ինքն իր մէջ, բայց միեւնոյն ժամանակ մասն է ամբողջին: Անհատը կատարեալ անկախութիւն կը վայելէ, բայց իր ամենափոքր շարժումներուն մէջ անգամ—ինչպէս քալուածքը— ենթակայ է չափին, օրէնքին, զաշնաւորութեան: Ամէն տեսակ խաղերու մէջ, պարզ թէ բազադրեալ տղայք սիրով կը հպատակին օրէնքին: Դաստիարակութիւնը կեանքին պատրաստութիւնն ըլլալով՝ կրնանք ըսել որ, այս ընթացքով տղան կը բարձրանայ իր վայրենի վիճակէն քաղաքացիի աստիճանին:

Մէն մի խաղի գործադրութիւն ունի իր նախնական պատրաստութիւնները: Պարտիզպանուհին փոքրիկ խօսակցութիւն մը կը բանայ խաղին գաղափարը վեր հանելու համար: Տղոց մէջ կ'արթննայ փափաքը երեւակայուած շարժումները կատարելու: Այդ պարագային տղոց կը պատմենք երգին խօսքերը. անոնք կը փա-

փառքին գոց սովորի : վերջապէս դաստիարակը կ'երգէ երգը որ-
կուգայ վառել աշակերտաց փափաքը, խնդրոյ առարկայ եղող
խաղն ու երգը գործադրելու : Ա՛լ հասած է վայրկեանը որ խոր-
հրդակցութիւն մը կատարուի տղոց հետ, թէ ինչպէս պիտի կա-
տարուի խաղը և ինչ օրէնքներու պիտի հպատակի իւրաքանչիւր-
ոք : Տղայոց հետ խորհրդով որոշուած օրէնքը անքակտելի է : Բո-
լոր այս պատրաստութիւնները կը վառեն հետաքրքրութիւնը տղա-
յոց, որոնք լաւ մը ըմբռնած են խաղին բուն ոգին :

Այս ընթացքով դիւրին է իրական կեանքի զանազան երեւոյթ-
ներուն վրայ խաղեր յօրինել : Օրինակ .

Ա Ղ Ա Ի Ն Ի Ն Ե Բ

Բանանք մեցն դուռն աղաւնեսան
Աղաւնիներ զուարթ խայսան :
Դաւոս ու պարեգ, մարգեր, անաւո ,
Կը ոսոսեսն քողունք կայսառ :
Փրչեց զեփիւռն երեկոյեան ,
Աղաւնիներ ալ տուն դարձան :
Ամեցն ահա հոն ներս մրսան ,
Գոցեց մեցն դուռն աղաւնեսան :

Աշակերտաց շրջանաձեւ պարին մէջ աղաւնիները նստած կը
մնջեն «Վ՛՛՛ւ, վ՛՛՛ւ, վ՛՛՛ւ» : Երգը սկսուածին պէս շրջանը կ'ընդար-
ձակուի և ձեռքերը կը բարձրանան : «Աղաւնիներ զուարթ խայ-
տան» ըսուած ժամանակ աղաւնիները ամէնը մէյմէկ ծակէ դուրս
կը թռչին : «Ներս մտան» խօսքին՝ աղաւնիները ներս կը խուժեն
ու շրջանակը կը սեղմուի - աղաւնետունը կը գոցուի :

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻԻՆ.— Աղաւնիներ, եկեղեցւոյ արծաթ աղաւ-
նին, ջրօրհնէք, մեռն-թափ :

Ն Մ Ա Ն Ո Ղ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ե Բ Գ Ե Բ

Նմանողութեան երգերն անոնք են, որոնց մէջ տղայք զանա-
զան անձերու, առարկաներու և կենդանիներու դերը կը կատարեն :
Նմանողութեան երգերու մէջ շատ գեղեցիկ են . Սրաժիւսները, մե-
ղուները, ծիածանը, երկրագործը, սնարարութիւն, քրթուրը, եր-
կաթագործը, ծխանաջիւղը, արհեստաւորները ևլն . :

ՉՈՐՍԷՆ ՎԵՑ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՂՈՑ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒՅԻՒՆԸ

Ֆրեոպէիի Գ. Նուէրը (Տախտակ Գ. Դ.)

» Դ. » (» Ե.)

Ասկէ առաջ տեսանք որ մինչև չորս տարեկան տղոց համար Ֆրեոպէիի կրթական նիւթը ազգաստ էր այդ հասակի տղոց իմացական ու բարոյական դաստիարակութեան համար: Ատոր բոլորովին հակառակը կը տեսնուի այս հասակի տղոց յատկացուած խաղերուն ու խաղալիքներուն մէջ: Այս տեղ նիւթի այլազանութիւնն ու հարստութիւնը այնքան աչքատու է, որ ձախող գործածութիւնը կրնայ ծանրարեւունել տղոց միտքը: Ուստի ուշադիր ըլլալու է որ տղայք չի բռնադատուին ծանրածանր աշխատութեանց, ու չի վնասուի անոնց ազատ դարգացումը:

Պարտիզպանութիւնը զիրար գերազանցելու անյագ վիպաք մը ունին, որքան հնար է շուտով և ի գին ամէն գոհողութեանց, արագ սովորեցնել Ֆրեոպէիի բոլոր նուէրները, յաջորդաբար մշակել բոլոր մեքենական զրադումները, հոն տեսնելով տղոց զարգացման ու երջանկութեան միակ գրաւականը:

Ֆրեոպէիի Գ. նուէրը մեծ խորանարդ մըն է 8 խորանարդիկներու բաժնուած, իսկ Դ. նուէրը դարձեալ խորանարդ մըն է 8 գուգանեռոտներու կամ աղիւններու վերածուած: Երկու նուէրներն ալ կը ծառայեն իբր նիւթ շինութեան:

Շինութեանց այս նիւթը կը ծառայէ վերարտադրելու.

1. — Կեանքի ձեւեր, (Միջավայրէն առնուած)

2. — Գեղեցկագիտական ձեւեր

3. Թուաբանական ձեւեր, Թուերու յարաբերութիւնը ըմբռնելու համար:

Շինութեան մէջ պիտի օրինակուին միայն այն բաները, զորս տղան տեսած է կամ կը տեսնէ իր աչքին առջեւ. վերջին բառերը կ'ստորազծենք վասն զի շատեր տղայոց բոլորովին անծանօթ բաներ չինել կուտան. ինչպէս՝ յաղթական կամօտ, փապուղի, քաթոնցի սիւնազարդ դուռը, դղեակ ևլն.:

Շինութեանց մէջ երկու կանոն կայ որ պիտի պահուի:

Ա. Շէնքի մը համար ամբողջ շինուածանիւթը պիտի գործածուի:

Բ. Շէնք մը երբէք չի պիտի աւրուի այլ մասնակի փոփոխու-
թիւններով նոր շէնքի մը պիտի վերածուի :

Այս օրէնքին համեմատ փոքր խորանարդները այնպէս մը կը
շարենք որ մեծ խորանարդ մը կազմուի : Եթէ մէկ ծայրէն խորա-
նարդ մը վերցնենք ու հակառակ կողմը դնենք՝ կ'ունենանք բազ-
կաթոռ մը . դարձեալ եթէ խորանարդ մը առնենք ու նախորդ վեր-
ցուցածնուս քով դնենք կ'ունենանք բազմոց մը (Տես տախտակ Գ .),
որ երկուքի բաժնելով կ'ստանանք երկու աթոռներ : Այսպէս ու-
րեմն շէնքը առանց աւրելու թեթեւ փոփոխութեանց կենթարկենք
որով ձեւերու անվերջ շարք մը կ'ունենանք , Բան մը շինուածին
պէս պէտք է հարցնել տղուն թէ ի՞նչ բանի կը ծառայէ անիկայ ,
ու անոր վրայ շահաւոր խօսակցութիւն մը բանալ : Գեղեցկագիտա-
կան ձեւերու մէջ ալ աւրելը արգիլուած է : Այս վերջինները տղուն
աչքը գեղեցիկ ձեւերու , համադրութեան կը վարժեցնեն : Թուարա-
նական ձեւերը կը գործածուին թիւերու որոշ սահմանի մը մէջ շօշա-
փելի նիւթերով չորս գործողութեանց վարժութիւններ ընելու համար :

Գ . նուէրը խորանարդիկներէն վերջը կը տրուի : Նախ բազդա-
տութեան կը դրուին աղիւսներն ու խորանարդները , անոնց նմա-
նութիւններն ու տարբերութիւնները գտնելու համար : Շինութեանց
պայմաններն ու խօսակցութեան անհրաժեշտ պէտքը կը շեշտենք
նաև այս նուէրին համար : Գ . նուէրով նմանապէս պիտի շինուին
Կեանքի , գեղեցկութեան ու թուագիտութեան ձեւեր :

Գ . ՆՈՒՒՔԻ

Պարտիզպանուհին ցուցասեղանին վրայ կը դնէ Գ . նուէրին
տուփը և կ'ըսէ : Այսօր ձեզի սիրուն խաղալիկ մը բերի որովհետև
չատ գո՛ մնացի բարի վարքերնէդ : Ասի մեր Գ . խաղալիկն է :
Ընէ՛ , Արա՛քս , ի՞նչ ձեւ ունի այս տուփը : — Խորանարդի : Քանի՞
երես ունի , համրենք : — Մէկ , երկու , երեք , . . . վեց երես : Քանի՞
անկիւն ունի : — Ութ : Քանի՞ կող ունի , համրենք : — Տասներկու :
Ուրեմն մեր խորանարդը 6 երես , 8 անկիւն և 12 կողեր ունի : Խո-
րանարդին ո՞ր երեսը աւելի լաւ կը տեսնէք : — Առջեւինը : Ո՞րը
չէք տեսներ : — Ետեւինը : Ո՞ր երեսները քիչ կը տեսնէք : — Աջն
ու ձախը : Երեսներէն ո՞րը աւելի մեծ է : — Ամէնն ալ հաւասար
են : Խորանարդին երեսները ի՞նչ ձեւ ունին . — Քառակուսի :

Տղա՛ք, հիմայ պիտի հանեմ մէջի խաղալիկը, նայեցէք: Պարտիզպանուհին ուշադրութեամբ կը պարպէ տուփին մէջինը: Տղաք միաբերան կը պոռան խնդալով, խորանարդ, խորանարդ:

Ըսէ՛ք տեսնեմ այս խորանարդը քանի՞ անգամ կտրուած է վերէն վար, աջէն ձախ:— Մէյմէկ անգամ:

Պարտիզպանուհին վրայի մասը կը վերցնէ ամբողջ և տակի մասէն քիչ մը հեռու կը դնէ: Ըսէ՛ք, տեսնեմ քանի՞ կտոր եղաւ:— Երկու: Այս կտորը խորանարդին որ՞ մասն է: — Կէսը: Երկու կէսերը եթէ միացնեմ ի՞նչ կունենամ: — Ամբողջ խորանարդ մը:

Դարձեալ պիտի բաժնեմ երկու մասի, աջ ու ձախ. քանի՞ կէս ունիմ: — Երկու: Միացուցի, ի՞նչ եղաւ: — Ամբողջ մը: Մէկ ամբողջը քանի՞ կէս կ'ըլլայ: — Երկու կէս:

Պարտիզպանուհին կէսերն ալ իրենց կարգին կը կիսէ: Այս մասը խորանարդին ի՞նչն է: — Այդ մասը խորանարդին քառորդն է: Քանի՞ քառորդ ունիմ: — Չորս քառորդ: Երկու քառորդ կ'ընէ մէկ կէս: Երկու կէս = Մէկ ամբողջ:

Առաջին անգամ այսքան ծանօթութիւն կը բաւէ, որմէ յետոյ աշակերտաց իւրաքանչիւրին Գ. նուէրի տուփերէն մէյմէկ հատ կը բաժնուի: Վարժուհին իր ըրած վարժութիւնները տղոց կրկնել կուտայ:

Մէկ ամբողջ = Երկու կէս: Մէկ կէս = Երկու քառորդ: Երկու կէս = Չորս քառորդ: Մէկ ամբողջ = 4 քառորդ: Չորս քառորդ = Մէկ ամբողջ: Այնուհետև խորանարդը 8 մասերու կը բաժնուի և տղայք կը հասկնան որ մէկ խորանարդիկը մեծ խորանարդին $\frac{1}{8}$ ն է: Տղաք, համրենք տեսնենք քանի՞ ութերորդ ունի մեծ խորանարդը: — Ութը ութերորդ: Ամբողջ խորանարդը երկու կէս ըրէք: Երկու կէսերը՝ չորս քառորդ: Չորս քառորդները՝ ութ ութերորդ: Երկու ութերորդ՝ մէկ քառորդ, երկու ութերորդ՝ մէկ քառորդ, երկու ութերորդ՝ մէկ քառորդ, երկու ութերորդ՝ մէկ քառորդ: Դարձեալ միացուցէ՛ք, երկու քառորդ՝ մէկ կէս. երկու քառորդ՝ մէկ կէս. երկու կէս՝ մէկ ամբողջ: Մէկ ամբողջին մէջ կայ երկու կէս, չորս քառորդ, ութը ութերորդ:

Տուփին պարունակութիւնը լաւ մը ծանօթացնելէ յետոյ շինել կուտանք կեանքի ձեւեր — Սեղան, աթոռ, երկու աթոռ, անկողին, պահարան, բազմոց, բազկաթոռ, վառարան, երկու խաչ և ջրհոր ևլն: (Տես տախտակ Գ.):

է՛ , տղա՛ք , կուզէ՛ք շինել սա աթոռը : Լաւ գիտեցէ՛ք : Ի՞նչ քանի կը ծառայէ աթոռը :—Նստելու : Ուրեմն նստելու տեղը պիտի շինուի և կրթնելու համար յենարան մը :

Տղայք ուշադրութեամբ կը դիտեն աթոռը ու կ'աշխատին անոր ձեւը շինել , նախ կը դժուարանան բայց վարժուհին օգնութեան կը հասնի և գործը կը լրանայ :

—Ա՛խ , օրիորդ , ի՞նչ աղւոր աթոռ է . ճիշտ մերինին կը նմանի :

—Ո՛հ , բոլորովին նման չ'է , Վահէ՛ , նայէ ի՞նչ տարբերութիւն կայ աթոռին ու քու շինածիդ մէջ :

Տղան կը տեսնէ որ իր աթոռը նստոցի հիւսք և ոտքեր չ'ունի , կը հասկնայ որ առարկայի մը ձեւը կաղմելու համար պէտք է օրինակել է՛ն կարեւոր մասերը . ինչպէս աթոռին նստոցն ու յենարանը : Այսպէս տղայք երկու աշխատութիւն կ'ունենան ,

1.— Կեանքի ձեւ մը կազմած ատենին լաւ դիտել թէ որո՞նք են է՛ն էական ո՞ կարեւոր մասերը :

2.— Շինելէ յետոյ բաղդատել շինուածը օրինակին հետ :

Հիմայ ի՞նչ պիտի շինենք կը հարցնէ տղոց մէկը : Նախ է՛ն կարեւորները , կ'ըսենք , որ մեր տան մէջ կը գտնուին : Մտածէ՛ , ի՞նչ կ'ընենք մենք առաւօտէն մինչև երեկոյ ու ապա գիշերը : —Կ'աշխատինք , կ'ուտենք , կը քնանանք : Առանց քու՛նի մարդս չ'ապրիր , օրուան տաժանելի աշխատութիւններէն յետոյ պէտք է հանգստանալ : Մեզի պէտք է սեղան մը , աթոռ մը և անկողին մը : Միտքդ բեր , Արա՛ , քու անկողինդ ի՞նչպէս է . անոր երկու կողմերը վանդակներ կան վար չ'իյնալու համար : Ինչո՞ւ ասանկ եղաւ : Ես կ'ուզէի կատարեալ անկողին մը շինել բայց խորանարդ չի մնաց : —Այդ անկարելի է , մինչև իսկ եթէ խորանարդներ ալ ունենայիր գարձեալ քու անկողնիդ պէս չի պիտի ըլլար : — Ինչո՞ւ . ասի քիչ մը փոքր պիտի ըլլայ , աւելի լաւ : —Բայց դարձեալ քու անկողնիդ բոլորովին նման չ'ըլլար : — Ա՛խ , այո՛ , օրիորդ , (տղան կը յիշէ) ոտքեր չ'ունենար , հիւսքը պակաս է որուն վրայ մայրիկս խոտկուռը կը դնէ . . . Է՛հ , թող ասիկայ ալ գիւղական անկողին մը ըլլայ :

Ուրիշ առթիւ կը հասկցնենք որ միշտ այն սենեկին մէջ ապրող մարդ մը անհրաժեշտ առարկաներ կ'ունենայ , որոնց համար պահարան մը պէտք է : Տղան կ'սկսի զանազանել կեանքի անհրա-

ժեշտ առարկաները զարդի յատուկ առարկաներէն, ու կը շինէ պահարաններ, դարակներ, սնտուկներ, բազմոց բազկաթոռ և ըն. : Այս աշխատութեանց կարեւոր պայմաններն են ճաշակ և ճշդութիւն :

Դուք ըսիք թէ սեղանին վրայ կ'աշխատին ու կ'ուտեն. բայց ես կը յիշեմ որ սեղանին շուրջը նստողները ուրիշ բան մըն ալ կ'ընեն . . . երբ մեծերը մինակ նստին՝ գիրք կը կարդան, իսկ երբ պզտիկներ ալ գտնուին մեծերն անոնց հանելուկներ կ'առաջարկեն, հէքեաթներ կը պատմեն :

— Օրիորդ, դուք ալ մեզի պատմեցէք, կ'ազաչենք :

Եթէ չորս տարեկանէն պզտիկ տղոց համար հանելուկները կանխահաս կը սեպուին, այս հասակին համար անոնք կրնան օգտակար ըլլալ ու մարդել միտքը : Ամէն հասակ իր խաղն ու զբաղումը ունի և տղայք կը ձանձրանան, կը թմրին եթէ երեւակայութիւնը չ'զբաղի իրեն յատուկ սնունդով : Այս հասակի տղայք չափազանց կ'ուրախանան երբ ծնողներ կամ դաստիարակներ մտերմութեամբ կը խօսակցին անոնց հետ, պատմութիւններ կը պատմեն, հանելուկներ կ'առաջարկեն, Հանելուկները որոնք անշուշտ մար կեանքէն առնուած են կը ծանօթացնեն տղան նաև մայրենի լեզուի դարձուածներուն :

— Հիմայ ես ձեզի հանելուկ մը պիտի ըսեմ նայիմ ո՞վ պիտի գտնէ :

«Ձորս եղբայրներ մէկ գլխարկի տակ : — Ի՞նչ է արդեօք, կը հասկնամ բայց չ'եմ կրնար ըսել :

— Եթէ հասկնաս կ'ըսես, նայէ անկէ երկու հատ կայ այս սենեակին մէջ : Սեղան կը պոռան աշակերտները մէկէն ի մէկ :

— Ըսէ՛ք, տեսնեմ ի՞նչ է «Ձորս կողմը փուշ, միջուկը նուշ» :
— Աչք :

Այո՛, աչքին չորս կողմը թարթիչներ կան կոպերուն վրայ, անոնք փուշի նման կը պատեն աչքը որ նուշի ձեւով պառկած է անոնց մէջ :

Քանի տաշես կը հաստնայ, քանի կտրես կ'երկնայ : — Այդ շատ դժուար է ի՞նչ է արդեօք :

— Մեր պարտէզին մէջ ունինք, ամառը կը գործածենք : Հոր կը պոռայ տղուն մէկը :

Այո՛, ջրհորը, որ հողին մէջ կը փորեն գործաւորները : Քանի փորեն խորութիւնը կ'աւելնայ, չորս կողմէն ալ որչափ տաշեն՝ լայ-

Նութիւնը կ'աւելնայ անոր համար ըսելու են— քանի կտրուս կ'երկընայ, քանի տաշես կը հաստնայ :

Հանելուկներ շատ կան, բայց ամէն հանելուկ չ'ատաչարկուիր. ամենցմէ շատերը մտայածին առարկաներու շուրջը կը դառնան, գուեհիկ բացատրութիւններով : Հանելուկին նիւթը տղուն ծանօթ ըլլալու է :

Խորանարդիկներու զբաղումը.— Առարկաներ, գեղեցիկ ձեւեր, թուագրտական ձեւեր, խօսակցութիւն, հանելուկ, այս ամէնը 40—45 վայրկեանէն աւելի չի պիտի աււեհն : Գեղեցիկ ձեւերը իրարմէ կը բղխին այսպէս. բոլոր խորանարդները կը դրուին սեղանին վրայ այնպէս որ չորս հատով քառակուսի մը կազմուի և միւս չորսը քառակուսիին չորս կողերուն կը միադնեն (Տախտակ Զ. Թիւ 1) : Վերջին անգամ դրուած չորս խորանարդները պարբերաբար կը շարժեն կէս կէս խորանարդ դէպի առաջ և այդ շարժումէն զանաշան ձեւեր առաջ կուգան : Թուաբանական վարժութիւնները զննական կերպով չորս գործողութեանց շուրջը պիտի դառնան մինչև 8 թիւերով :

Գ. ՆՈՒԷՐ

Գասատուն հանդիսաւոր լուութեան մէջ գոգնոցին տակէն դուրս կը հանէ Գ. նուէրի տուփը և կ'ըսէ, ահա ձեզի դարձեալ խաղալիկ մը նուէր ձեր բարի վարքին, աշխատսիրութեան ու քաղաքավարութեան համար : Տեսէ՛ք, ի՞նչ ձեւ ունի : — Խորանարդի : Գասատուն կրկնել կուտայ երեսները, կողերը, անկիւնները : Քանի՞ երեսներով չ'ինուած են այդ անկիւնները : — Երեք երեսներով : Երեք երեսով չ'ինուած անկիւնները եռակոպար կ'ըսուին :

— Ահա պարպեցի տուփը : Քանի՞ անգամ կտրուած է վերէն վար, աջէն ձախ : (Գ. նուէրի վարժութիւնները կէս, քառորդ, ութերորդ) :

Պարտիզպանուհին ձեռքը կը բռնէ աղիւս մը ու կ'ըսէ : — Ասիկայ խորանարդին կը նմանի : — Ոչ : Բաց եթէ լաւ դիտէք պիտի տեսնէք որ բաներ կան որ երկուքն ալ ունին հաւասարտպէս : (Համարել կուտայ երեսները, անկիւնները, կողերը) . Հիմայ կրնանք ըսել թէ ինչո՞վ իրարու կը նմանին աղիւսն ու խորանարդը :

Խորանարդն այ 6 երես ունի աղիւսն ալ

»	»	8 անկիւն	»	»	»
»	»	12 կող	»	»	»

Խորանարդն ալ փայտէ շինուած է, աղիւսն ալ :
Հիմայ տնաննք թէ ի՞նչ տարբերութիւններ կան խորանարդին
ու աղիւսին մէջ :

Խորանարդին երևանները հաւասար են, աղիւսինները հաւասար
չեն : Աղիւսին ռը երևանները իրարու հաւասար են : Վրայի և տակի
երեսները, այն ու ձախը, առջեւի և հտնի երևանները զոյգ զոյգ
իրարու հաւասար են : Այլ ու ձախ երևաններուն՝ պղծիկ երևաններ
կ'ըսենք, առջեւի և հտեւի երևաններուն՝ միջակ և վրայի ու տակի
երեսներուն՝ մեծ երեսներ կ'ըսենք, Աղիւսը ունի 2 պղծիկ, 2 մի-
ջակ և 2 մեծ երես :

2 Պղծիկ երես = 1 միջակ երես : 4 պղծիկ երես = 1 մեծ երես :
2 միջակ երես = 1 մեծ երես :

Գ. նուէրին վրայ այսքան ծանօթութիւն տալէն յետոյ կ'ան-
ցընինք կիսանքի ձևերուն : Զրոյցներ, պատմութիւններ ու հանե-
լուկներ անրամասն են կիսանքի ձևերէն :

Գեղեցիկ ձևերը Գ. նուէրի ուղղութեամբ (Տես տախտակ Զ.
գեղ. ձևեր Գ. և Գ. նուէրներու) : Այս շրջանին մէջ թուագիտա-
կան վարժութիւնք դարձեալ 1—8 թիւերով պիտի բլլան. վերա-
ջական ու է բան արգիլուած է, գործողութիւններէն չորսն ալ
իրենց բաժինը պիտի ունենան. զբաշման ժամանակը քիչ մ'աւելի
կրնայ երկարիլ⁽¹⁾ :

Պատմութիւններ ու խօսակցութիւններ կազդուրող դեր մը կը
կատարեն թուարտանական վարժութիւններէն յետոյ, որոնք բաւա-
կան կը լարեն ու լոյ ուշադրութիւնը : Երբ տղան հինգ տարեկան
ըլլայ ո՛չ միայն կարելի, այլ նոյն իսկ անհրաժեշտ է խօսակցութիւն-
ներէն զատ երբևի՞ն պատմել նաև հեգեթներ : Զուր տեղը կ'աշխա-
տին կորդ մը մանկավարժներ ապացուցանելու համար թէ՛ հեքեաթ-
ները բնութիւն վրայ կեղծ դադափար մը կուտան : Անիկայ Պար-
տէզի տլոյ համար չ'է որոնք ամէն ժամանակ իրական դադափար-
ներ կ'ուսանան բնութիւն և երեւոյթներու վրայ : Մենք չ'ենք ու-
րանար թէ հեքեաթները աւելի կը վիսակն քան թէ կը նպատակն
տղոյ զաւգայման եթէ դաստիարակներ չեն գիտեր օգտուիլ
անոնցմէ :

(1) Շուտով լոյս կը տեսնէ «Մայրիկին Յուարանութիւնը» ուր պարտիզպանուհիք
աւատ նիւթ պիտի գտնեն Յուարտակիսն ձևերու :

Նրաէք սղոյ սրտամուկու չին այնպիսի հէքեախներ, ուր վախ-
աղդուլ, սարուեցուցիչ յորի բանքներ կը վխտան: Մենք ունինք
տոնմային հէքեախներ, որոնց մէջ բանաստեղծական քողի մը տակ
ձածկուած են կեանքի աններքիւյի ճշմարտութիւններ, հասուն
խորհուրդներ, բնութեան կենդանի և չառ նկարագրութիւններ:
Հէքեախները զրուիչ բնոյթ մը ունին. չարահասներն իսկ մեծ սի-
քով կը լսեն ու կը կարգան բնագաւառի ընտիր հէքեախները: Ու-
միթէ կարելի՞ է ուրանալ անոնց օղտակարութիւնը, երբ ա՛յ ամէն
քայլի կը հանդիպի դեղակերտ ու սրտկերտ բնիկ դարձուած քնե-
րու, բնորոշ ու սրամիտ մակիրներու, սեղմ ու զօրաւոր սանձան-
ներու և ինչ: Հէքեախները կը դարգացնեն լեզուն, հնարամտութիւ-
նը, բանաստեղծութիւնը, երեւակայութիւնը. կը ծանօթայնեն մար-
դոց ու կենդանեաց բնաւորութեան էն նուրբ գիծերը, կը նպաստեն
մարդասէր ու արդարասէր զգացման զարգացումին, կ'արթնցնեն
կարեկցութիւնը՝ թշուառին ու հարուածեալին, սէր՝ տկարին,
զգուանք՝ կեղծաւորութեան, խարդախութեան, ստութեան, չա-
քութեան հանդէպ և ինչ: Սակայն այս արդիւնքը ձեռք կը բերուի
միայն ճաշակով ընտրած հէքեախներէն⁽¹⁾, որոնք կ'աւանդուին ձե-
ռընդատ ու կարող դաստիարակէ մը: Վնասակար են այն հէքեախ-
ները ուր դուրս, սատանաներ, ու մեռելներ դեր կը խաղան, ուր
գովուած են մարդոց յոռի յատկութիւնները, ուր անբարոյ արարք-
ներ կը ջատագովուին: Ընդունելի չեն նաև կարգ մը հէքեախներ
ուր սղոյ համար անբարոնելի հանրային թերոյթներ ձողկուած են:
Առարկողներ կան թէ բարիին վարձատրութիւնը և չարին պատիժը
որոնք հէքեախներու մէջ կը սխառանին ամէն անգամ այնքան չեն
համապատասխաներ կեանքի ճշմարտութեան, որ դաստիարակին
գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ: Եթէ տղան աղղուի հէքեախնե-
րէն միայն վարձատրութեան համար բարի պիտի ըլլայ...: Իրա-
ւունք ունին սակայն, հէքեախի մը օգուտը բաղդատելով վնասին
այնքան մեծ է, որ այդ վտար չարիքին կարելի է աչք դոցել, մա-
նաւանդ որ տղայք շուտով կը հասկնան թէ՛ այդ կարգի վարձա-
տրութիւններ ու պատիմներ միայն հէքեախներու մէջ գոյութիւն
ունին: Անոնց մէջ բարին ու առաքինին իր վարձք կ'ստանան մե-
տաքսեայ գորգեր, դղեակներ, հրեղէն ձիեր որոնք իրենց սլացքին

(1) Տես «Մանկական Պարտէզ» ընթերցարան Կ. Վ. Պարսկան

մէջ ամպերու հետ կը խաղան : Հոն ուղղութիւնը , բարութիւնը , արդարութիւնը , հեղութիւնը , համբերութիւնը , սշխատութիւնը և բնաւորութեան ուրիշ գեղեցիկ զիծերն այնքան համակրելի գոյներով նկարուած են , որ անոնց աղղեցութիւնը անջինջ կը մնայ յաւիտեան մանուկ սիրտերու մէջ :

Հէքեաթներու ծանօթութիւնը ո՛չ մի կերպով կրնայ ետ ձգել բնութեան զննութիւնը , այլ ընդհակառակը կ'արժարժէ այդ զննութեան սէրը : Բնապատմական խօսակցութեանց յաջորդող սիրուն հէքեաթ մը աւելի կենդանութիւն կուտայ նիւթին : Հէքեաթներու էն մեծ դերը երեւակայութիւնը զարդայնելն է , երեւակայութիւնը՝ որ ստեղծագործութեան հիմն է և առանց որոյ մարդ միայն երեւոյթներու մանր խուզարկու մը կ'ըլլայ , անկարող՝ բարձրանալու գաղափարէն , ըմբռնելու կեանքն իր ընդհանուր դիժերուն մէջ :

ՎԵՅԷՆ ՈՒԹԸ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՂՈՅ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՐԷՕՊԷԼԻ Ե. ԵՒ Զ. ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ

Ե. Նուէրը խոչոր խորանարդ մըն է երկայնութեամբ և լայնութեամբ երկու անգամ կտրուած և 27 խորանարդի բաժնուած : Հատուածները երեք են : Մէն մի հատուածին մէջ $3 \times 3 = 9$ խորանարդ կայ : Սակայն տուրիին պարունակութիւնը 27 կտոր չէ այլ՝ 39 , որովհետև խորանարդներէն 3ը՝ անկիւնազիծերով երկերկու եռանկիւն պրիսմակներու բաժնուած են և 3ը՝ կրկին անկիւնազիծերով չորս չորս եռանկիւն պրիսմակներու բաժնուած են : Ուստի ամբողջին մասերն են :

Ամբողջ խորանարդներ.....	21 հատ
Մեծ պրիսմակներ.....	6 »
Փոքր »	12 »
Ամբողջութիւնը	39 հատ

Այս նուէրներուն մէջ ուղիղ գծով ստուար բաժանումներուն միացած են նաև նաև շեղ կտրուածքներ որով աղայք նիւթի առատութեան մը ունենալով հանդերձ կը ծանօթանան նաև պրիսմակներուն : Ասով շէնքերն աւելի որոշ դուլս կ'ուզան , գեղեցկագիտական ձևերն աւելի բաղադրեալ կ'ըլլան և քառակուսիներուն ու

եռանկեանց զուգորդութիւնը այլազան երևոյթներ կուտան գեղեցիկ ձևերուն : Մաթեմատիքական ծանօթութեանց համար Ե . նուէրը այնպիսի նիւթ մը կը մատակարարէ , որով տղաք կը ծանօթանան նաև երկրաչափական սկզբունքներու :

Բազդատութիւնը խորանարդին ու եռանկիւն սյրիսմակին , քառակուսին ու եռանկեան , զանազան խորանարդներու , պրիսմակներու և ուրիշ մարմնոց շինութիւնը , անոնց ձևին , — ծաւալին բազդատութիւնը — այս ամէնը կրնան զբաղեցնել նոյնիսկ 12—13 տարեկան տղաքը . մանաւանդ որ թուադիտական ծանօթութեանց համար 8 խորանարդներու տեղ աւելի հարուստ նիւթ ունինք :

Ե . նուէրը Գ . ին ընդլայնումն է : Իսկ Զ . նուէրը Դ . ին ընդլայնումն է :

Դ . ին մէջ խորանարդը 8 աղիւսներու բաժնուած է . Զ . ին մէջ անիկայ բաժնուած է 27 աղիւսներու հետեւեալ կերպով .

21 սոյնողջ աղիւս	21
3 աղիւս երկերկու քառակուսեակներու բաժնուած .		6
3 » » սիւններու		6

Ամբողջութիւնը 33 հատ

Թէև թուարանական վարժութեանց համար չափազանց բարդ է Զ . նուէրը , սակայն շինութեան սքանչելի նիւթ մը ունի , որով աւելի որոշ ու գեղեցիկ երևան կուզայ իրականը :

Մեր բոլոր զբաղումները — կեանքի , գեղեցկութեան , մաթեմատիքական ձևեր — աւելի ընդարձակ պիտի ըլլան 6—8 տարեկան տղոց համար : Պարտէզի մէջ տղաք առաւօտները կ'զբաղին շինութեանց տուփերով , բայց այնպիսի կարգով , որ օր մը կազմուին իրական կեանքէ առնուած պատկերներ , օր մը գեղեցիկ ձևեր և ուրիշ օր մըն ալ մաթեմատիքական ձևեր :

Ե . նուէրը տղոց ձևաքը տուած աստիճանս պէտք է բացատրել պարունակութիւնը — նամբել խորանարդներուն կարգերը , դիրքը , պրիսմակին ու խորանարդին տարբերութիւնը : Թէև Ցէն յանկարծ 39 կտորներու անցնիլը քիչ մը չափազանց է , բայց օրերու ընթացքին մէջ այդ դժուարութիւնը կը հարթուի : Առաջին անգամ բաւական է զգայնել որ տուփին մէջ Ցէն աւելի խորանարդ կայ , թէ խորանարդներէն զատ եռանկիւն մարմիններ ալ կան , խորանարդին շեղ հատուածներէն կազմուած :

Այս նուէրներով տղայք պիտի շինեն իրենց միջավայրէն ծա-
նօթ առարկաներ և մերթ ընդ մերթ պէտք չէ մոռնալ աղգարաւ-
րելու որ չէնքբոր չի վլցուին այլ իրարմէ բղխին թեթև վտօրվաւ-
թիւններով : Ընտանի խօսակցութիւնք զոյգ պէտէ ընթանան շի-
նութեանց :

Նախորդ 8 խորանարդներով շինեցինք սեղան , աթոռ , պահա-
քան և շն . և շատ քիչ անդամ կրչանք երկու առարկայ միանուագ-
չինել : Հիմայ շինուածանութը առատ է , նոյն առարկաներն աւելի-
կատարեալ կերպով կրնանք ներկայայնել և նոյն իսկ անհուկ մը-
զարգարել ամբողջ կարասիներով : Տղան կը խորհրդածէ . « Անկողին
մը ինձի , անկողին մը մամային , պահարան մը . . . հոս կը դնենք
ձերմակները , լոգամանը . . . շատ աթոռի պէտք չիկայ բայց սեղան
մը կ'ուզեմ խաղալիկներու համար »

. . . Սեղանատունը . — Սեղանատան համար պէտք է երկար-
սեղան մի և աթոռներ . . . լախ պահարան մըն ալ պէտք է պնակ-
ներուն համար : Ես աթոռները կը շարեմ . հոս պիտի նստի մայ-
րիկս հայրիկին դիմայը » . . . Պարտիզպանուհին կը հարցնէ . ինչ
ամաններ կ' : գործածենք ճալի ժամանակ : Ինչպէս կը շինեն դա-
նոնք : կը պատմէ : Սախայն միայն պատմելը բտակսն չէ պէտք է
երբեմն սողոց ցուցնել երկաթագործին , աստղազործին , բրուտին-
գործատեղին , որպէս զի աշայք վեր ի վերոյ տեղեկութիւն մը ու-
նենան այդ առարկաներու շինութեան վրայ : Պատկերները երբէք
լրտկանին սեղը չեն կրնար բռնել . անոնք աւելի անդամ մը տեսածը-
վերարտադրելու կը ծառայեն : Վարժուհին կը շարունակէ . « Է՛ , չային
համար պաքցամատ պէտք է , ո՛վ պիտի առնէ » : — Ես : « Պաքցա-
մատը ինչո՞վ շինուած է : Ո՞վ կը շինէ : Ա՛խար ո՞վ կը պատրաստէ :
Տորենը ո՛ր կը բռննի : Ո՞վ կը ցանէ » և շն . : Զբօսանքներու ժա-
մանակ պէտք է ցուցնել հողմաղացը կամ ջրաղացը , ծանօթացնել
գաշտի աշխատութեանց : Հագուստի պահարանը առիթ կ'ընծայէ
խօսելու ամէն տեսակ կերպաներու և անոնց պատրաստութեան
եղանակին վրայ : Այս խօսակցութեանց մէջ շատ հեռուն պէտք չէ
երթալ և խօսիլ պէտք է միայն այն առարկաներուն վրայ զորս կըր-
նանք ի հարկին ցուցնել :

— Գեռ ո՞ր , ենիակը չէ շինուած : — Գրաս'նիակը : Հոս երեւան-
կուգայ բազկաթոռը , աթոռը , զրադարանը , դրասեղանը : Այս

գրասեղանը սեղանատան մէջ գործածուածին չինմանիր. ասոր վրայ կը տեսնուին թանաքաման, թուղթ, գրիչ, մատիտ, գրավէմ ելն. : Ո՞ւր կը չինուին ասոնք : Հիմայ որ բոլոր սենեակներուն պատրաստութիւնը տ' ս մնք, պատը բարձրացնենք և պատուհաններուն տեղը բայ թողունք : Պատուհանները ի՞նչ բանի կը ծառայեն : Երջանակները ո՞վ կը շինէ : Երջանակներուն մէջ ի՞նչ կը դրուի : Ապակիին տեղ կարելի՞ է ուրիշ առարկայ մը դնել : Ո՞վ կ'անցնէ ապակին : Ապակեգործը ի՞նչպէս կ'անցնէ ապակին : Վար թջնանք թակը բայց սանդուխ մը պէտք է : Բակին մէջ ի՞նչ կայ : Փայտանոցը : Փայտը ուսկի՞ց կը բերեն : Հապա ամո՞ւխը : Ի՞նչպէս կը շինեն :

Եթէ պարտիզպանու՛նին իր պաշտոնին ձեռննաս սնձ մըն, է այս խօսակցութիւնները կը շարունակուին հետաքրքրութեամբ մինչ մէկ կողմէն զանազան շէնքեր կը բարձրանան յաջորդաբար :

Ինչ որ ըսուեցաւ Ե, նուէրին համար նոյնը կարելի է գործադրել նաև Զ. ին մէջ : Զ. նուէրի շէնքերը աւելի նորբ ու իրակասնին մօտ ըլլալով մեծ հաճոյք կը պատճառեն սուրց :

Գեղեցիկ ձեւերու մէջ պիտի մտնեն բոլոր խորանարդները : 8 խորանարդներէն յետոյ այս սուտ նիւթով շինուած գեղեցիկ ձեւերը բաւական յօգնութիւն կը պատճառեն. ուստի շատ պարզ ձեւ մը հիմ բռնելով հետզհետէ բարդելու է համաչափութիւնը պահելով :

Ե. և Զ. նուէրնետով կատարուած վարժութեանց մէջ կարելի է ամիտիել ամբողջ երկրաչափութիւնը : Հ. ս կաշելի է բաղդատել ձեւերը, բաղդատել մարմիններ՝ նոյնաձեւ բայց այլաձաւալ, նոյնաձաւալ բայց այլաձեւ ելն. : Այս վարժութիւններն կրնան օգտակար ըլլալ չափաւորութեան սահմանին մէջ : Մտիտմաթիքական վարժութիւնները պիտի շարունակուին աւելի մեծ թիւերով :

(Տախտակ է. Ը. Թ. կիանքի ձեւեր, Ժ. և ԺԱ. Գեղեցիկ ձեւեր :)

Է. ՆՈՒԷՐ — ՄՈՁԱՅԻԿ

(Տախտակ ԺԲ.)

Նախորդ վեց նուէրներուն մէջ տղաք ծանօթացան զանազան մարմիններու. ա՛լ ժամանակն է ծաւալներէն մակերեւոյթներուն

անցնելու : Մակերեւոյթներու ծանօթութեան համար Ֆրեոպէլ կուտայ իր է . նուէրը = խաւաքարտով կամ տախտակով պատրաստուած գունաւոր մակերեւոյթներ : Այս մակերեւոյթներուն զխաւոր ձեւերը հետեւեալները են :

- 1.— Քառակուսի
- 2.— Ուղղանկիւն հաւասարակող եռանկիւն
- 3.— » » անհաւասարակող »
- 4.— Հաւասարակող եռանկիւն
- 5.— Ռթանկիւն եռանկիւն
- 6.— Սուրանկիւն »

Ինչպէս ըսինք է . նուէրը վայտէ կամ թղթէ կ'ըլլայ ծիածանի 7 գոյներով : Քաւառացի պարտիզպանուհիք է . նուէրը իրենք ալ կրնան պատրաստել , վայլուն գունաւոր խաւաքարտով :

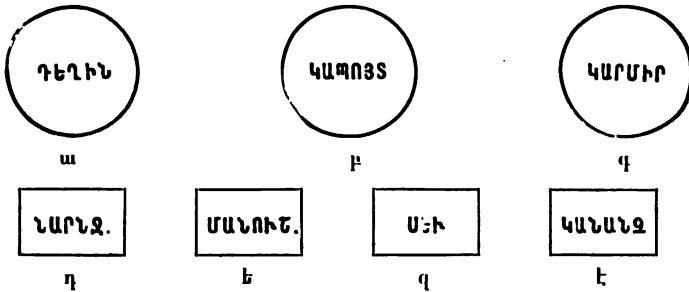
Քառակուսի մակերեւոյթին դադարաւոր տղոց մէջ լաւ տպաւորելու համար կ'առնենք 15—20 մոզայիք (քառակուսի) և իրարու վրայ դնելով կը կազմենք խորանարդ մը զոր յետոյ կը ցըրուենք : Տղան այս գործողութեամբ կ'ըմբռնէ որ խորանարդը կարելի է վերածել բազմաթիւ մակերեւոյթներու և թէ այդ մակերեւոյթները իրարու վրայ շարուելով կրնան վերստին կազմել խորանարդը : Մոզայիքի սարբեր ձեւերը յաջորդաբար կը տրուի տղոց , որոնք նիւթին ծանօթանալէն յետոյ կը կազմեն պեղեցիկ ձեւեր ու կեանքի ստեղծումներ : Քառակուսիներով ու եռանկեանց տեսակներով շինուած այս պատկերները շատ կարեւոր են , վասն զի տղուն միտքը թանձրացեալէն կը բարձրացնեն վերացեալին : Առաջ տղան առարկաներուն ձեւերը կը յարինէր ծաւալներով , հիմայ այդ պատկերները մակարդակի մը վրայ կ'ը տեսնուին : Տղուն կատարածը նկարչութեան պէս բան մըն է : Մոզայիքի ղբազմանց ժամանակ կարեւորը համաչափութիւնն է : Ասոր համար կարելի է գեղեցիկ ձեւի մը կէսը կազմել և թողուլ որ մնացեալ կէսն ալ ինքը կազմէ : Մոզայիքի վարժութեանց մէջ տղան կը սորվի նաև դասաւորել գոյները , որ ճաշակը ազնուացնող գործ մըն է :

Մոզայիքի դասերուն խասակցութիւնները կը շարունակուին ըստ առաջիոյն :

ՆԵՐԿՈՎ ԳԾԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տղայոց գոյներու ծանօթութիւնը, մինչև 5 տարեկան, ծիածանի 7 գոյներէն անդին չանցնիր: Սակայն կուզայ ժամանակ մը, երբ կարգ մը զբաղումներ— մոզայիք, հիւսուածք, կար ելն, — գոյներու դասաւորութեան մէջ ճաշակ կը պահանջեն: Ընդհանրապէս պարտէզներու մէջ վարժուհիք առարկայի մը կամ կենդանւոյ մը պատկերը կրող խաւաքարտը ծակոտել կուտան: Տղուն կը պատուիրեն— «Այս բրդով անցիր ծակերուն վրայէն, երբ բուրգդ վերջանայ քովս եկուր որ ուրիշ գործ մը տամ»: Շատ սեղ սեսած եմ տղոց տեսրակներուն մէջ չափազանց բարդ ու դեղեցիկ նկարներ զարմանալի ճշտութեամբ ու ճաշակով կարուած, մինչդեռ սեսնք այդ աշխատութեանց տէրը չեն: Գոյներու ծանօթութիւնը աւելի հիմնաւոր պարտի ըլլալ: Գոյներու ճաշակաւոր դասաւորութեան պարզագոյն միջոցը հետեւեալն է:

Կ'առնենք երեք գոյն ներկ— կարմիր, կապոյտ, դեղին: Տղան առանձին պնակներու մէջ կը մարէ այդ գոյները: Ապա թերթ մը մաքուր թղթի վրայ եռանկիւն ձեւով կը շինէ երեք շրջանակներ: Եռանկեան ու շրջաններուն մէջ տեղերը չորս հատ քառակուսիներ կը շինէ:

Ա. շրջանը կը ներկէ դեղին, Բ.ը՝ կապոյտ և Գ.ը՝ կարմիր: Այնուհետև տղան պնակի մը մէջ իրար կը խառնէ դեղինն ու կապոյտը և կ'ոտանայ կանաչը: Այս գոյնով կը ներկէ Ե. քառակուսին: Դարձեալ կապոյտը կարմիրին հետ կը խառնէ և կ'ռնենայ մանիւսակագոյնը, որով կը ներկէ Ե. քառակուսին: Վերջապէս կարմիրը դեղինին հետ խառնելով կ'ստանայ նարնջագոյնը, որով

կը ներկէ Դ. քառակուսին: Բոլոր գոյներու խառնուրդովը՝ սեւով կը ներկէ Զ. քառակուսին: Այս գործողութենէն յետոյ տղան շատ լաւ կ'որոշէ գոյներուն հիմնականն ու բաղադրեալը: Անուհետեւ պարզ ու փորձնական կերպով տղոց կրնանք հասկցնել որ բաղադրեալ գոյները կը կազմուին ո՛չ միայն հիմնական գոյներուն խառնուրդովը, այլ նոյն իսկ եթէ երկու հիմնական գոյն միանուազ ազդեն մեր աչքին վրայ, բաղադրեալ գոյնին տպաւորութիւնը կ'ատանանք: Ասիկայ ասպցուցանելու համար խաւաքարտէ յըջանակի մը երկու կէտերը կը ներկէք հիմնական երկու գոյներով ու արագ կը դարձնէք տղաք երկու գոյնի սեւը բաղադրեալ. գոյն մը կը տեսնեն: Միեւնոյն ժամանակ կրնանք զգայնել տղոց որ բազադրեալ գոյն մը զինքը բաղադրող հիմնական գոյներուն հետ լաւ չեքբար, յրինակի համար կանանչը չի վալլեր ո՛չ դեղինին և ոչ կապոյտին քով որոնցմէ ինքը բաղադրուած է: Նկարի մէջ իրարու կը յարմարին կարմիրն ու կանանչը, նարնջագոյնն ու կապոյտը, գեղինն ու մանիչակագոյնը:

Աւարկաներու գունաւոր դժագրութիւնը, գոյներու ճաշակաւոր դասաւորումի գիտակցութիւնը կուտայ սողո՞ց: Պարտեզի տղայք ջրաներկով կրնան աշխատիլ իրենց տետրակներուն մէջ, միայն թէ արուած օրինակները շատ պարզ պիտի ըլլան: Գունաւոր նկարի նախախորձերը շատ պարզ են. նախ քառակուսիներ, եռանկիւններ, ու յըջաններ ներկել կուտանք, ապա՝ մողայիքով կազմուած գեղեցիկ ձեւերը և վերջապէս պարզ աւարկաներու պատկերներ:

Ը. ՆՈՒԷՐ — ԾԱԼՔԻ ԹՈՒՂՑ

(Տես տախտակ ԺԴ ԵՆ ԺԴ)

Մողայիքներուն մէկ ճկուն և կերպրնկալ տեսաին է ծալքի թուղթը: Ասով տղաք աւելի ըզմակողմանի ձեւերով կը ներկայացնեն միջավայրի աւարկաները: Մալքը շատ գրաւիչ աշխատանք մ'էն է, նոյն իսկ ամենափոքր տղոյ համար: Մալքը մեծ ճաշակ, ճշտապահութիւն և մատներու ճկունութիւն կը պահանջէ, և որովհետեւ ուշադրութիւնը չափազանց կը լարէ, աշխատանքը երկար չի պիտի տեսէ: Մալքի աշխատութեան ժամանակ երկրաչափական

գիտելիքներու կը վարժուին, կը սորվին յառակուսին, եռանկիււնը, եռանկիւանց տեսակները, շրջագիծ, անկիւններ, անկիւնագիծ, կենդրոն եւն, նոյն իսկ կը լուծեն կարգ մը երկրաչափական խնդիրներ ։

Ծալքի թուղթը երկու երեսը գունաւոր, 1 ը^{cm}. տարածուած թեամբ քառակուսի մըն է ։ Պարտիզպանուհին աշխատութեան նիւթը լաւ մը ծանօթացնելէն յետոյ (ձիւ, գոյն, կող, անկիւններ, անոնց անունները, երեսներ եւն.) լուրաքանչիւր աղու մէջմէ կ հատկուտայ ։

— Տղաք, եկէք միացնենք մեր թուղթերուն վարի աջ ու ձախանկիւնները վերիններուն ։ Այս ձեւը քառակուսիի կը նմանի ։ — Ո՛հ ։ — Ի՞նչ տարբերութիւններ ու նմանութիւններ կան երկուքին մէջ ։

— Երկուքն ալ չորս կողմ ու չորս անկիւն ունին բայց քառակուսիին կողերը իրարու հաւասար են, խառնակիւնի կողերը իրարու հաւասար չ'են ։ — Քանի քառանկիւն դրուած է իրարու վրայ — Երկու ։ Ի՞նչ բանի կը նմանի ։ — Հայրիկին թղթապանակին ։ — Թղթապանակը ի՞նչ բանի կը ծառայէ ։ Հիմայ, սղաք, քառանկիւն կարճ կողերը իրարու վրայ դրէք ու ծալեցէք ։ Ի՞նչ ձև ստաւ ։ — Քառակուսիի ։ Քանի քառակուսի իրարու վրայ դրուած է ։ Ինչի՞ կը նմանի ։ — Հայրիկին թաշկինակին ։ Թաշկինակը ի՞նչ բանի կը ծառայէ ։ Ինչէ՞ չ'ինուած է ։ Բացէք հիմայ այդ թաշկինակները տեսէք վրան ի՞նչ չ'ինուած է ։ — Խաչ մը ։ Քանի՞ գիծով ։ — Երկու ։ Երկու գիծերուն իրար կտրած տեղը կեդրոն կըսուի ։ Այդ գիծերը ո՞ւր կ'երթան ։ — Մէկը վերի կողին մէջ տեղէն վարի կողին միջավայրը և միւսը աջ կողին մէջ տեղէն ձախ կողին միջավայրը ։ Տղաք, վերի աջ անկիւնը վարի ձախ անկիւն վրայ դրէք ու ծալեցէք ։ Այս ինչ ձև է ։ — Եռանկիւն ։ Ինչի՞ կը նմանի ։ Ծաղարարին չ'ինած խմորեղէնին ։ Եռանկիւնը քանի անկիւն ու կող ունի ։ Բացէք եռանկիւնը և տեսէք ի՞նչ աւելցեր է ։ — Նոր գիծ մը որ վերի աջ անկիւնէն վարի ձախ անկիւնը կերթայ ։ Ատոր անկիւնագիծ կ'ըսեն ։

Քառակուսի թղթին ծալքերը իրարու վրայ բարդելով տղաք զարմանալի ճշտութեամբ կը շինեն աղաման, շալիկ, գլխարկ, կաթնայ, երկու կանթով կաթնայ, ոսկառ, ձի, բաղ, հայադորձին ձին իր զոյգ կողովներով եւն. (Տախաակ ԺԴ և ԺԴ.) ։ Պարտիզպանուհիք գեղեցիկ ձեւերու բաղմամբիւ օրինակներ կրնան հրաշարել ։ Գալով կեանքի ձեւերուն, անոնք շատ տարածուած են մանր

տղոց մէջ, որոնք, դասագրքի մէջ բայտարութիւնը անհնար եղող դարձուածքներով ու ծալքերով, յառաջ կը բերեն ամեն տեսակ առարկաներ մատներու զարմանալի ճարտարութեամբ :

Յ. ՆՈՒԷՐ — ԿՏՐԵԼ ՈՒ ՓԱԿՑՆԵԼ

(Տես տախտակ ժէ)

Ամեն տղայ ի բնէ միրատով թուղթ կտրելու փափաք մը ունի : Փոխանակ արգիլելու այդ գործիքին գործածութիւնը որ կրնայ երբեմն վտանգաւոր ըլլալ, աւելի ազէկ կ'ըլլայ գործածութեան կերպը սորվեցնել, որպէս զի տղոց մատները զօրանան, աչքը ճշդութեան վարժուի և երեւակայութիւնը հարստանայ :

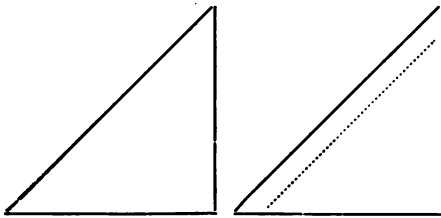
Երեքէն չորս տարեկան տղոց թուղթ կտրելու աշխատութիւնը ձեռքով կ'ըլլայ քանի որ դեռ մ'ըրատ չ'են կրնար բռնել . անոնք թուղթը երկու կամ չորս անգամ եռանկիւն ծալելէն յետոյ եղնզով կը կտրատեն ու ծակեր կը բանան :

5-6 տարեկան տղոց միրատ գործածելու ժամանակը հասած է, միայն թէ գործիքին ծայրը կ'ըր պիտի ըլլայ, որպէսզի վտանգ մը չի պատահի :

Կտրելու թղթին մէկ կողմը փայլուն գունաւոր է, և միւս կողմը ձերմակ . երկու կողմէ գունաւորներ ալ կան . տարածութիւնը 1 ^{cm} է :

Այս դրագիման համար պէտք է ունենալ գունաւոր քառակուսի թղթեր, կ'ըր ծայրով միրատներ, արաբական խէժ, վրձիններ և մոխրագոյն կամ կապոյտ սսուարաթղթէ շինուած տետրակներ, որոց մէջ պիտի փակցուին կտրատուած ձեւերը իրենց ամենամանր կտորներով : Աշխատութեան համար նախ պէտք է պատրաստել քառածալ կամութեամբ ուղղանկիւն եռանկիւն մը : Պարտիզպանուհին կը սորվեցնէ ուղղանկիւն եռանկեան մասերը—ուղիղ անկիւն մը, երկու սուր անկիւններ, մէկ հակուղիղ և երկու եօճք : Աշակերտները ծալուած ուղղանկեան այնպիսի գիրք մը պիտի տան սեղանին վրայ, որ մեծ էջը ուղղաձիգ և փոքրը հորիզոնական ըլլայ, իսկ հակուղիղը ձախ կողմը խնայ : Հրամանները շատ որոշ ու գործադրելի պիտի ըլլան փոքր տւայոց համար : Իրաքանչիւր տղայ վար-

ժուհիին առաջարկած գիծը մատուցող կը քաշէ եռանկյան վրայ, զոր պիտի կտրէ մկրատով: Օրինակի համար. հակուղիղին զուգահեռական գիծ մը քաշեցէք, կ'ըսէ վարժուհին: Կտրեցէք եռան-

կունը այդ գիծին ուզողութեամբ: Բացէք: Տղայք խաչ մը կը տեսնեն իր կտորներով, զորս կը փակցնեն ճաշակով իրենց ձեռագործի տետրին մէջ: Կտրուածքի դասին մէջ ամեն նոր ձև խօսակցութեան առիթ պի-

տն ըլլայ: Մենք այստեղ կը դնենք քանի մը օրինակներ, մնացածը գատախարակին հնարամտութեան թողլով:

1. Հակուղիղէն զուգահեռական գիծ մը:
2. Փոքր էջին » » »
3. Մեծ » » »
4. Երկու էջերուն զուգահեռական գծեր, վերի մասը միացած:
5. Մեծ էջին ու հակուղեղին զուգահեռական գիծեր
6. Փոքր » » » » »
7. Հակուղիղեն և մեծ էջին վերի քառորդները միացնլ փոքր էջին միջավայրին հետ: Եւլն:

Այս և ասոնց նման ձևերէն զատ տղայք կրնան խաւաքարտի վրայ սիրուն ձևեր կտրատել (տես Տախտակ ԺԶ և ԺԲ.): Ասոր համար վարժուհին կանխու կը գծէ գունաւոր խաւաքարտերու վըրայ զանազան առարկաներու շրջագիծերը, զորս տղայք կը կտրեն և առացուած պատկերը կը փակցնեն ձեռագործի տետրին մէջ:

Ժ. ՆՈՒԷՐ — ՀԻՒՍՈՒԱՄՔ

(Տախտակ ԺԸ. ԺԹ. Ի. ԻԱ)

Թղթի հիւսուածքը կամ ոստայնանկութիւնը փոքր տղոց ամենէն աւելի սիրած դրաղունքն է: Այս գործը, որ համաչափութեան ճաշակը, թիւի և գոյնի ծանօթութիւնը կուտայ կարելի է սկսիլ

նոյն խակ 4 տարեկանէն, 6—7 տարեկան տղոց տրուած օրինակները աւելի բարդ են :

Հիւսուածքի նախնական նիւթերը են—առէջը, թեղանը և փայտէ կամ պղպաստէ ասեղը : Ա. Առէջը դռնաւոր, քառակուսի կամ քառանկիւն թուղթ մըն է որ եզերքներէն մէկ սանթիմէթր ներսէն քտմնուած է 3mm—5mm շերտերու : Երբեմն շերտերը աւելի լայն կ'ըլլան : Մանր տղոց գործածած առէջները 1 d^{em} ասորածութիւն ունին : Ա. ելի մեծ ու զանազան ձեւերով առէջներ կը ծախուին 6—8 տարեկան տղոց համար :

Բ. Թեղանը թղթէ շերտերու շարք մըն է, որոնք մէկ կողմէն միայն իրարու միացած են : Թեղանի տարածութիւնն ու շերտերուն լայնութիւնը առէջին համապատասխան կ'ըլլայ :

Գ. Ասեղ.— Յիշուած նիւթերէն զատ հիւսկի համար պէտք է ունենալ փայտէ կամ պղպաստէ ասեղ մը, նուրբ հիւսուածքներու համար պղպաստէ ասեղը յարմարագոյնն է :

Աշխատութեան ժամանակ տղան թեղանէն շերտ մը կը փրցնէ ու կանցնէ ասեղին ծայրը . ասեղը աջ ձեռքով կը բռնէ սուր ծայրը դուրս և թուղթը բռնող ծայրը ափին մէջ : Ձախ ձեռքին մէջ բռնած է առէջը, որուն շերտերուն մէջէն կ'անցնէ ասեղը փոխն ի փոխ տալէն, վրայէն, մինչև որ ծայրը հասնի : Վերջապէս ասեղը կազատէ և առէջին մէջ հիւսուած թեղանը դէպ' եղբը կը հրէ : Երկրորդ անգամ նոյն գործողութիւնը կը կրկնէ հակառակ ընթացքով և այսպէս շարունակ՝ մինչև որ առէջը լիցուի : Մանր տղոց պզտիկ առէջներ պէտք է տալ . հակառակ պտրագային ձանձրոյթը կը տիրէ . գործի մը շուտ ըմնալը էն պզտիկին հրճուանք կ'աղդէ :

Հոս կը դնենք հիւսուածքի ցուցակ մը դաստիարակներուն դիւրութեանը համար : Յուցակին մէջ տեսնուած վարժութիւնները իրարմէ կը ըզխին, որովհետև հիւսուածքի մը հակառակ երեսի պատակերը կ'անայ նոր հիւսուածքի մը օրինակ ըլլալ :

Այս զրաղումին մէջ ալ պարտիզպանուհիք մտնալու չ'են որ զուարթ և օգտակար խոսակցութիւն մը անդաժեշտ է :

Յ Ո Ւ Յ Ա Կ .

1 վրայէն	1 տակէն	հակառակը	1 վրայէն	1 տակէն
2	» 2	»	2	» 2
»	» 1	»	1	» 2

3 վրայէն 3 տակէն	հակառակը	3 վրայէն 3 տակէն
3 » 1 »		1 » 3 »
3 » 2 »		2 » 3 »
1 վրայէն 1 տակէն 2 վրայէն 2 տակէն		
1 » 1 » 2 » 1		
1 » 1 » 3 » 3		և հակառակը :

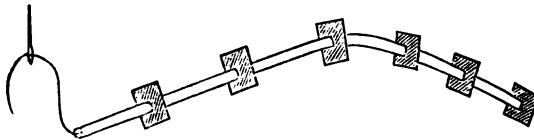
վերջացած աշխատութիւնները կամ կը պահուին տեսարաններու մէջ և կամ անոնցմով զանազան աուարկաներ կը զարդարուին : Այսպէս խաւաքարտի վրայ փակցուած հիւսուածքներով կը չիւնուին , անձեռոցի կապեր , լամբարակաղներ , ձեռնոցի տուփեր եւայլն : Լաւագոյն օրինակները քաջալերութեան համար սրահին մէջ կը կախուին :

ՈՒԼՈՒՆՔ ԵՒ ՑՈՂՆԱՇԱՐ

Պարտէզի տղոց սիրելի գործերն են նաև ուլունքի և ցողունի շարանները : Մանր տուփերու մէջ սրարտիզպանուհին կը բաժնէ 3—4 գոյն ուլունքներ , որոնք շատ խոշոր չի պիտի ըլլան :

Տղայք բութ ասեղով մը դերձանի վրայ շարաններ կը կազմեն թիւի և գոյնի նմանութիւնները պահելով : Այս գործին մէջ գոյնի և թիւի ծանօթութիւնը կը հաստատուի :

Յողնաշարը ցորենի ցողուններով ու խաւաքարտի կտորներով կ'ըլլայ դերձանի վրայ : Եթէ ցողունները և խաւաքարտի կտորները գունաւոր ըլլան աւելի աղէկ կ'ըլլայ :

Շարանի համար ցողունները կանխաւ կը թրջեն ու կը միրաւանն երկու սանթիմէթը

երկայնութեամբ . նմանապէս կը պատրաստեն հաստ թղթի կտորներ կլոր կամ քառակուսի մէջտեղերը ծակուած : Այս նիւթերը ասեղ դերձանի մը հետ տուփի մը մէջ կը դրուին , զբաղման ժամանակ մէն մի աշակերտ իր առանձին տուփն ունի :

ԺԱ. ՆՈՒԷՐ — ԳԱՒԱԶԱՆԻԿ

(Տախսակ Ի՞.)

Ֆրեոպէլի գաւաղանիկները բաղաձայնողմանի զբաղմանց նիւթ կը մատակարարեն և տրամարտնական հետեւութիւնն են նախորդ խաղաղիկներուն : Ինչպէս տեսանք նախ զբաղման նիւթ եղան ծաւալները, ապա մակերեւոյթները, վերջապէս հասած է ժամանակը անցնելու գիծերուն—գաւաղանիկներուն : Գաւաղանիկները պատրաստ գիծեր են տղոց համար, միջավայրի առարկաները գծելու համար : Գաւաղաններով կ'ուսանին նաև թուաբանական դիտելիքներ ինչպէս միաւորները, տասնաւորները (տասնոց խորձեր) ևւայլն : Գաւաղանիկներու երկայնութիւնը 5—20 սանթիմէթր կ'ըլլայ : Զբաղման ժամուն պէտք է բաժնել 2—3 տեսակ երկայնութիւններ որպէս զի առարկաներու գծային սլատիկերը որոշ ու գեղեցիկ ըլլայ : Իւրաքանչիւր դասի զբաղման նիւթ կ'ըլլան .

Ա. Կեանքի պատկերներ .

Բ. Երկրաչափական ու գեղեցկադիտական ձեւեր .

Գ. Թուաբանական վարժութիւններ :

Գաւաղանիկները 5 տարեկանէն աւաջ տալու չ'է տղոց ձեռքը :

Գաւաղանիկի զբաղմանց համար մինք անյարմար կը գտնենք առաջին օրէն զրատախտախի վրայ գծուած պատկերները : Տղաք պէտք է նախ ուշադրութեամբ զննեն իրենց շուրջը գտնուած առարկաները, գտնեն անոնց ընդհանուր գիծերը և որքան հնար է գծեն զանոնք գաւաղանիկներով : Պարտիզպանուհւոյն օգնութիւնը կարեւոր է այս սլատաբային՝ չափաւոր սահմանի մը մէջ, որպէս զի տղոց անձնազատ դորձունէութիւնը չի խամբի : Պէտք է լաւ գիտնալ որ, աղայոց դիտելու կարողութիւնը, մտածողութիւնը և ստեղծող ուժը զօրացնելն է մեր միակ նպատակը : Տղայք երբ բաւական վարժութիւն ծանօթ առարկաները գծելու, կարելի է տալ պատկերներ որպէս զի երեւակայութիւննին զօրանայ :

Գաւաղաններու համար 20—25 վայրկեան զբաղումը կը բաւէ ,

Պարտիզպանուհւոյն կ'ըսէ «Տղաք, նայեցէք հոս ծաղկաման մը ունիմ, կրնա՞ք ձեր գաւաղաններով անոր պատկերը շինել» : — Նայինք . . . , յատակը անիկանաւոր պիտի ըլլայ :— Բայց ի՞նչ վնաս բա-

ւական է որ ծաղկամանին նմանի : Ահա ես ծաղկին տեղ ճիւղ մը պիտի դնեմ ու մանրոտներ, տերեւները գաւազանիկով չ'են շինուիր . ծաղկամանը շինուեցաւ : Մտածեցէք տեսնեմ պզտիկ փոփոխութեամբ մը ուրիշ տարրերայ մը կը շինուի :

Մաղկամանին յատակը և կողերը կը հանեմ, ճիւղերն ալ վար կը դարձնեմ կունենամ կաղանդից ծառը : Տօնածառն է ասիկայ, որուն վրայ կաղանդին ամեն տեսակ խաղալիկ ու միրգեր կը կախենք : Եթէ պատուանդանը վերցնեմ ծառը կը մնայ միայն ինչպէս անտառին մէջն էր, արմատը չի տեսնուիր որովհետև հողին տակն է Միայն ստերն ու բունը կը տեսնուին :

Երբ տղայք իրենց ծանօթ առարկանելը կը ձեւացնեն, առարկաներ՝ որոց պատկերն առաջ խորանարդներով կը շինէին կամ աղււմներով, կը դմային ո՛չ միայն իրենց ճարտարութեան վրայ, այլ նաև անոր համար որ այս նուէրով պատկերներն աւելի նուրբ գծերով երեւան կուգան մակարդակին վրայ :

— Ինչո՞ւ համար, աթոռը, սեղանը... ու այն ամեն բաները, որոնք խորանարդներով կը շինէինք ասոնցմէ տարբեր տեսք ունէին : Կրնա՞ք ըսել ի՞նչ տարբերութիւն կայ գաւազանիկին ու խորանարդին մէջ : Ի՞նչ բաներ կը շինուին գաւազանիկով, որոնք անկարելի է շինել խորանարդներով :— Բահը, բրվը, ուրագը, գաւաթը... Խէկ ո՛չ բոլորովին ճիշտ բայց գոնէ կրնանք ձեւացնել գաւազանիկներով, մինչդեռ ասոնք խորանարդներով չեն շինուիր :

Շինեցէք տեսնեմ գաւաթ մը, սկահակ մը . ցուցուցէք ո՞ւր է սկահակին ոտքը, ուր կը լեցնեն դինին :— Տես, օրիորդ, կըսէ մէկը, ես ասիկայ վրան դրի (գաւազանիկ մը) կափարիչ եղաւ... Կիմայ ամառ է, գինին լեցնելուս պէս ճանձերը մէջը կը թափին անոր համար խուփ մը դրի :

Տղան շատ լաւ կը հասկնայ որ գաւազանիկով շինուած սկահակին մէջ գինի չի դրուիր, սակայն ամէն բանի մէջ իրականը երեւակայել վարժուած է : Պարտիզպանուհին պիտի հասկըցնէ սր մենք գաւազանիկներով առարկային միայն գլխաւոր գիծերը, եզերքները, ուրուագիծը կը ներկայացնենք, իսկ խորանարդներով՝ մակերեսայինները : Գաւազանիկներով շինուած ձեւերը կրնան նկարուիլ տեսրակներու մէջ մատիտով :

ԺԲ. ՆՈՒԷՐ — ՕՂԱԿՆԵՐ

(Տախսակ ԻԳ.)

Արդէն ըսուեցաւ թէ Ֆրեօպէլի մէթոտը բնական աստիճանաւ շարունակ մը կը յառաջանայ և տղոց հոգեկան կարողութեանց յաջորդական զարգացումին համեմատ կը հասցնէ խաղն ու իսաղալիկը :

Պատրաստ գիծերով պատկերներու կազմութեան մէջ կրօն գիծերու պէտքը զգալի կըլլայ : Տղոց այդ պահանջին զօնացում տալու համար է որ Ֆրեօպէլ կուտայ իր ԺԲ. նուէրը :

Բնդհանրապէս զործածուած օղակները կրեք աստիճան մեծութիւն կունենան և կրեք տեսակ կըլլան — ամբողջ, կէս և քառորդ . շատ անգամ ութկրորդներ ալ կը զործածուին : Բնականաբար այս ամենը միանուագ չ'են տրուիր տղոց : Ամենէն փոքրներուն կը տրուին ամբողջներ (մեծ) և կէսէք, ու այնուհետև աստիճանաբար հասակի և կարողութեան համեմատ կը տրուին միւս մասերը :

Օղակներով կը շինուին հարթ պատկերներ կրօն գիծերու հաճելի գուգորդութեամբ մը . անոնք կը ծառայեն նաև ամբողջին ու իր մասերուն ծանօթութեան : Երեք մեծութեան օղակները ու անոնց մասերը ունենալով կարելի է շատ գեղեցիկ պատկերներ կազմել . Այս դրաղմանց մէջ կը բացատրուին օղակին ձևեր, նիւթը, անոր նման առարկաները — մատանի, տակառ, շրջանակ, անիւ, սնակներուն եղերքը, շերեփին շրջագիծը . . . — ու այդ առարկաներուն վրայ տեղի կունենան հաճելի խօսակցութիւններ :

Օղակներով կը շինուին կեանքի ձևեր, գեղեցիկ ձևեր ու կը կատարուին թուարանական վարժութիւններ :

ՅԲԷՕՊԷԼԻ ԺԳ. ՆՈՒԷՐԸ — ՍԻՍԵՔԻ ԳՈՐԾ

(Տես տախսակ ԻԵ և ԻԶ)

Ահա գրադում մը որ մեծ ծախքի կարօտ չ'է : Ափ մը սիսեռ և կայ մը գաւազանիկ կը բաւեն գեղեցիկ ձևեր և առարկաներու

պատկերներ պատրաստելու : Հոս գծային ծաւալներ կը տեսնուին նիւթէն մերկայած : Սիսեռի գործը միայն այն ժամանակ կը տրուի երբ տղայք լաւ ծանօթացած են ծաւալներուն ու գծերուն : Գաւազանիկներով շինուած ձեւերը քանի մը վայրկեան միայն հաճոյք կազդէին սոցոյ , մինչդեռ սիսեռի գործերը տեւական են ու տղայք կրնան զանոնք միշտ աչքի առաջ ունենալ զբաղման սրահին պատերէն կախուած : Սիսեռով կը շինուին նախ ուղիղ գիծերով առարկաներ , սակայն կուգայ ժամանակ մը , երբ կրնանք տալ նաև կարգիծեր (օղակ) : Յաճախ պատրաստուած առարկաները կը հիւսուին գունաւոր թղթի երկղներով : Սիսեռի տեղ կարելի է գործածել նաև սուսկի մանր խորանարդներ :

Զբաղումը սկսելէն առաջ նիւթին ծանօթութիւնը կարեւոր է : Դասէն 3-4 ժամ առաջ սիսեռը կը թրջեն պաղ ջուրով և ջուրէն հանելով լաթի մը վրայ կը սիւնենոր ջուրը քաշէ , հակառակ պարագային մաշկը չի տոկար մէջը մշուած դաւազանիկներուն ու կը պատուի : Սիսեռին համար դործածուելիք գաւազանիկներուն երկու ծայրերը սուր պիտի ըլլան : Այս աշխատութիւնը կարելի է տղոց յանձնել որպէս զի դանակի գործածութեան վարժուելով հանդերձ , շինուածանիւթին մէկ մասն ալ իրենք պատրաստած ըլլան :

ԺԴ. ՆՈՒԷՐ — ԿԱԻՎՐ

(Տես ատլասակ ԻԷ. ԻԸ.)

Կաւարները 1 սանթիմէթր լայն , 20 սանդիմէթր երկայն գուներու ճկուն փայտեր են , որոցմով կը հիւսուին գեղեցիկ ձեւեր : Թէև պարզ փայտէ ձերմակ կաւարներ կան , սակայն նախորդ ծանօթութիւնները նորոգելու համար լաւագոյն է գունաւորներ գործածել և Գաւառներու մէջ այս նիւթը շատ աման կը պատրաստուի պրտուի շերտերով :

Կաւարի զբաղումը չրջանայեցութիւն , համարութիւն և մատներու ճարտարութիւն կը պահանջէ , սւստի 5-6 տարեկան տղայոց կը յարմարի : Գաւազանիկներով շինուած պատկերները տղան չ'էր կրնար վերցնել կամ տեղափոխել , մինչդեռ կաւարով շինուածները քաւական հաս.ութուն են ու կրնան նոյն լակ պատուիլ պատէն կախուած :

Հոս ալ նոյն կարգը պիտի պահուի, այսինքն նախ պիտի շինուին կեանքի ձեւեր, ապա գեղեցիկ ձեւեր և վերջապէս պիտի կրկնուին թուադիտական վարժանքներ:

Հաստատուն ձեւ մը առաջ բերելու համար առ նուազն չորս կաւար ունենալու է: Պէտք է զգացնել տղայոց թէ՛ ինչպէս պատարաստ ձեւ մը կրնայ փոփոխութիւններ կրել եզերքներու և անկիւններու ընդարձակումովն աւ սեղմումովը: Կաւարի աշխատութիւնը մինչև կողովաշինութեան կը տանի: Աշխատութեան գլխաւոր պայմանն է որ լախութեան կաւարները պարբերաբար անցնին երկայնութեան կաւարներու տակէն ու վրայէն:

ԺԵ. ՆՈՒԷՐ — ԵՐԻՋՆԵՐ

(Տես տալստակ ԻԹ. Լ.)

Կաւարին շէնքերը որքան ալ գեղեցիկ ըլլան տետրակներու մէջ չ'են պահուիր. ասկէ զատ կաւարին չ'ինք կրնար տալ բոլոր այն նուրբ ծալքերը, որ թղթէ երիզը կ'ստանայ իբր աւելի ճկուն ու կերպընկալ նիւթ:

Հիւսուածքի համար գործածուած երիզները 1 սանթիմէթ լայնութիւն և առ նուազն 30 սանթիմէթ երկայնութիւն պիտի ունենան: Երիզներով կը շինուին երկրաչափական ու գեղեցկագիտական ձեւեր: Պատկերներն աւելի սիրուն կըլլան եթէ ձեւերն իրական մէջ հիսուած ըլլան: Երիզագործութեան մէջ աշխատելու է որ բոլոր երիզները փոխն'ի փոխ վրան ու տակը դառնան ամեն անգամ ըստ երիզները փոխն'ի փոխ վրան ու տակը դառնան ամեն անգամ ըստ մը կորանցնելով իրենց երկայնութենէն: Գործին նպատակն է մարմը կորանցնելով միանգամայն գեղեցկագիտական զիւ ազոց մասնակրը, զարգացնելով միանգամայն գեղեցկագիտական ճաշակը: 5-6 տարեկանէն կարելի է սկսիլ երիզագործութեան: Առաջին անգամ կը շինուին առանց ասեղի, հիւսուածքի կարգ մը միւսեր, յետոյ կ'ստեղծուին առարկաներ և վերջապէս գեղեցկագիտական աւ հրկրաւորփափան ձեւեր:

ԺԶ. ՆՈՒԷՐ—ԴԵՐՁԱՆ ՈՒՅԵԼ

Տես սախսակ ԼԱ. ԵՆ ԼԲ.

Ինչպէս գաւաղանիկը ուղիղ գիծերու, այնպէս ալ դերձանը հոր ձեւերու գծագրութեան պատրաստութիւնն է: Տղոց մէջ, դերձանով զբաղելու փափաքը բնական է: Կանգուն մը դերձանը երգու աղոց ձեռք զուարճութեան անսպառ աղբիւր մըն է: Դերձանին երկու ծայրերը կցուածին պէս բոլորակ մը կ'ստացուի. այդ պատրաստ բոլորակն է որ մատերնուն վրայ տարրեր առումներով կը ներկայացնեն իրարու, կ'առնեն իրարմէ և երեւան կուգան օրագոցներ, ծովեր, ձուկեր, սղոց, տարանկիւն եւ այլն: Տղոց վառ երեւակայութիւնը դերձանին առած զանազան ձեւերուն ու իրահան առարկաներու մէջ նմանութիւններ կ'ստեղծէ, որոց վրայ անվերջ խօսակցութիւններ կը բացուին: Իրականէն դատ կը շինուին նաև գեղեցիկ ձեւեր: Պարտէզի մէջ այս ձեւերը գրավէմի վրայ կը շինուին ու կը գծուին: Դեղեցիկ ձեւերու համար բամպակէ ամուր որ ու իաց գերձան կը գործածուի, որուն երկու ծայրերը աննըշմարտի հանգոյցով մը միացած են: Դերձանին ձեւը գրավէմին վրայ պատրաստուելէն վերջ, քար-գրիչով շրջագիծը կ'առնուի: Այս աշխատութեան մէջ ձեռքին ու աչքին զուգընթաց գործունէութիւնը կը զօրանայ:

6-8 տարեկան աղոց գերձանի տեղ կը տրուի նաև երկաթէ կակուղ թելեր: Առարկաներու ձեւերը թելով պատրաստելու համար կը տրուի ազդու ըսուած գործիքը:

ԺԷ ՆՈՒԷՐ — ԳՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Տախսակ ԼԴ. ԼԴ. ԼԵ. ԼԶ. ԼԷ.)

Մէր մէջ գծագրութեան ուսումը մինչև հիմայ լիւքսի կարգանցած է. եթէ տղան դպրոցին մէջ սորվեցաւ՝ աղէկ. իսկ եթէ ո՛չ քան մը չի կորսնցներ: Նոյն իսկ դաստիարակներէն շատերը դեռ լաւ ուսումնասիրած չեն կրթութեան այդ կարեւոր ուժը: Դպրոցներու մէջ գրատախտակին վրայ կը գծուի պատկեր մը, կամ ուսուցչին սեղանին վրայ կը դրուի գանձ կաղապար մը. ամբողջ գատարանը, նոյն իսկ ուղիղ գիծ մը քաշելու անվարժ տղայք, կը մրտահն իրենց տետրակները: Իասատուն՝ գրքին բերմամբ, ժամանակէ մը ետք ընտրեալներու սակաթիւ խումբ մը կունենայ, որոնք ընդօրինակութեամբ կ'ըբաղին. մնացեալ մասին ուշադրութեամբ դարձնող չիկայ: Ուսուցչին գլխաւոր նպատակն է ամառ վերջի քննութեանց անթիւ, տարեկան աշխատութեանց իբր արդիւնք ներկայացնել քանի մը պատկերներ, որոց մեծ մասը լրջեալքէն ելած է:

Ու սակայն որքան զեղեցիկ յատկութիւններ կը մշակուին գծագրութեան դասին, եթէ նպատակին յարմար աւանդուի: Գծագրութեան դասին տղան կը դիտէ՝ առարկաներուն ձևը, կը վարժեցնէ աչքը ստուերաց տարբեր երանգներուն, կը զարգացնէ զեւտածը կենդանի պատկերելու ձիրքը, այսինքն, կը սրէ յիշողութիւնն ու երեւակայութիւնը ելլն: Գծագրել՝ սողուն բնական փափաքն է: Բաւական է ձևքը տալ կտոր մը թուղթ եւ մատիտ մը, տեսնելու համար թէ՛ ի՞նչպէս բոլորանուէր անձնատուր կ'ըլլացայդ զրանումին: Տղայոց այդ փափաքը կը լրացնէ մանկական պարտէզը: Ֆրէօպէլի ամբողջ դրութիւնը, ինչպէս են կարը, կիտանկարը, գաւաղանիկները, կաւարն ու օղակները գծագրութեան պատրաստութիւններ են:

Ֆրէօպէլի գծագրութեան տետրակները քառակուսի ցանցերով ծածկուած են, որոց մէջ պիտի գծէ տղան զանազան առարկաներու գեղեցիկ ձեւեր:

Ի՞նչպէս եւ եթէ պէտք է սխիլ գծագրութիւնը. ահա՛ հարաւոր շատերուն մտածել կուտայ: Այս խնդրոյն մէջ անձը

մշադրութեան կառնուի : Թէ՛ երեք տարեկան տղու մը մէջ բաններ մը մրտտելու փափաքը արթնցած է, հասած է նաև ժամանակը դըժնադրութեան :

Գձագրութեան համար երկու տետրակ կը գործածուի . մին ցանցաւոր եւ մ'ուր անցանց : Առաջինին մէջ ցանցի օղնութեամբ գրծուածը, տղայք կ'անցնեն երկրորդին մէջ առանց օղնական զիծերու :

ՆՈՒԷՐ ԺԸ. — ԿԻՏԱՆԿԱՐ

(Տախտակ ԼԸ. ԼԹ. Խ. ԽԲ.)

Մաւաշներէն, մակերեւոյթներէն ու զիծերէն վերջը, բնական էր անցնիլ կէտերուն : Ֆրէժպէլ խաւաքարտի ծակոտումը կը մտցընէ իր պարտէզին մէջ, 6—7 տարեկան տղոց ծակոտելու տենջին գոհացում տալու համար : Ամէն ծնողք տեսած է որ այդ հասակին մէջ տղայք թուղթ ու դնդասեղ կուզին շարունակ . անոնք այդչնչին նիւթերով բազմատեսակ նկարներ կը յօրինեն ծակերու գեղեցիկ ու համաչափ շարքով : Կիտանկարի համար կը ծախուին ճերմակ կամ գունաւոր քառակուսի հաստ թուղթեր 1 dem. տարածութեամբ : Խիստ մանր տղոց այս գրադումը չի յարմարիր, որովհետև բաւական դժուար է ու ճշդութիւն կը պահանջէ : Կիտանկարի դասը կը տրուի 6—7 տարեկան տղոց ցերեկի էն պայծառ ժամուն, առ առաւելն 1/2 ժամ : Կիտանկարի նպատակն է կենդանիներու, ծաղիկներու, զանազան առարկաներու և տեսարաններու պատկերները ձեւացնել ուռուցիկ կէտերով : Աշխատութեան նիւթերն են 1. — քառակուսի ընտիր խաւաքարտ, 2. — օրինակի պատկեր, 3. — ոսկորէ կամ փայտէ կոթով ասեղ մը : Սաւաքարտը օրինակելի պատկերէն քիչ մը պղտիկ պիտի բլլայ, որովհետև վերջինին եղբրքները խաւաքարտին տակը պիտի դառնան, որպէս զի դրադումի ժամանակ չի շարժի և նկարը չաւրուի : Այս ձեւով պատրաստուած խաւաքարտն ու պատկերը թաղիքի քառակուսի կտորի մը վրայ կը դրուի աշխատուելու համար : Ասեղը այնպէս պիտի բռնուի որ ցուցամատը կոթին գագաթը ըլլայ, ըթմատը ձախ կողմը և միջամատն ու մասնեմատը՝ աջ կողմը : Տղայք ծակեր կը բանան նկա-

զին ամէն մէկ դժին վրայ իրարմէ հաւասար հեռաւորութեամբ : Ուշագրութիւն ընելու է որ ծակերը, կէտր և հաւասար ըլլան ու իրարմէ հաւասար հեռաւորութիւն ունենան : Ասոր համար ասեղը ուղղահայեաց բռնելու է :

Եթէ օրինակին տակէն խաւաքարաբ հանենք, վրան կը տեսնենք պատկերին ամբողջ շրջագիծը կէտերով նկարուած : Խաւաքարտին հակառակ կողմը, ուր պատկերին ծակոտկէն շրջագիծը կը տեսնուի նոր աշխատութիւն մը կուզէ : Շրջագիծին ամբողջ ներքին մասը մանր կէտերով պիտի լեցուի : Այս վերջին գործողութիւնը միայն այն կէտին կը կատարուի երբ նկարին ուռուցիկ երեւոյթ մը տալ ուզուի :

Ծակոտու մը կ'սկսի նախ այնպիսի խաւաքարտերու վրայ որոնք քառակուսի գիծեր ունին :

Առաջին անգամ կը ծակոտենք քառակուսիներուն անկիւնները, ապա երկու անկեանց միջավայրը, վերջապէս քառակուսիներուն կեդրոնը : Կը ծակոտենք ուղղահայեաց, հորիզոնական, ու շեղ գիծեր, անկիւններ, կոր գիծեր, գծագրութեան տետրակին օրինակները — գիւղական շէնքեր, Երկրագործական գործիքներ, զանազան առարկաներ և շն : Կոր գիծերու կիտանկարը ընականարար կը յաջորդէ ուղիղ գիծերուն : Կիտանկարով կը մարզուին ձեռաց մկանները և աչքերը, որոնք կը վարժուին ուշագրութեան առնել մանր զարդերը և չափել երկու մերձաւորագոյն կէտերու հեռաւորութիւնը : Մեր պատկերներուն մէջ կը տեսնուին կիտանկարի աւելի բարդ ձեւեր : Նախնական պարզ ձեւերը պէտք է առնել գծագրութեան օրինակներէն :

Տկար աչք ունեցող սղոց արգիլուած է այս գրադումը :

ՏՐԷՕՊԷԻԻ ԺԹ. ՆՈՒԷՐԸ — ԽԱՒԱՔԱՐՏԻ ՎՐԱՅ ԿԱՐ

(Տե՛ս քայնասկ ԽԱ. ԽԲ. ԼԹ. Խ.)

Տղոց հաճելի զբաղումներէն մէկն ալ խաւաքարտի վրայ կարելն է: Կարի նախապատրաստութիւնը կը տեսնուի կիտանկարի գասին: Նկատելով որ կարը կիտանկարին կը յաջորդէ, նկատելով որ կիտանկարը 5—6 տարեկան տղոց միայն կրնանք տալ, պզտիկները այս հաճոյքէն չի զրկելու համար կրնանք գործածել ծակոտուած խաւաքարտեր, որոց վրայ տղայոց կարի ձեւերը կանուխէն պատրաստած ենք:

Կարը կ'ըլլայ մետաքսով կամ բուրդով: Կարին ասեղը քանազայի 23—24 թիւ ասեղն է: Կարելու պարզագոյն ձեւն է ծակերուն մէկ վրայէն մէկ տակէն անցնել ասեղը, ու թէ՛ և պարապ միջոցներ կը մնան, բայց հակադարձ կարով մը կը գոցուին անոնք:

Կարի օրինակներ պատրաստելու համար պարտիզպանուհին գծագրութեան պէտք ունի. անոնք որ զուրկ են այս կարեւոր ուսումէն կրնան գործածել «Կարի Դպրոց» անուն տետրակները, որոց մէջ բազմաթիւ օրինակներ կան թէ՛ կարի և թէ՛ կիտանկարի: Կան նաև կարի նիւթեր պարունակող տուփեր: Ասոնց մէջ զանազան մեծութեամբ ու գոյնով խաւաքարտեր կան ծակելու համար. կան ծաղիկներու, բոյսերու, զանազան առարկաներու պատկերներ և կրկնողոր գունաւոր բուրդեր:

Ու է նկար խաւաքարտին վրայ հանելու համար կը գործածեն *papier á calquer*:

Մեր կարծիքով կարի գործը կիտանկարէն առաջ կարելի է տալ միայն այն պարագային, երբ ու է պատճառով զբաղումի պակասութիւն կղգանք:

Տղայոց հաճոյք պատճառելու և ցոյց տալու համար թէ՛ իրենց աշխատութիւնն ալ իր արժէքը ունի, կարուածներէն կը պատրաստենք զանազան առարկաներ—պատկերակալներ, ձեռնոցի տուփեր, ժամացոյցի շրջազարդեր, ափսէներ և ըն.:

Ի. ՆՈՒԷՐ — ԿԱԻ

Յեխի կամ կաւի խաղը ամէն երկրի տղոց հաճելի ժամանցն է : Տղայոց այս բնական հակումը շահագործուած է պարտէզին մէջ գրադումովը կաւին , որ յեխէն աւելի կաղապարուելու յարմարութիւն ունեցող նիւթ մըն է : Այստեղ կաղապարումի պատկերներ չենք դրած , որովհետեւ համոզուած ենք թէ՛ կաղապարումը միայն այն ատեն օգտակար ու զարգացուցիչ կ'ըլլայ երբ օրինակը բնութենէն առնուի :

Կաւը կարելի է գտնել ամէն տեղ ուր որ բրուտի գործարան կը գտնուի : Պօլսոյ մէջ լաւագոյն կաւը կրնանք ստանալ Գեղարուեստից վարժարանէն :

Զբաղման կարեւոր նիւթերն են ,

Ա. Կաղապարիչը — փայտէ փոքրիկ թիակ մը :

Բ. Գլանակ մը — ճիշդ այն գլանակին նման որով գաւառնեւորը խմոր կը բանան :

Գ. Պնակը — փայտէ քառակուսի տախտակ մը , որուն վրայ կաւը կը գործուի :

Դասէն առաջ կաւը կը թրջուի , կը շաղուի ձեռքով , կը բացուի ու կը ծալուի գլանակով :

Պարտիզպանուհին տղոց կը լւամնէ մէյմէկ պնակ , կաղապարիչ և քիչ մը կաւ :

Կաւին վրայ կարեւոր ծանօթութիւններ տալէն յետոյ , շինել կուտայ գունտեր , օղակներ , կոճակներ ելն . ասոնցմէ յետոյ կանցնի աւելի բարդ ձեւերու : Ծանօթ առարկաներու կաղապարումին կը յաջորդէ ընտանեկան խօսակցութիւնը :

Երկրաչափական մարմինները — գունտ , խորանարդ , գլան , աղիւս , պրիսմակ ելն . չի պիտի մոռցուին նմանապէս :

Բաւական վարժուելէն յետոյ կը շինեն խոճանոցի կարասիներ , պտուղներ , տակառներ ելն . , որոց ամենէն աւելի յաջողուածները քաջալերութեան համար կը չորցուին ու կ'եկուին սպանելու համար :

Կաւի զբաղումը 4 տարեկանէն կ'սկսի :

ԻՍ ՆՈՒԷՐՍ — 802654

Հիւսուածքի ամենէն յարմար նիւթը մեր դաւառնեցողուն մէջ ցորենի ցողունն է : Յորենի ցողունը աշխատութեանն ժամանակ չի կոտորի, միւս բոլոր նիւթերէն աւելի ճկուն է, ասիէ զատ այնքան ճերմակ ու նուրբ է, որ անով պատաստուած հիւսուածքները սիրուն տեսք մը կ'ունենան : Մոլորենները դաշտերէն յատկապէս ժողովել տալու է, վասն զի կային մէջ կամեւտեղէն յետոյ գործի չեն գար :

Հասկերէն մաքրուած ցողունները խուրճ մը ընկելով զով տեղ մը ձգահելու է : Դասէն քանի մը ժամ առաջ պէտք եղածին չափ ցողուն պաղ ջուրը կը դնէք, ջուրէն հանելէն ետքը լաթի մը վրայ կը փռէք որ քիչ մը չորնայ, վերջապէս ծանր ու տափակ առարկայով մը կը հարթէք, որպէս զի հիւսուածքին մէջ պառկին :

Իւրաքանչիւր տղու Յ ցողուն կրտաք. ասոնց մէկ ծայրը հաստատուն առարկայի մը կ'ապելով կ'սկսին հիւսել կանանց մազի հիւսկին նման. միայն ուշադրութիւն ընելու է որ ցողունները իրենց հարթ վիճակը պահեն : Երբ ցողուններէն մէկը հասնի կարելի է երկայնել սպառածին ծայրի ծակին մէջ նոր ցողուն մը մղելով : Բաւական վարժուելէն յետոյ կը սորվեցնէք թէ ասոնցմով ինչպէս կը շինուին գլխարկներ, կողովներ, զամբիւղներ եւն. : Ասոր համար հիւսուածքները իրարու վրայ պիտի դրուին այնպիսի ձևով մը որ տակի կարգը կէս մը դուրս մնայ վրայի կարգէն : Այս ձևով երկու հիւսկէն իրարու վրայ դնելով կը կարեն բարակ դերձանով ու կարգերը տակաւ իրարու կը յաջորդեն յիշուած կարգով :

ԱՌԱԿՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մանկական պարտէզներու մէջ տղոց առողջանութիւնը ուղղելու և Հայ լեզուի ծանօթութիւնը զօրացնելու համար, պէտք է տալ տոնմային առակներ ու բանաստեղծութիւններ :

Տոնմային առակներ թէև չեն պակտիր մեր մէջ, սակայն անոնց մէկ կանոնաւոր և ճիշտ հաւաքոյթը չունինք : Ունինք օտար առակախօսներու թարգմանութիւններ, որոց մէջ ամենէն ընտիրն է «Քոիլովիներ» : Քոիլովի առակները կ'թէ ընտրանօք տրուին շատ կը-

ջարմարին պարտէզի աղայոց : Պարզ ու նկարուն ոճ, սրամիտ ու կենդանի պատմութիւն, գեղարուեստական սարք, համառօտութեան մէջ նիւթին բազմակողմանի պատկերացումը, խիստ թանկագին յատկութիւններ են ըստ մանկավարժութեան : Առական սորվեցնելու մէջ կանոն ընելու է .

Ա. Բայ թողուլ առակներուն սկիզբը կամ վերջը տեսնուած քարոյական քարոզը :

Բ. Ընտրել այն առակները, որոնց մէջ գործողները տղոց ծանօթ կենդանիներ կամ առարկաներ են : Քոխիւլի բոլոր առակները չեն յարմարիր տղայոց, անոնց մէջ այնպիսիներ կան, ուր սրամիտ Կրքիժանքի նիւթ կ'ըլլան, տղոց համար անըմբռնելի կենցաղի գանազան երեւոյթներ : Գալով բանաստեղծութեան՝ մանուկ կեանքն է որ պիտի վայլի անոնց մէջ, լեզուն ու դասումները մանկական, նիւթերն ու երեւոյթները ծանօթ, ոճը ժողովրդական պիտի ըլլայ : Այս պահանջներուն գոհացում տուող բանաստեղծութիւններ մեր գրականութեան մէջ շատ չեն գտնուիր, որովհետեւ մանուկ կեանքով զբաղող գրիչներ կը պակսին : Շատեր տղոց ուղեղը պարապ աման մը կը կարծեն, ուր կարելի է լեցնել ամեն բան և ամեն ժամանակ : Ասիկայ ընութեան հակառակ է : Ո՞ր մայրն է որ տղուն ակռաները չլեւած կաթի անունդը միտի կը փոխէ : Մենք որ նիւթականին մէջ այդքան համակերպող ենք ընութեան, ինչո՞ւ իմացակաշին մէջ չենք հետեւիր նոյն չաւղին : Մեր մէջ մրցում մը կայ տղոց ամէն բան սորվեցնելու, մանաւանդ հանդէսներու համար : Յաւալի է լսել 5—6 տարեկան և աւելի փոքր տղոց բերնէն — գիտական բարձր ծանօթութիւններ, ընկերական կարգուսարքի վրայ դատումներ, բարոյական պարզ քարոզներ : Ասոնք մանուկ-ծերունիներ են կեղծ զգացումով, դատումով և գիտութեամբ զարդարուած : Տղոց պէտք է սորվեցնել ժողովրդական-մանկական բանաստեղծութիւններ, կամ այդ ուղղութեամբ դրուածները նշանաւոր մանկավարժներու կողմէ (*) :

Տղուն՝ իր չիհասկցածը սորվեցնելը կրկին փաստ ունի, նախ՝ կը վարժուի չըմբռնածը, չի հասկցածը կրկնելու կեղծիքին . երկրորդ՝ յումպէտս կը վատնուի ժամանակը, որ աւելի օգտակար գործի մը կրնար յատկացուիլ :

(*) Տես ընձեռցարան «Մանկական Պարտէզ» Պարսպան :

Միանգամ ընդ միշտ ըմբռնելու է որ տղայք ամեն բան իրենց համար կը սորվին . անոնք դերասաններ չեն , ու պէտք չունին ուրիշներու հաճոյք պատճառելու համար զրկուիլ իրենց վաքին դիւքալափ անունդէն (*) :

Ե Ր Գ

Ինչպէս խաղը իրեն համապատասխան չարժուէմներով , նոյնպէս մանկական երգը իր դաշն ու մեղմ եղանակով կենդանութիւն առուող տարրն է Մանկական պարտէզներուն :

Մարդկային կենաց անհրաժեշտ տարրերէն մէկն է կըզը , որ մանկութեան երգերէն կը փոխուի պատանեկութեան , առնութեան և ծերութեան երգերու : Ամեն հասակ իր ուրոյն ղգայումները և յոյզերն ու դաւերն ունի , իեզուն չի զօրեր իր բառերով բացատրել ներքին կիրքերն և յուզումները , երգը օգնութեան կը հասնի անոր : Երգերու ապաւորութիւնը լեզուով չի բացատրուիր : Երգը հոգին բարձրացնող , սիրտը աշնուացնող դեր մը ունի մանաւանդ մանուկին համար , որ առանց երգի չի կրնար ապրիլ : Մանկական երգերը իրենց բովանդակութեամբ ու եղանակով տարբեր են չափահասներու երգերէն : Տղայք դեռ ճաշակած չեն կեանքի դառնութիւնը , դեռ մղած չեն գոյութեան պայքարը ; անոնց անձանօթ է յուսա հատութիւնը , ապերախա սէրը , հեռաւոր պանդուխտին ու երկրին կարօտը , մաշուան անողոք հարուածը , մարդասիրական բարձր ղգացումներ , կեանքի թախիժն ու վիշտը . անոնք կ'ապրին երկինքի թռչուններուն պէս անհող ու անտրտում . անցեալն ու ապագան գոյութիւն չունին անոնց համար . անաճք իրենց ամբողջութեամբ նուիրուած են ներկային :

Ուստի մանկական երգերը իրենց մէջ չի պիտի բովանդակեն անցեալին ու ապագայի ակնարկութիւններ , ո՛չ ալ չափահասները շահադրողող ղգացումներ ու կիրքեր : Երգը աղոց ներկայ կեանքը պիտի պատկերէ իր բոլոր մանրամասնութիւններով : Եղանակին մէջ ձայնի յանկարծակիան անկումներ ու բարձրացումներ չի պիտի ըլլան :

Պարտիզպանուհին երգ սորվեցնելէն առաջ անոր բովանդակութիւնը իր պատմութիւն պիտի աւանդէ ու կրկնել տայ . այնուհետև տղայք սիրով ու դիւրաւ կ'ուսանին բանաստեղծութիւնը :

Երգերուն եղանակները համաչափ քայլի վարժութեանց ժամանակ սորվեցնելը ամենէն ընտիր միջոցն է :

(*) Մանկապարտէզի ընթերցանութեան ու գրութեան մեթոտը տես Պարպան Մանկապարտէզ ընթերցարանի յուսաբանին մէջ :

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՒՆ ՑԱՆԿԸ

Ա. ՏԱԽՏԱԿ

1. Ազատ գնակ	8. Հարուած
2. 6 գնակներ	9. Անկում
3. Օրորոցին գնակը	10. Շրջանակի դարձ
4. Ճօնանակ	11. Նոյն գլխին վրայ ելելէջ
5. Կոր շարժում	12. Ուսում առարկայի մը վրայէն
6. Վեր, վար, կամաց, արագ	13. Կարճ ու երկայն ճօնանակներ
7. Զուգահեռական	14. Անկիւններ

Բ. ՏԱԽՏԱԿ

1. Գունդ, գլան, խորանարդ	5. Խորանարդը առանցքին վրայ դարձնել
2. Մեղաւոր Գնդակ	6. Խորանարդին առած ձեւերը
3. Գլան a. b. c. օղակներ դարձնելու համար	7. իր շրջանակին
4. Խորանարդ a. b. c. օղակներ դարձնելու համար	8. դարձին մէջ

Գ. ՏԱԽՏԱԿ (Ա. ՏՈՒՓ ԵՒՆՈՒԹԵԱՆ)

1. Սեղան	8. Վառարան
2. Աքոռ	9. Մեկու խաչեր
3. Մեկու արոռ	10. Զբոս
4. Անկողին	11. Դարպաս
5. Պահարան	12. Խնիթ
6. Բազմոց	13. Դարպաս ու դռնակ
7. Բազկարոռ	14. Պարեզին պատն ու դուռը

Դ. ՏԱԽՏԱԿ

1. Զոյգ դռներ	7. Աւերակ Տուն
2. Բարձր դուռ	8. Խանութներ
3. Դուռ աւսարակով	9. Խաչ մը պատուանդանով
4. Տուն	10. Մահարձան
5. Ամարանոց	11. Համբու սիւն (Տիլոմեքր)
6. Շոգեարձ մեքենայ	12. Մեծ Խաչ

Ե. ՏԱԽՏԱԿ (Բ. ՏՈՒՓ ՇԻՆՈՒՅԵԱՆ)

1. Սեղան	7. Վառարան
2. Աթոռ	8. Զբոս
3. Անկողին	9. Սանդուխ
4. Բազմոց	10. Դարպասն ու դռնակը
5. Պահարան	11. Պատշգամ մը կլոր սանդուխով
6. Բազկարոտ	

Զ. ՏԱԽՏԱԿ

- Քիւ 1—16. Գեղեցկագիտական ձեւեր խորանարդներով
» 1—12. » » աղիւսներով :

Է. ՏԱԽՏԱԿ

1. Գիւղ մը իր եկեղեցիովն ու մատուռովը . 2. Գործարան .
3. Աւազան : 4. Եւ 5. Քաղաքի շէնքեր — երկու տուներ :

Ը. ՏԱԽՏԱԿ

6. Մահարձան . 7. Գերեզմանին խաչը . 8. Տղուն անկողինը . 9.
Քազմոց : 10. Ճաշատեղան մը երկու արոտով եւ երկու սարճով :

Թ. ՏԱԽՏԱԿ

1. Քարուկիր քան մը նակասը . 2. Ֆրեզկոյի յիշատակարանը
որ կը շինուի Բ. Ն. եւ Զ. նուերներով :

Ժ. ՏԱԽՏԱԿ (ԳԵՂԵՑԻԿ ՁԵՒԵՐ)

- Առաջին շորս ձեւերը Ն. նուերի խորանարդներովը շինուած
են . մնացեալները՝ քիւ 1. եւ 2. Զ. նուերի աղիւսներովը կազմուած են :

ԺԱ. ՏԱԽՏԱԿ

- Զ. նուերի աղիւսներով շինուած գեղեցկագիտական ձեւեր քիւ
1—8 :

ԺԲ. ՏԱԽՏԱԿ

Գունաւոր մակերեւոյքներով (մոզայիքներով) կազմուած գեղեցկազփսական ձեւեր: Այս ձեւերուն մէջ կը զտնուին ֆառակուսին, եռանկիւնը, հաւասարակող եւ ուղղանկիւն եռանկիւններ:

ԺԳ. ՏԱԽՏԱԿ (ՄԱԼՔ)

1—10 քիւերուն մէջ ֆառակուսի քուղքը կը վերածուի պզօիկ ֆառակուսի մը, որուն մէկ մողմը երեք հաւասարակող ուղղանկիւն եռանկիւններ կը տեսնուին: Թիւ 11 հակառակ կողմն է քիւ 10ին: Թիւ 12. 13. 14. 15 ֆառակուսւոյն անկիւնները վերստին կենդրոնին վրայ կը ծալուին մինչեւ որ նոր ու աւելի մանր ֆառակուսի մը (15) ստացուի: Թիւ 16—19 երրորդ անգամ ֆառակուսւոյն ծալքերը կը ցուցնեն, որով կ'որոշուի ամենամանր ֆառակուսի մը (19): Թիւ 20ը մեկնանկիւն է զանազան ծալքի տեսքերու, որոց մէջ կը տեսնուին նաւակ, սափաս, սակառ, զլխարկ, շապիկ ելն:

ԺԴ. ՏԱԽՏԱԿ

1. Քառակուսի մը որուն անկիւնները ծալուած են կենդրոնին վրայ: 2—8. Գեղեցիկ ձեւեր:

ԺԵ. ՏԱԽՏԱԿ ԵՒ ԺԶ. ԺԷ. ՏԱԽՏԱԿՆԵՐ

Կտրուածքի օրինակներ. ԺԵ.ը բարակ բոլբի վրայ իսկ ԺԶ. եւ ԺԷ. ստուարաբոլբի վրայ:

ԺԸ.—ԻԱ. ՏԱԽՏԱԿՆԵՐ

Հիւսուածքի ձեւեր: Թիւ 1. Առեջ: Թիւ 2. Թեզան: Թիւ 3. Փայտի ասեղ:

ՏԱԽՏԱԿ ԻԲ.

Գաւազանիկներ:

ՏԱԽՏԱԿ ԻԳ.

Օղակներ:

ՏԱԽՏԱԿ ԻԴ. ԵՒ ԻԵ.

Սիսեռի գործ: Վերջին սախսակին 5. 6. 12. քիւերուն վրայ
սեսնուած հարթ մակերեւոյթները խաւաքարթի կտորներ են:

ԻԶ. ՏԱԽՏԱԿ

1—9. Երկրաչափական մարմիններու գծակողմը. 10. Բազկա-
թոռ. 11. Պարեգի նսարան. 12. Գրասենեկի կողով. 13. Սրնաղաց:

ՏԱԽՏԱԿ ԻԷ, ԵՒ ԻԸ,

Կաւարի հիւսուածք:

ՏԱԽՏԱԿ ԻԹ, ԵՒ Լ,

Երիզագործութիւն:

ՏԱԽՏԱԿ ԼԱ, ԵՒ ԼԲ,

5էն 6 սարեկան տող համար դերձանի գործ, իսկ 6—8 սարե-
կաններուն համար նոյնը երկաթ թելով:

ՏԱԽՏԱԿ ԼԳ,—ԼԷ,

Գծագրութիւն:

ՏԱԽՏԱԿ ԼԸ,—ԽԲ,

Կիտանկարի եւ կարի օրինակներ:

ԿԱՐԳԱՅՈՅՑ ԶԲԱՂՄԱՆՑ ՊԱՐՏԷԶԻ (1)

Ջ Մ Ե Ա

ԺԱՄ	ԿԱՐԳ	ԲԵ.	ԳԵ.	ԴԵ.	ԵԵ.	ՈՒՐ.	ՇԲ.
9—12	Ա. Բ.	Դիտողական ուսուցում					
	Ա. Բ.	Մարմնամարզական խաղեր սրահին մէջ					
	Ա.	Շինութեան տուփեր	Հիւսուածք	Գաւազանիկ	Յօղնաշար	Դերձանի գործ.	Կարգալ գրել
	Բ.	Հիւսուածք	Ծալք	Գծագրութիւն	Թուղթ կտրել	Կար	Կաղապարում
2—4	Ա.	Գաւազանիկ	Ուլունք կամ ցօղնաշար	Տ Ո Ն Ո Ս	Բ. տուփ կամ նուէր	Մոզայիք	
	Բ.	Շինութեան տուփեր	Օղակներ		Հիւսուածք	Յարդի գործ.	
	Ա. Բ.	Մատներու խաղ			Մատներու խաղ		
	Ա. Բ.	Պատմութիւն			Պատմութիւն		

Ա Մ Ա Ա

ԺԱՄ	ԿԱՐԳ	ԲԵ.	ԳԵ.	ԴԵ.	ԵԵ.	ՈՒՐ.	ՇԲ.	
9—12	Ա. Բ.	Դիտողական ուսուցում						
	Ա. Բ.	Մարմնամարզական խաղեր պարտէզին մէջ						
	Ա.	Շինութեան տուփեր	Գործողութիւն	Հիւսուածք	Գաւազանիկ	Ծալք	Կաւար	
	Բ.	Ծալք	Կարգալ գրել	Գծագրութիւն	Կարգալ գրել	Կտրել փակցնել	Յարդի գործ.	
2—4	Ա. Բ.	Ազատ խաղ		Տ Ո Ն Ո Ս	Ազատ խաղ		Տ Ո Ն Ո Ս	
	Ա.	Պատմութիւն			Պատմութիւն			
	Բ.	Շինութեան տուփեր	Միսեռի գործ.		Կաւար	Օղակներ		
	Ա. Բ.	Մատներու խաղ			Մատներու խաղ			

(1) Կարգացոյցին զբաղումներն բաւ կանս կը փոխուին :

Մ Ա Ն Կ Ա Կ Ա Ն Ե Ր Գ Ե Ր Ը Հ Ե Տ Ե Ի Ե Ա Լ Ն Ե Ր Ը Ե Ն (1)

Ա. Մուսֆի երգեր	Զ. Մասներու երգեր
Բ. Քայլերգ	Է. Գնացկի երգեր
Գ. Վազելու եւ Գասելու երգեր	Ը. Արձախման երգեր
Դ. Շրջանի երգեր	Թ. Մանկական աղբյուրներ :
Ե. Նմանողութեան երգեր	

Մ Ա Տ Ն Ե Ր Ո Ւ Խ Ա Ղ

Ա հա մեր մեծհայրիկ, ա հա մեր մեծմայրիկ, ա հա մեր հայ ըրիկ

ա հա մեր մայ ըրիկ, աա ալ տղան մեր փոքրիկ ալ աւ բողջ է ընտանիքս

Թ Ո Ւ Ւ Ց Ի Կ

Երկնի վրայ պահակի պես, Թրուուցիկ, հոս ի՞նչ կ'ընես.	Թռչունի պես կայսառ ու ժիր Ամենեւին չես հանգչիր.
Մերք դէպի վեր, մերք դէպի վար, Կը թափառիս հողմավար:	Մերք դէպի վեր, մերք դէպի վար, Ցասկէ քուի՛ր, անդադար:

Դարձիր, դարձիր, իմ թրուուցիկ Գրուխըզ վեր ուղղածից, Ու դառնալուդ ամէն անգամ Ըսէ՛ հովերն ուսի կու գամ:	Ու դառնալուդ ամէն անգամ Ըսէ՛, հովերն ուսից կու գամ
---	---

(1) Տես երես 98.

Երկնի վրայ պահակի պէս Թռուցիկ հոտ ի՞նչ կ'ընես մերձ ղէպի վեր մերձ ղէպի վար կը Թափա

ոխ հող մազար դարձիր դարձիր իմ Թռուցիկ, զը լու խըղ վեր, ուղղածիզ ու դառնա

լուղ ա մեն ան գամ, ցոյց տուր հովերն ուսկից կու գան, Թռուցիկնի պէս կայտառ

ժիր ա մե նեւին դու չես հանգչիր մե, Թ ղէպի վեր մերձ ղէպի վար ցատկէ

Թը որի անդա դար, ու դառնալուդ ա մեն ան գամ ըսէ՛ հովերն ուսկից կու գան

ՄԱՆՕԹ.— Տղայք սեղաններուն վրայ կը դնեն արմուկներն ու դրօշ մը պէս բացուած ձեռքերով կը ձևացնեն Թռուցիկին շարժումները : Խաղին առաջին մասին մէջ աջ՝ և երկրորդին մէջ՝ ձախ ձեռքով կը կատարեն շարժումները : Այս խաղին մէջ բազուկը, ձեռքերն ու մասները կը մարզուին

Ք Ա Յ Լ Ե Ր Գ

Օն առաջ օն առաջ մեճեճ քայլ կ'առնենք ձախ ու աջ օն առաջ քաջալանց գոյգ գոյգ գալեճեճ աղջիկ մահչ

Անցաւ օրը աջ առաջ գիշերն հասաւ անյապաղ գիշեր ցերեկ յայս խաւար կը յաջորդեն միտ լուր

Գարուն կուգայ նախ սփռել ծղկները մեր անբաւ ապամառ առուն ձմեռ կը յաջորդեն միտ կարգաւ:

Զոյգ մը կ'երթայ առջեւէն կրհեսեւիճք մեճք կարգաւ, նոյնը միտ կը գործադրեն գիշերցեակ եղանակ

1. Օն, յառաջ, օն առաջ,
Մեք քալ կ'առնենք ձախ ու աջ,
Օ՛ն առաջ, քաջալանջ
Զոյգ, զոյգ, քալենք աղջիկ մանչ:	3. Գարուն կու գայ նախ սփռել
Ծաղկերը մեր անբաւ
Ապա ամառ, առուն, ձմեռ
Կը յաջորդեն միտ կարգաւ:
2. Անցաւ ցեղեկն ալ աւաղ
Գիշերն հասաւ անյապաղ
Գիշեր, ցեղեկ, լոյս, խաւար
Կը յաջորդեն միտ իբար:	4. Զոյգ մը կ'երթայ առջեւէն
Կը հեսեւիճք մեճք անքալ
Նոյնը միտ կը գործադրեն
Գիշեր, ցեղեկ եղանակ:

Ճ Ա Մ Բ Ո Ր Դ Ե Ն Ք

Օդնէ զով հովն առուակ կը մրմնջեն ներդաշնակ ճամբորդներ լեռն ի վեր ձեռք ձեռ

քի միշտ անկէ ձեր թող մեր երգ մեղմանուշ արձագանք տայ քնքուշ այս՝, քալենք, քալենք

զոյգ առ զոյգ այս է մեր մեծ հաճոյք, այո քալենք, քալենք զոյգ առ զոյն այս է մեր մեծ հաճոյք

Օրն է զով, հովն առուակ,
Կը մամնջեն ներդաւնակ.
Հաւբորդենք սարն 'ի վեր,
Զեռք ձեռքի միտ անվեհեր :

Թող մեր երգ մեղմանու
Արձագանք սայ քննու :
Այո', քալենք, քալենք զոյգ առ զոյգ
Այս է մեր նանոյ :

Կ Ա Տ ՈՒ Ն ՈՒ Մ ՈՒ Կ Ը

ձեր մակ փի սիկ բըռնել եկաւ մզնիկ, ներ մակ փի սիկ բռնել կուգայ մըկ նիկ

մուկ նա ուա ձայն թամե բուն փա խաւ զը նաց շատ հե ոուն ներմակփի
մու կը մըտ նել ուզեց ծակ բայց սուր նանկին մը նաց սուկ > > >

սիկ փախցուց ձեռքէն մըկ նիկ ներ մակ փի սիկ փախ ցուց ձեռքէն մըկ նիկ
> բըռ նեց դըժբախտ > > > > > > > բըռ նեց դըժբախտ > >

ձերմակ փխիկ Կամ,
Բունել կու գայ մըկնիկ Մուկը մսնել ուզեց ծակ
Մուկն առաւ ձայն քաթերուն Բայց սուր նանկին մընաց սակ
Փախաւ զնաց աս հեռուն ձերմակ փխիկ
ձերմակ փխիկ փախցուց ձեռ- Բունեց դժբաղդ մըկնիկ :
քէն մըկնիկ :

Հ Ո Վ Ի Ի Ն ՈՒ Ո Ջ Խ Ա Ր Ը

Եր րե կոյան վերջա լուսին հո վի ւը մախաղն ու սին քը շեց հո սը

գե դին ճամբան փողին ձայնով սի բա կան մէ, մէ, մէ, մէ, մէ, մէ, մէ, մէ,

ոչ խար ներս դէ պի տուն մէ մէ, մէ, մէ, մէ, մէ, մէ, մէ, մէ, գառնուկներս դէպի տուն

Ա. Խումբը.

Մեկոյեան վերջալուսին
Հովին առած մախաղն ուսին
Քրեց հոսր գեղին ճամբան
Փողին ձայնով սիրական-

Բ. Հօսք

Բարի հովիւ եա՛ս ուրախ ե՛նք
Վերադառնանք շուտով տուն.
Թե ու՛սանանք որս կ'ըլլանք մե՛նք,
Արիւնարբու գայլերուն :

Մե, մե, մե, մե . . .

Գ. Հովիւ

Դե՛ն, ոչխարներ դէպի տուն,

Մե՛, մե՛, մե՛, մե՛...

Մե՛ մե՛ մե՛ մե՛ . . .

Դե՛ն, ոչխարներ դէպի տուն

Գառնուկներս, դէպի տուն:

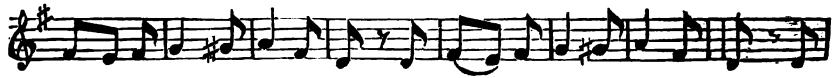
Մե՛, մե՛, մե՛, մե՛...

Գառնուկներս դէպի տուն:

Ա Ղ Ա Ի Ն Ի Ն Ե ր

Յիւանք մենք թողու նա դառնե տան՝ թող ա դառնիք ու բա՛խանան, տե

սեք ա մե նը դուրս թրուան դաշտ ու պարտէզ գու ար ճա ցան ցուր

տը փը չեց Կ րե կոյեան թըռ չունք ի բնեց տու նը դար

Հան ա հա ա մե նը ներս մը տան զո ցենք մենք դուռ նա դաւ նե տան

Բանանք մենք դուռն աղանեսան Յուրսը փրչեց երեկոյեան
Թող աղանիք ուրախանան Թռչունք իրենց բոյնը դարձան :
Տեսիք ամենը դուրս քրոան Ահա ամենը ներս մրսան
Դաս ու պարեհգ, զուարթացան: Գոցենք մենք դուռն աղանեսան :

Ճ Ա Գ Ա Ր

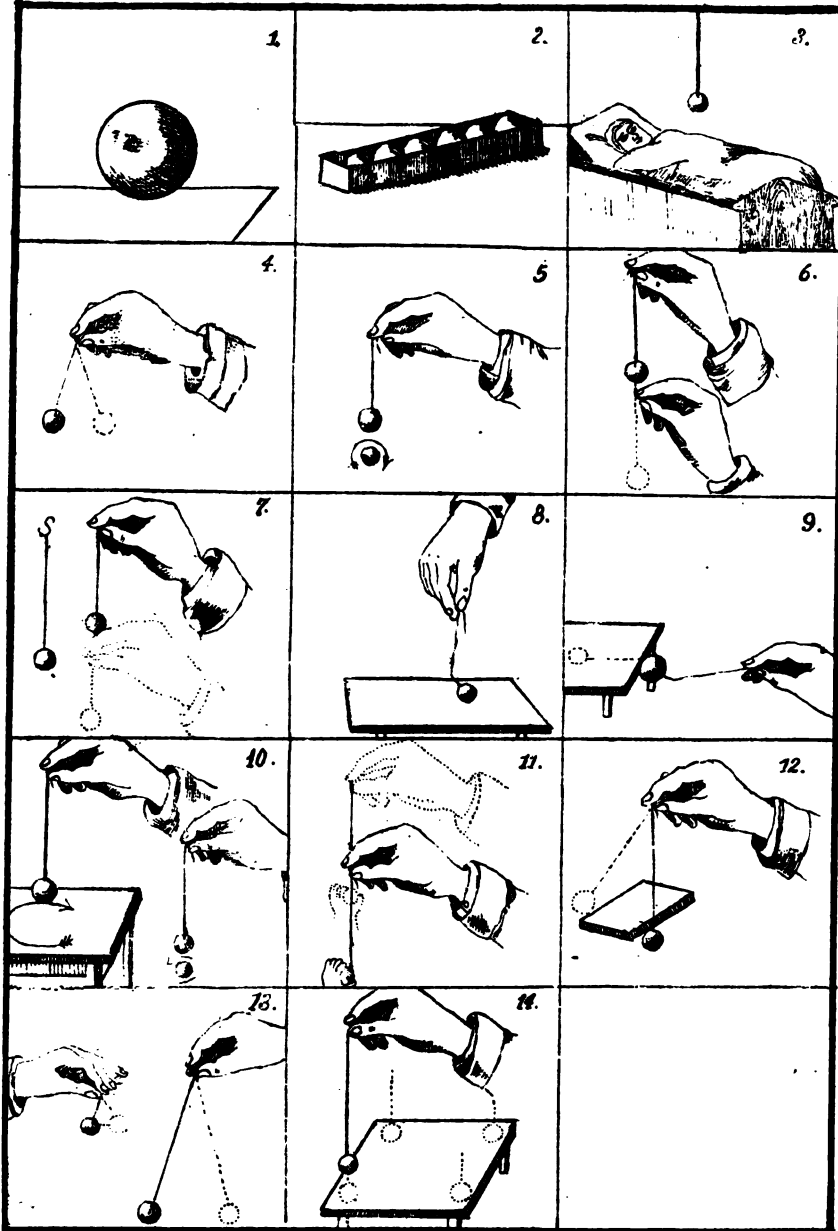
Ախ պըզ տիկ ճա գար նըս տեր ես ան կար խեղ ճը չունի կեր ան տա ոխն

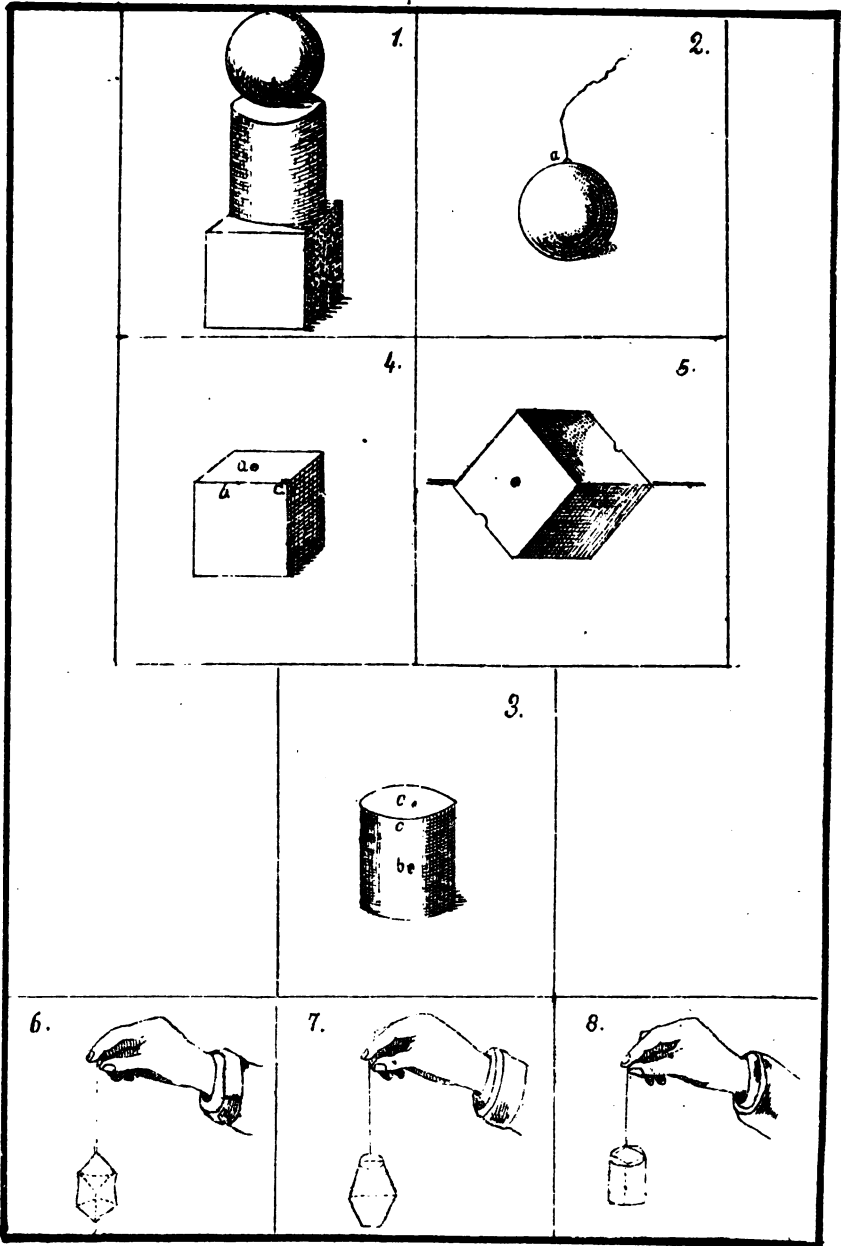

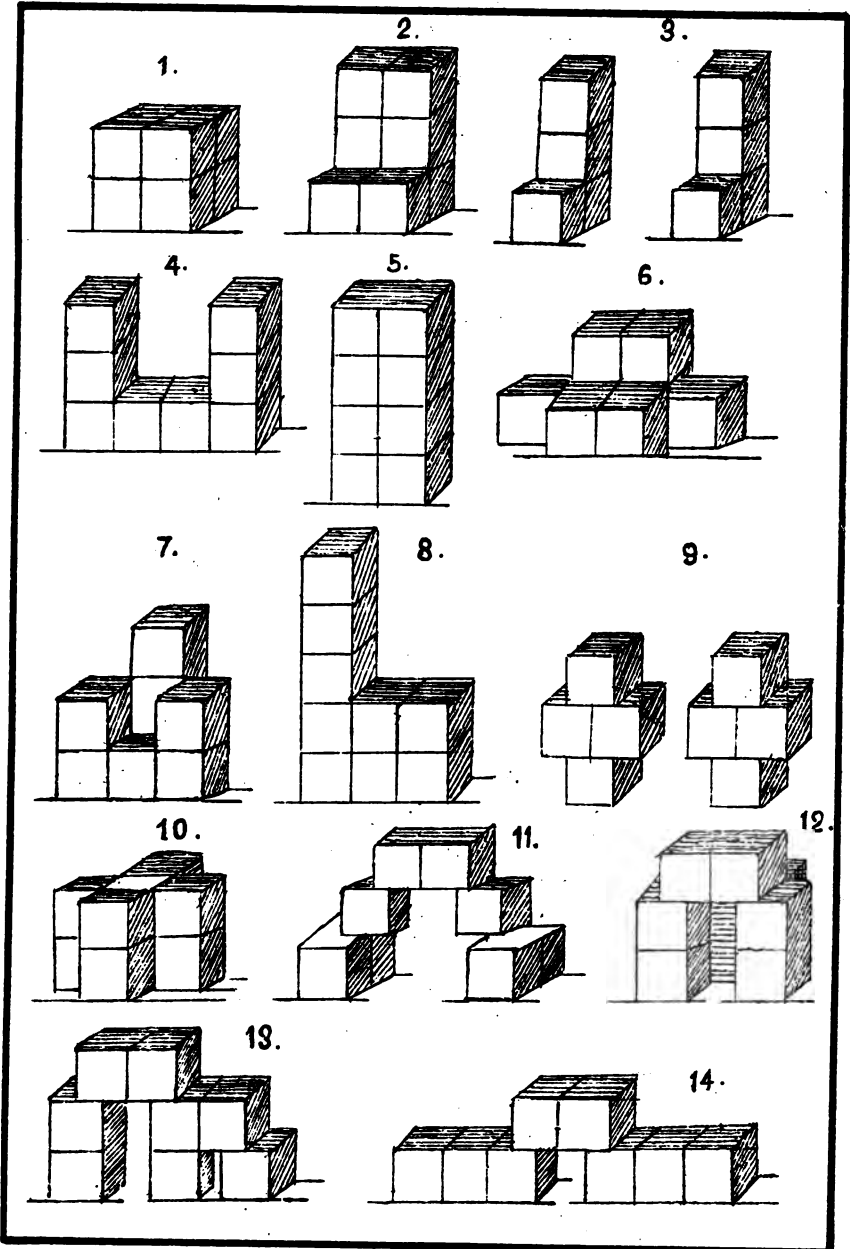
մէջ ալ չի ցատ կեր ցատկէ, ցատ կէ, ճա գար ցատկէ իմ պզտիկ ճա գար:

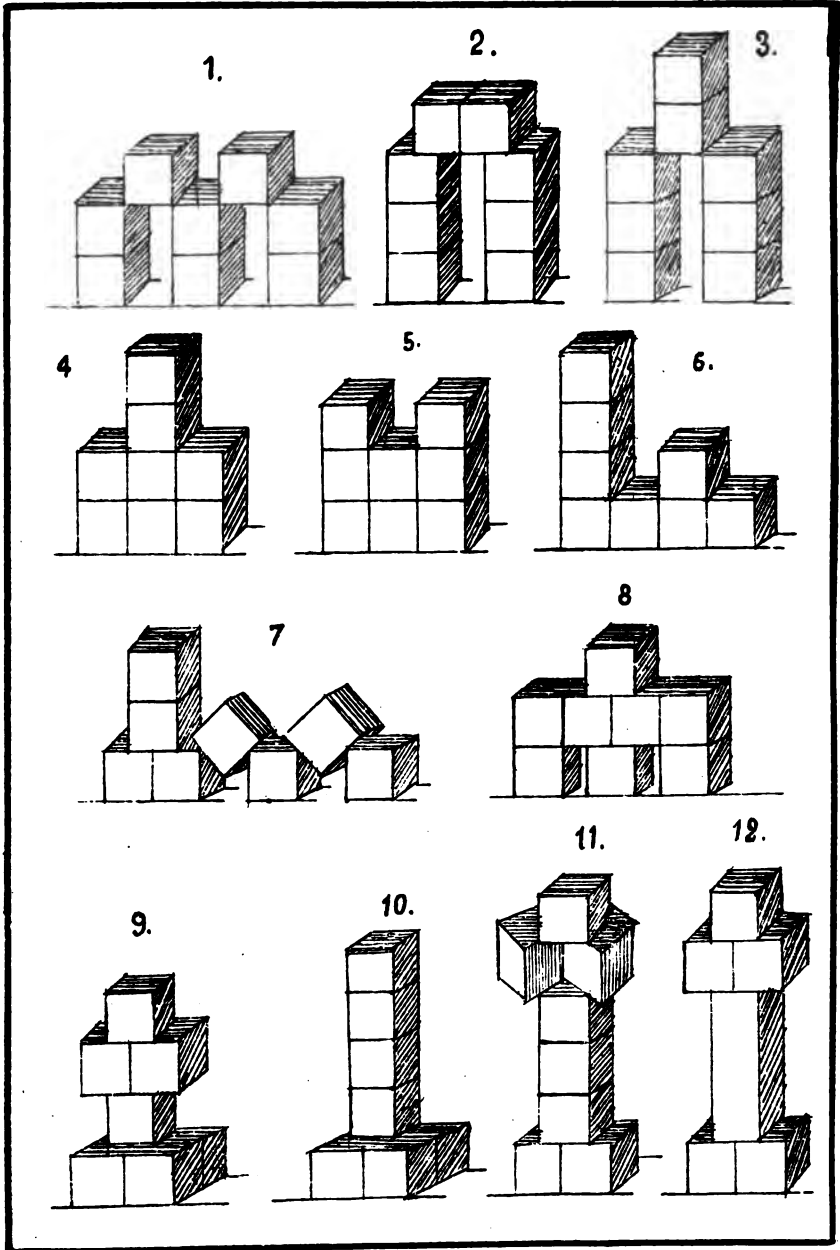
1. Ախ, պզտիկ ճագար	2. Իմ պզտիկ ճագար,
Նստեր ես անկար	Դու շանէն վախցար
Խեղճը չունի կեր	Թե խաճնեք քեզի
Պարեհգին մէջ ալ չի ցատկեր	Սիրսս պիտի շատ ցաւի :
Ցատկէ, ցատկէ ճագար,	Վազէ շուս, վազէ շուս
Ցատկէ իմ պզտիկ ճագար :	Չարանիճի շուսնէն շուս :

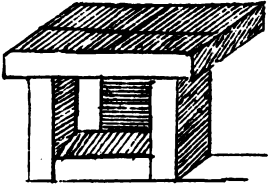

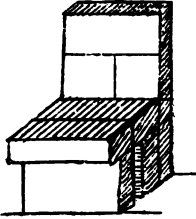

6

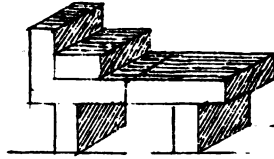
1.

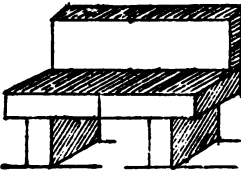
2.

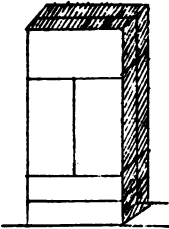
3.

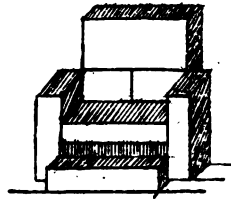
4.

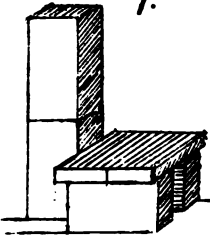
5.

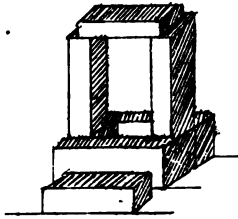
6.

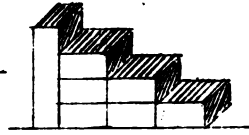
7.

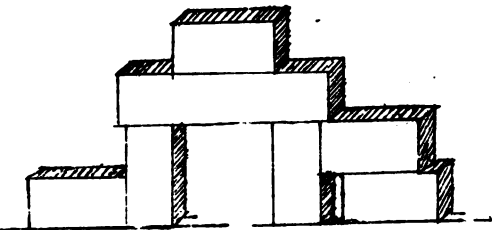
8.

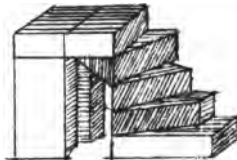
9.

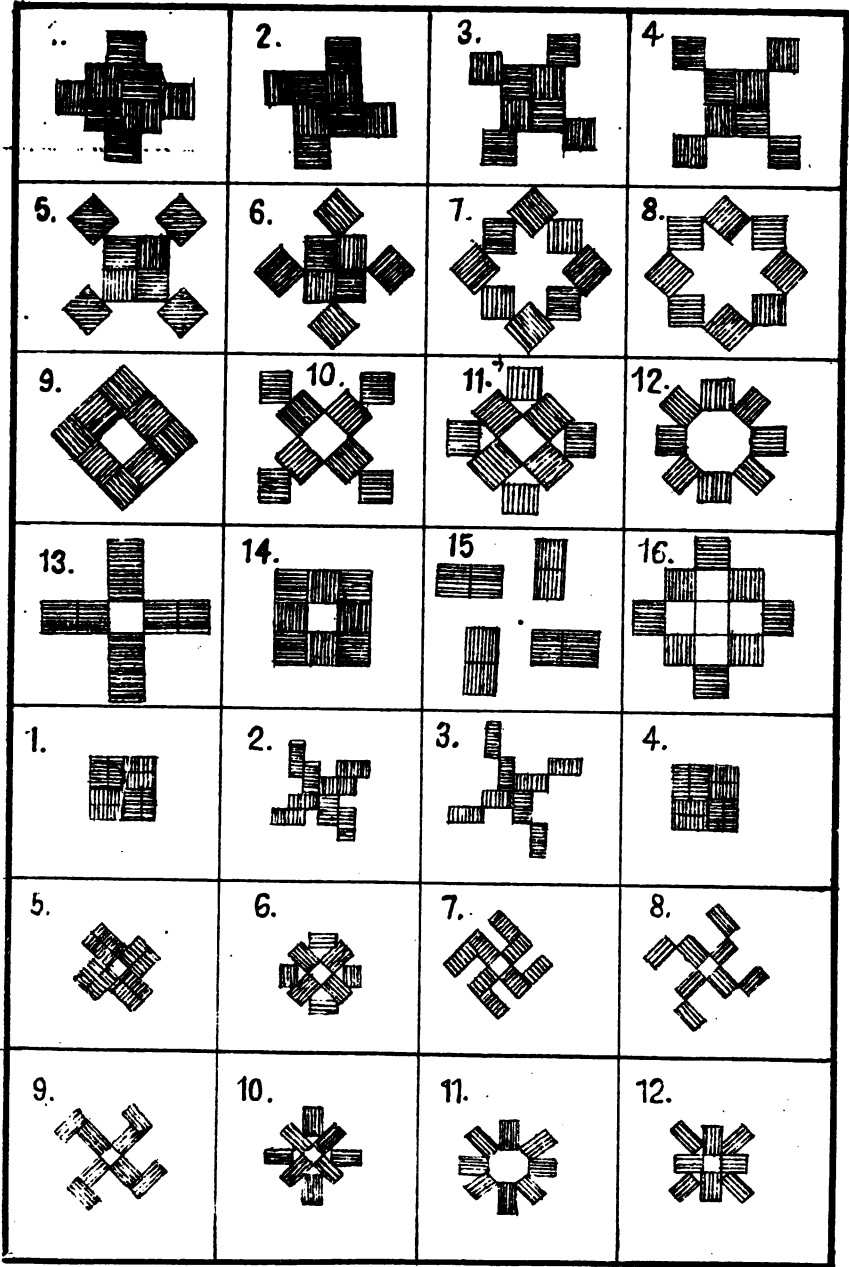

10.

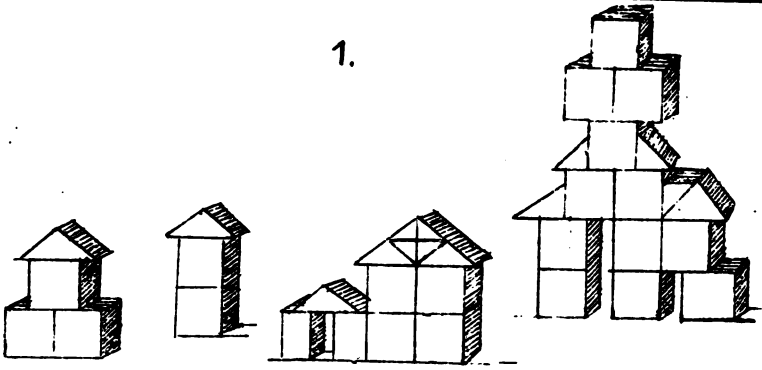
11.

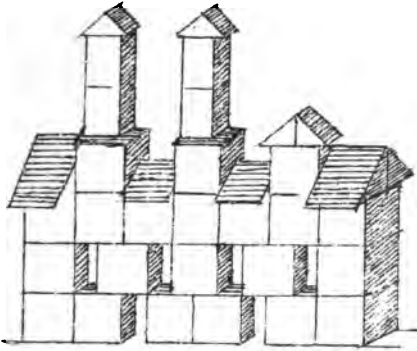

Б

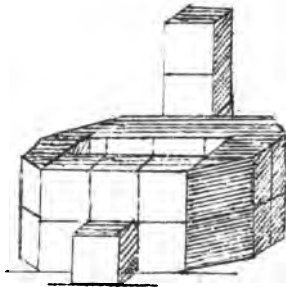
1.

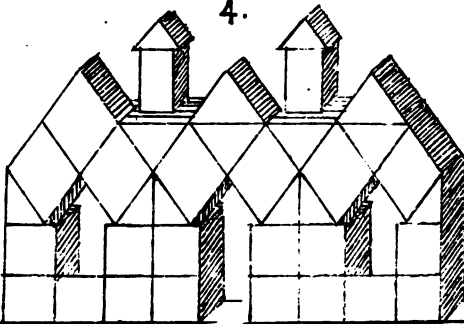
2.

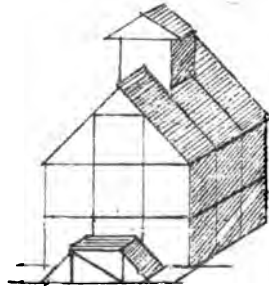
3.

4.

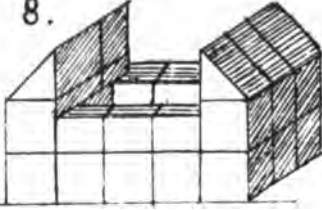

5.

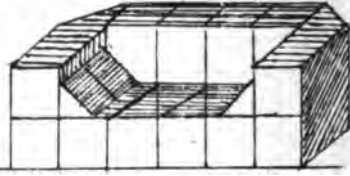

5

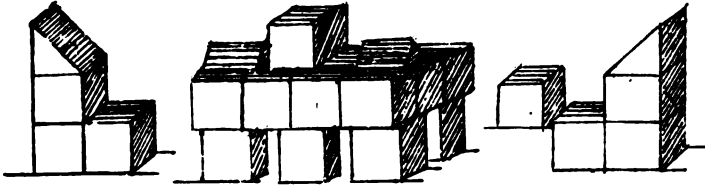
8.

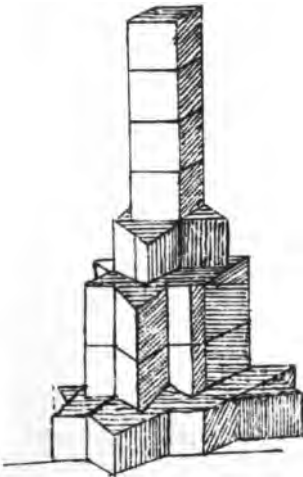
9.

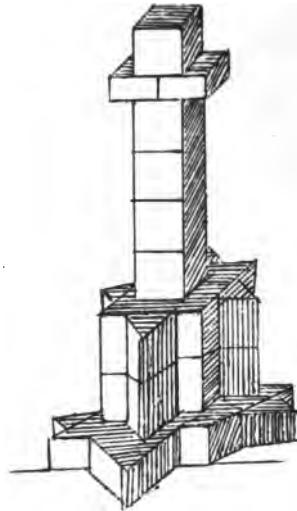
10.

6

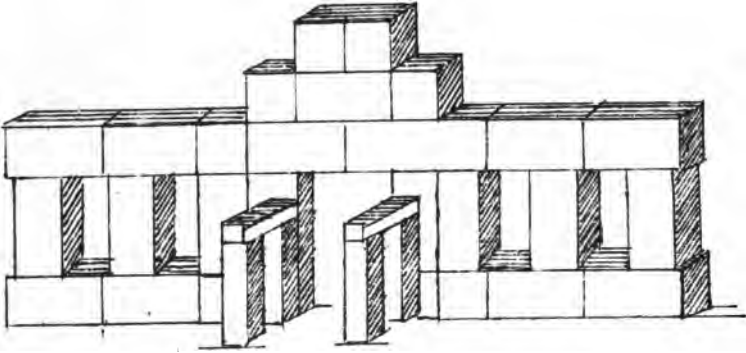

7.

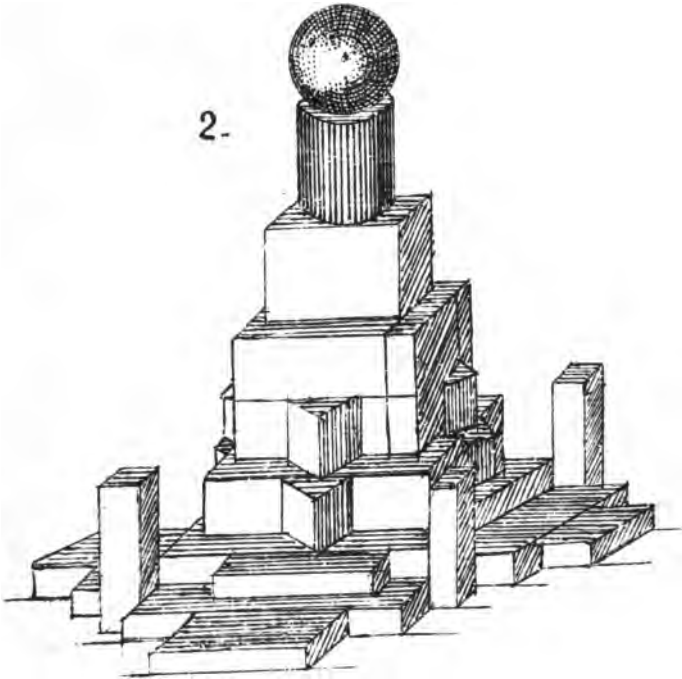

Р

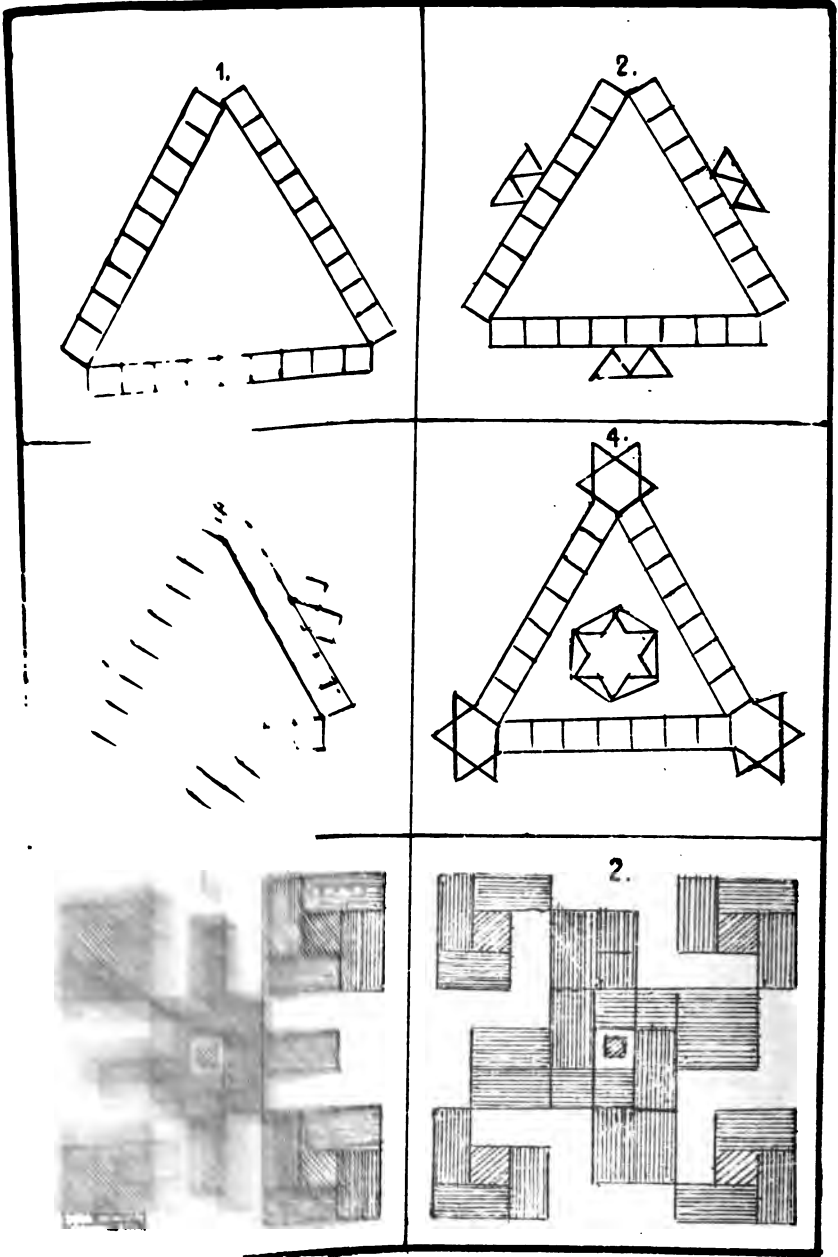
1.

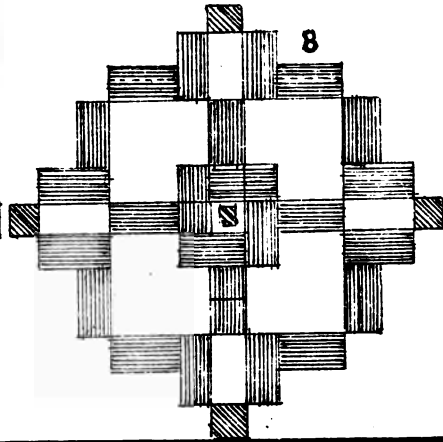
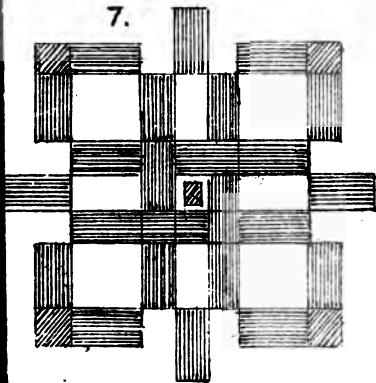
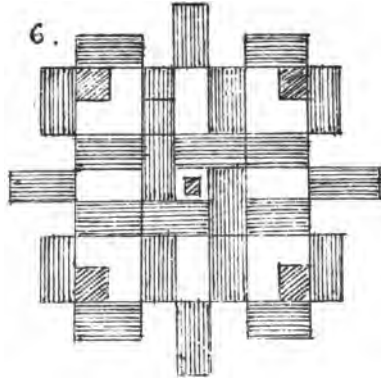
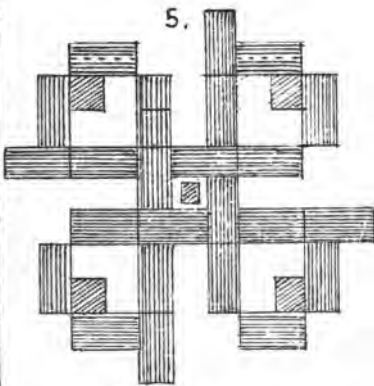
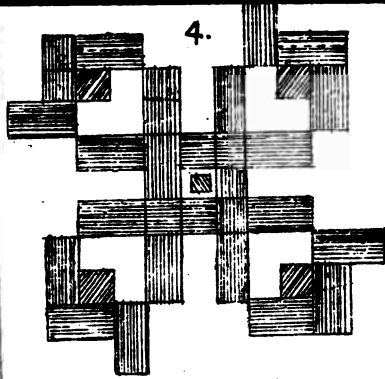
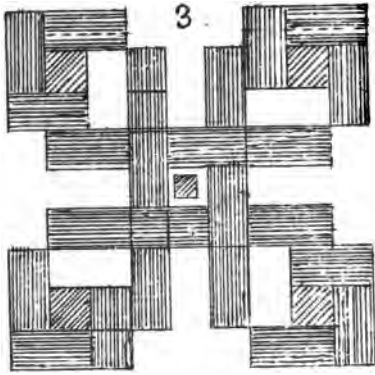
2.

♂

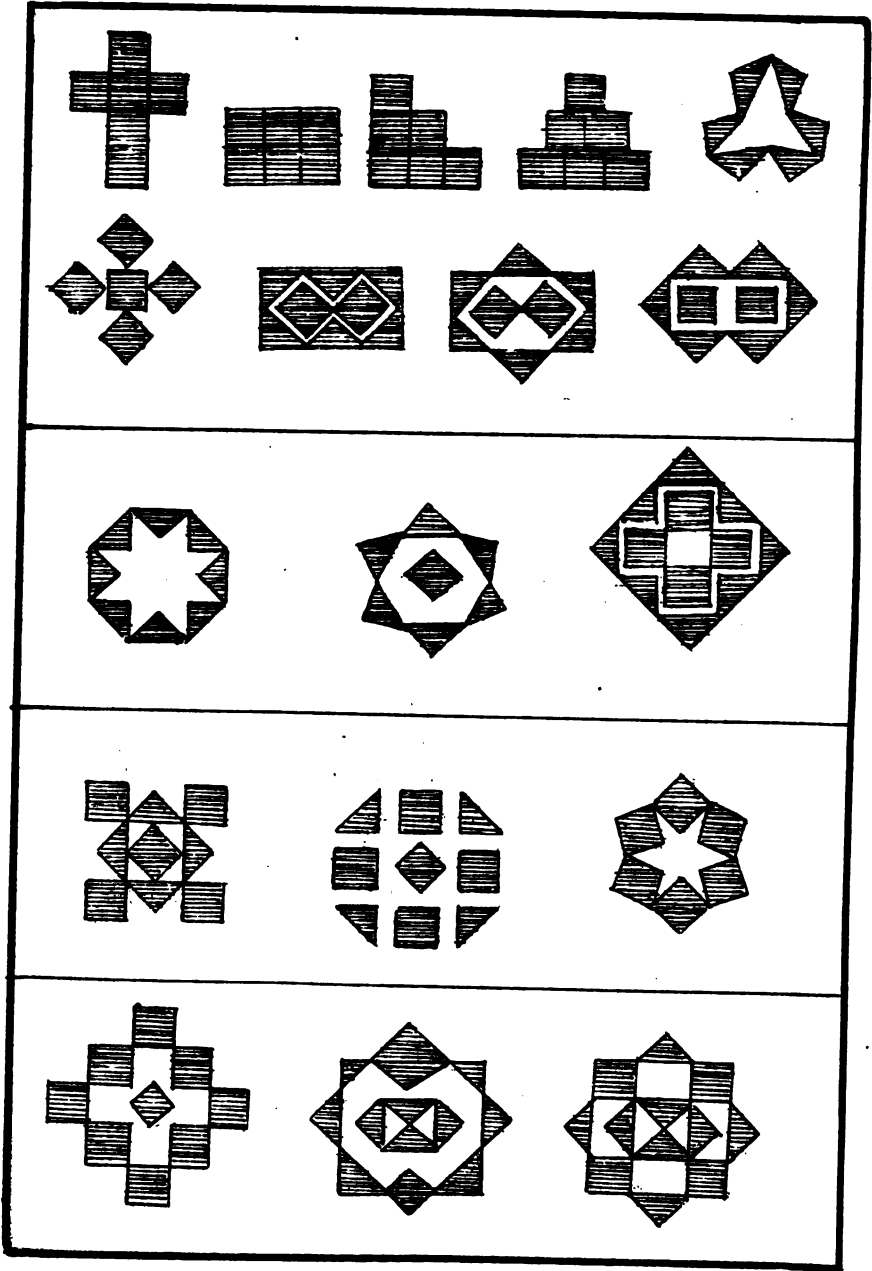

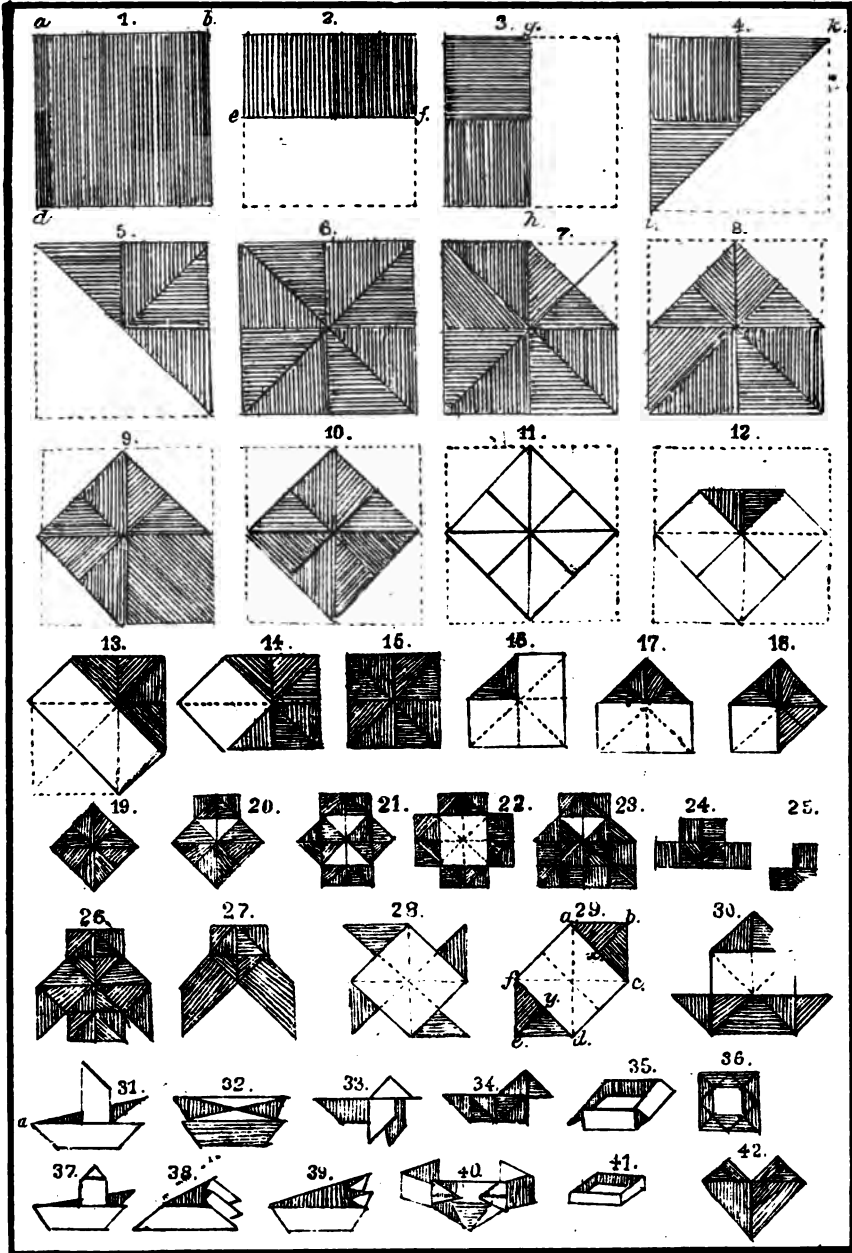
dk

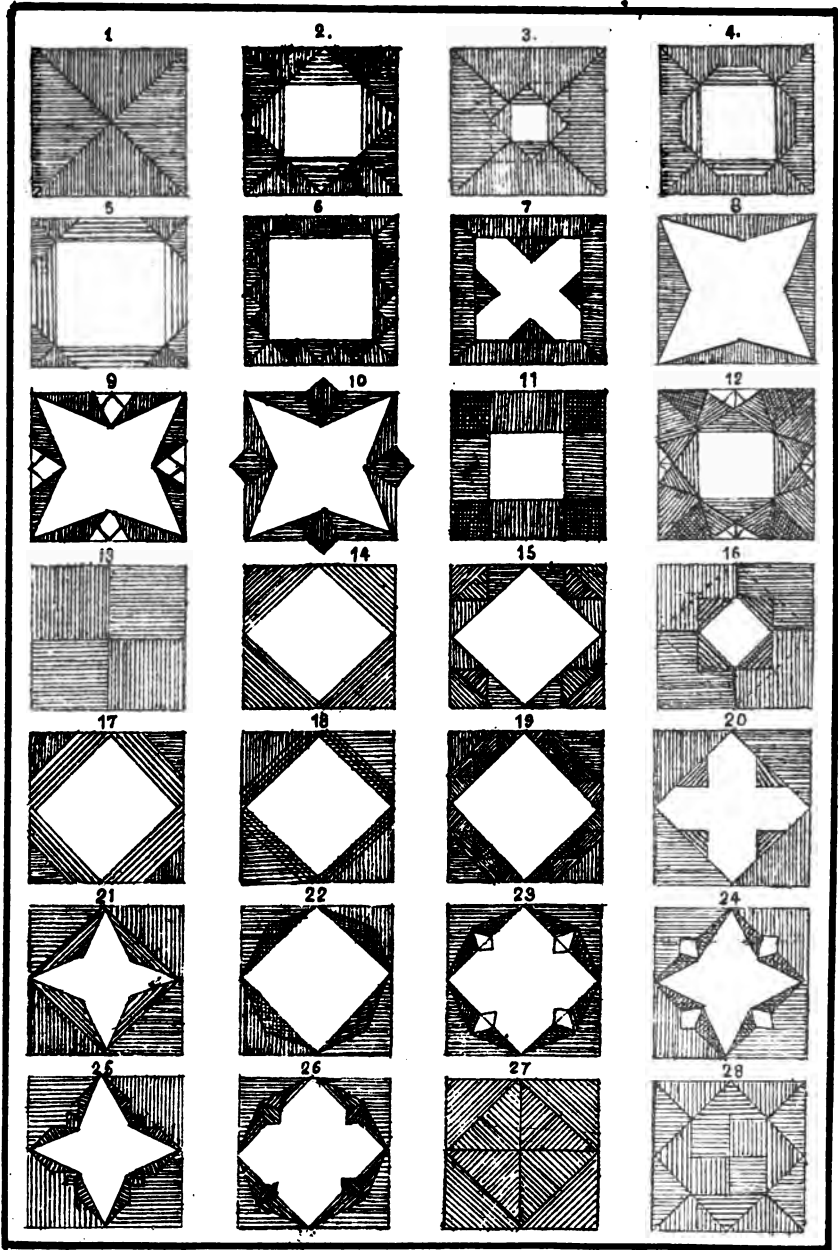

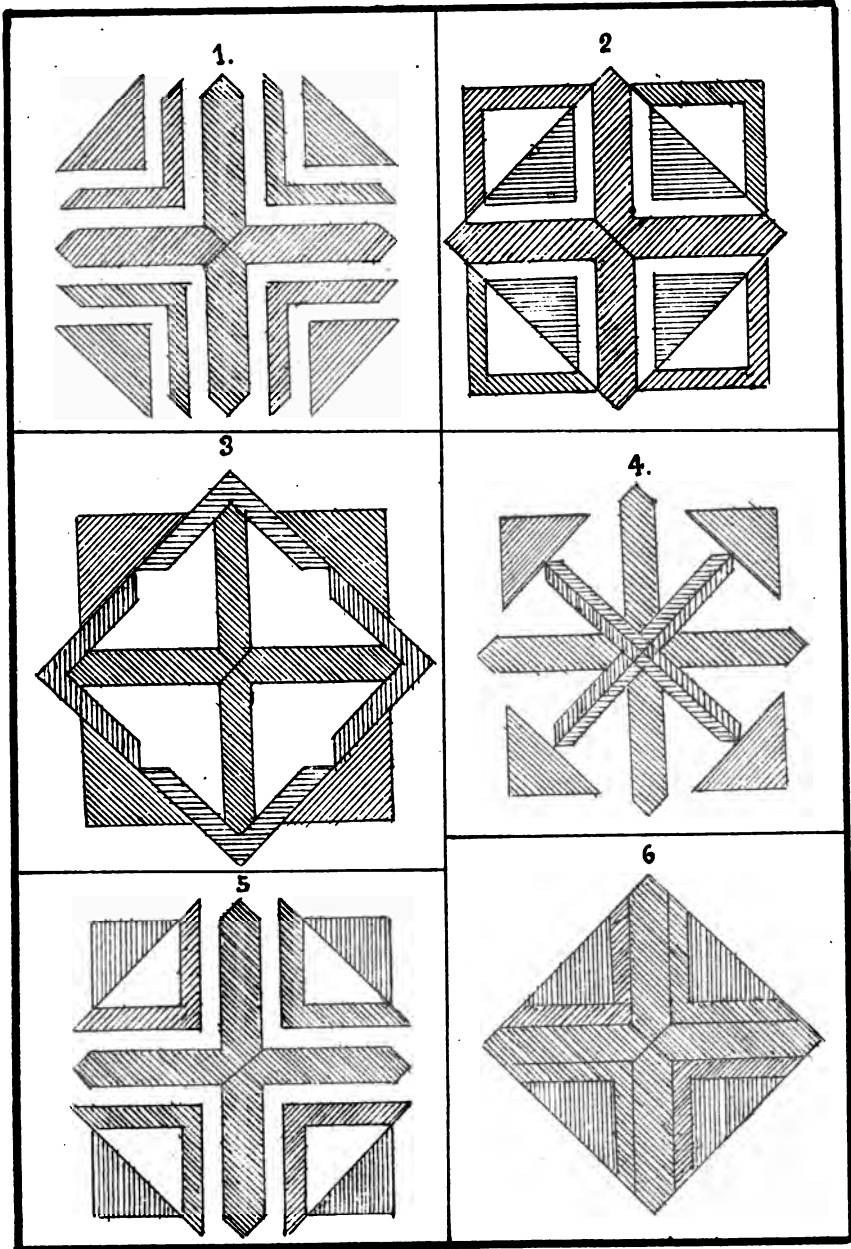
7
3

of

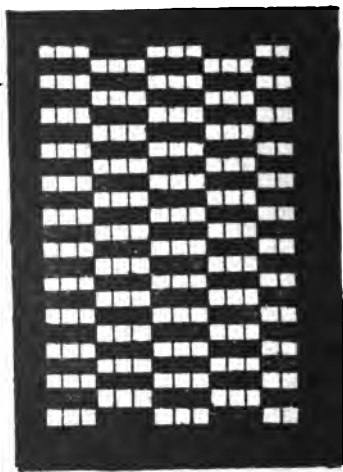
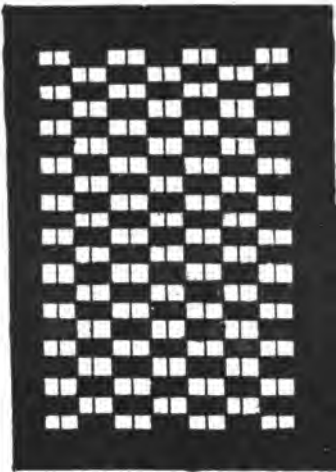
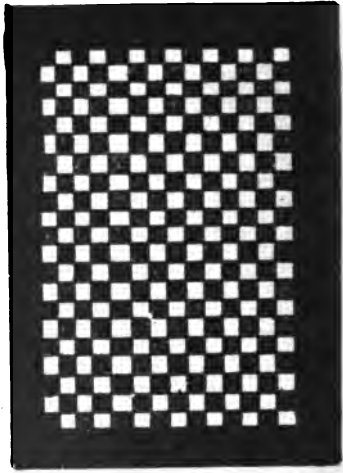
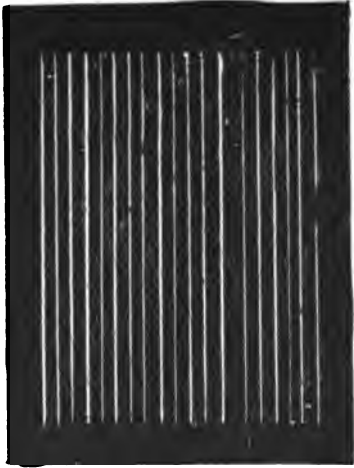

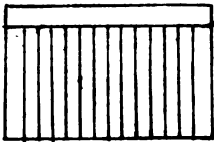

၈၃

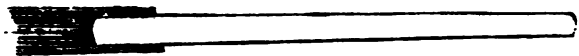
၁

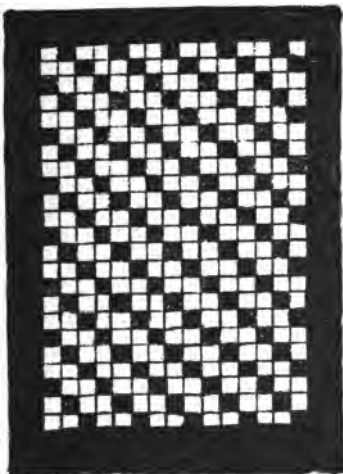
၂

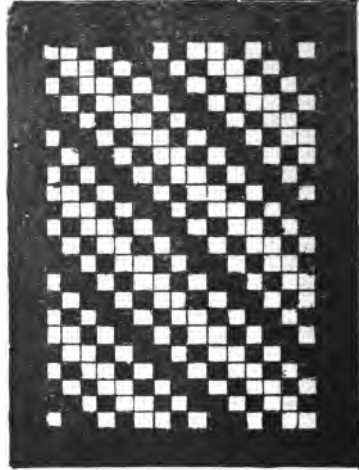
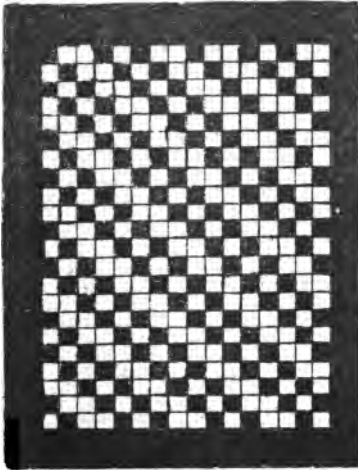
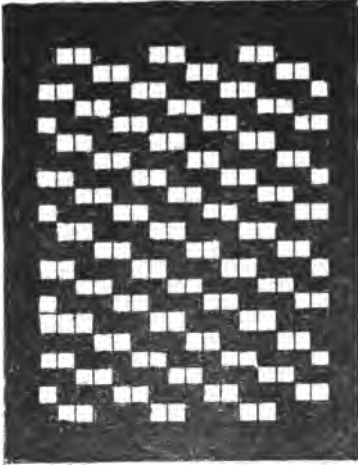
၃

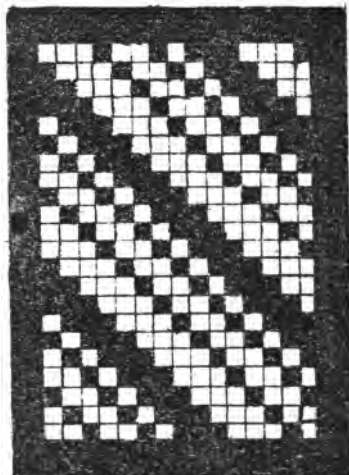
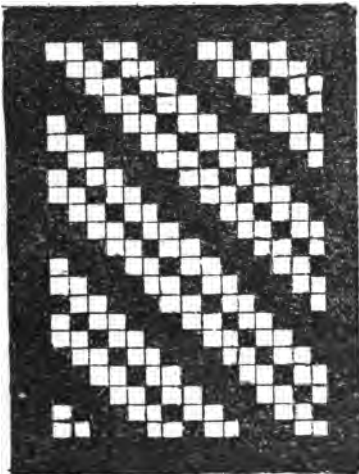
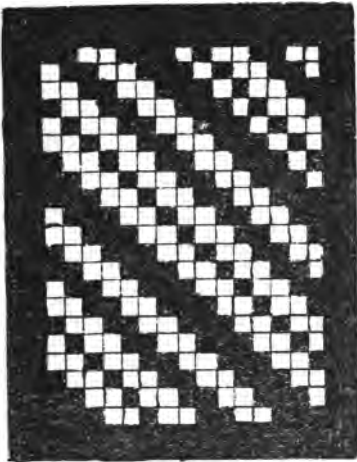

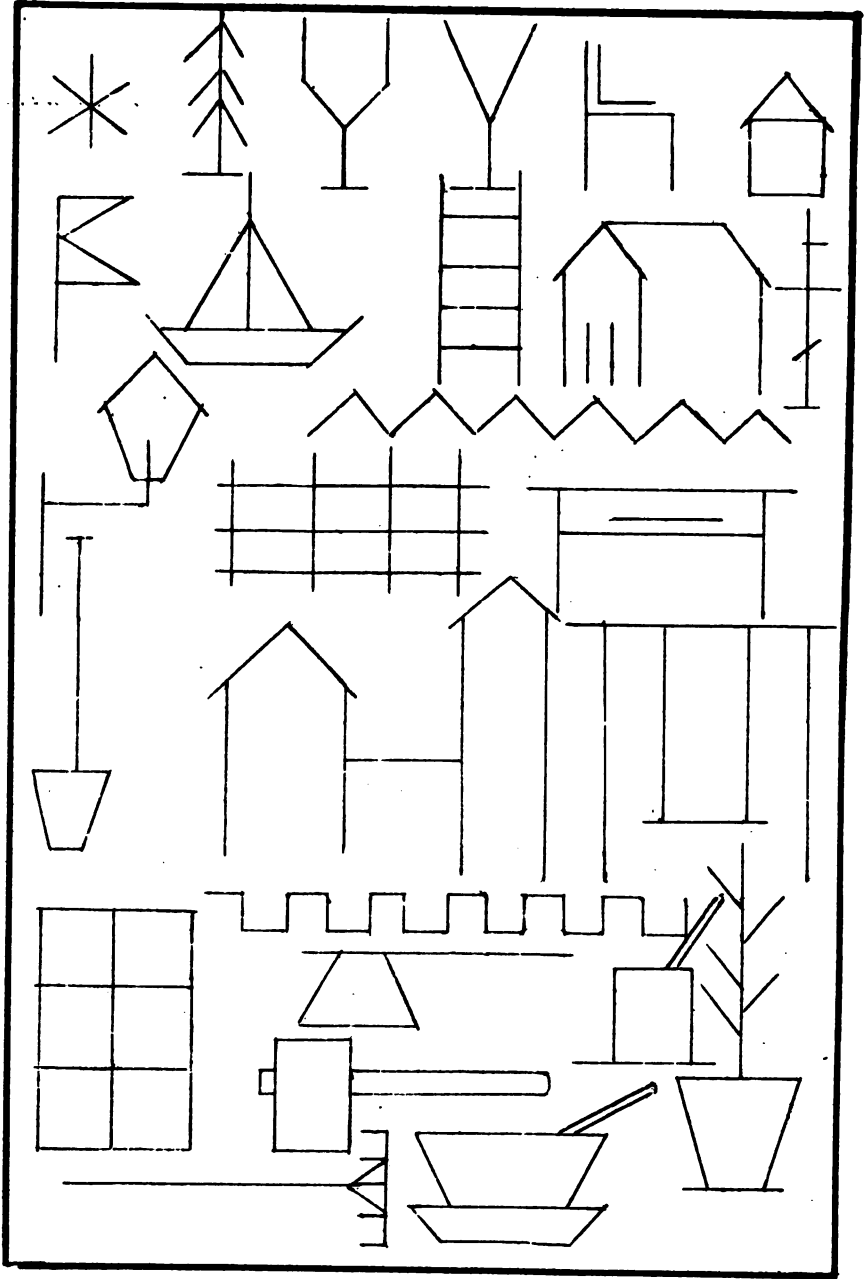
412

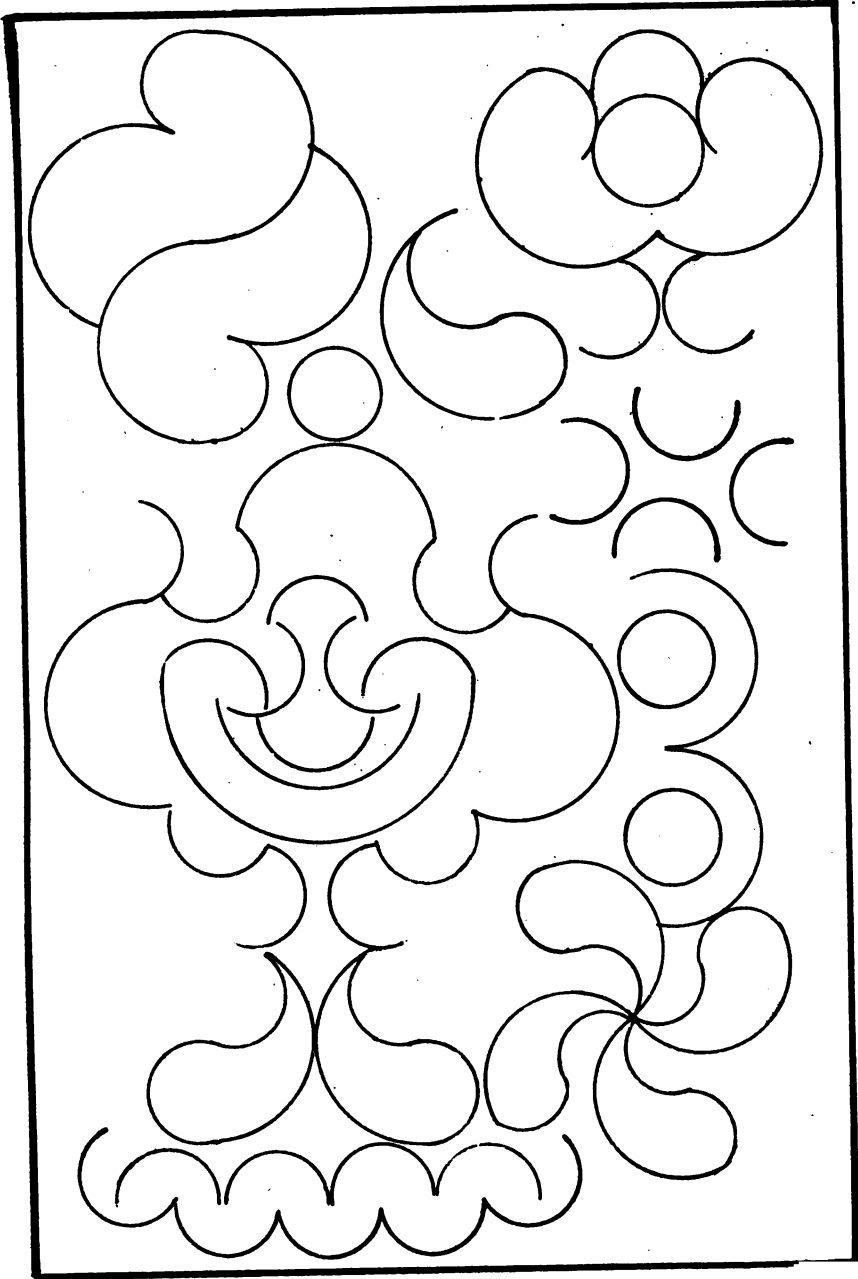

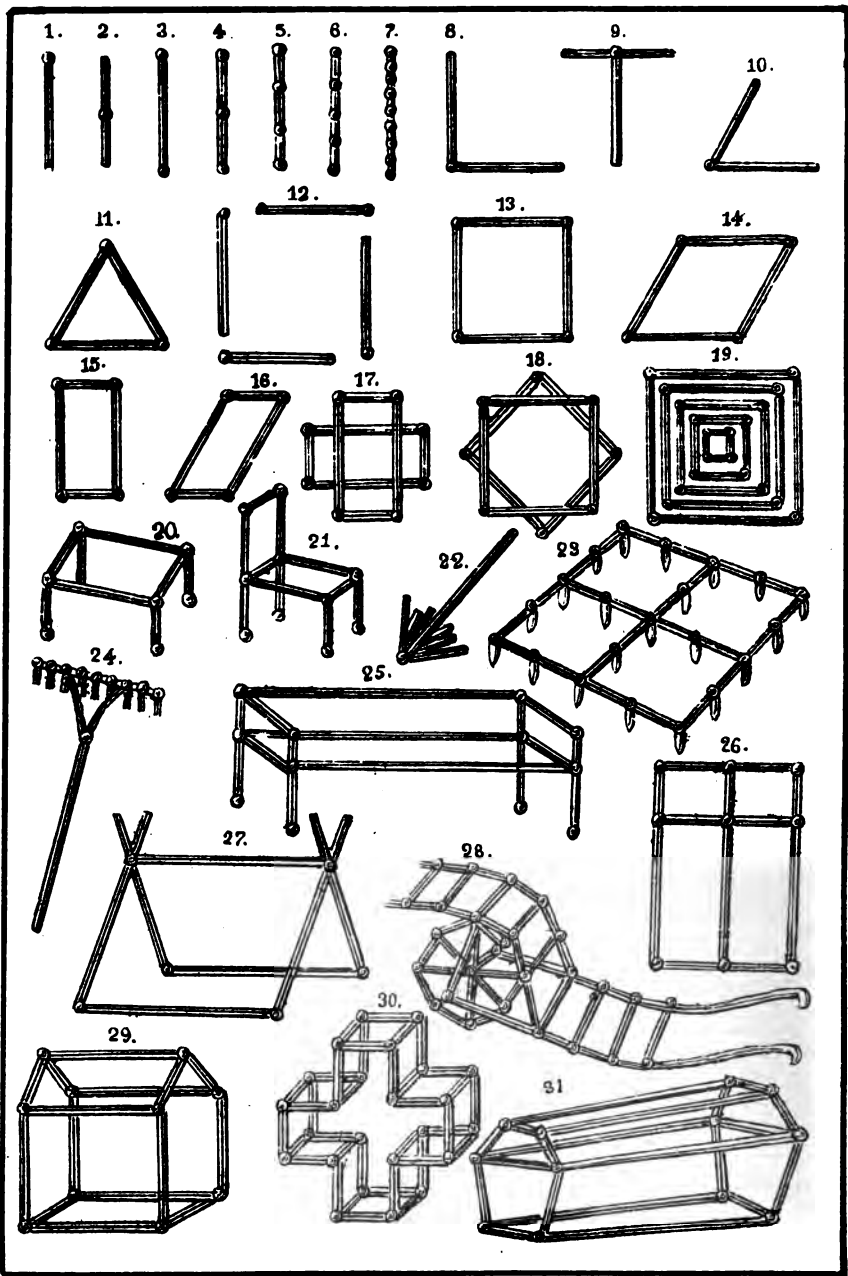
ト

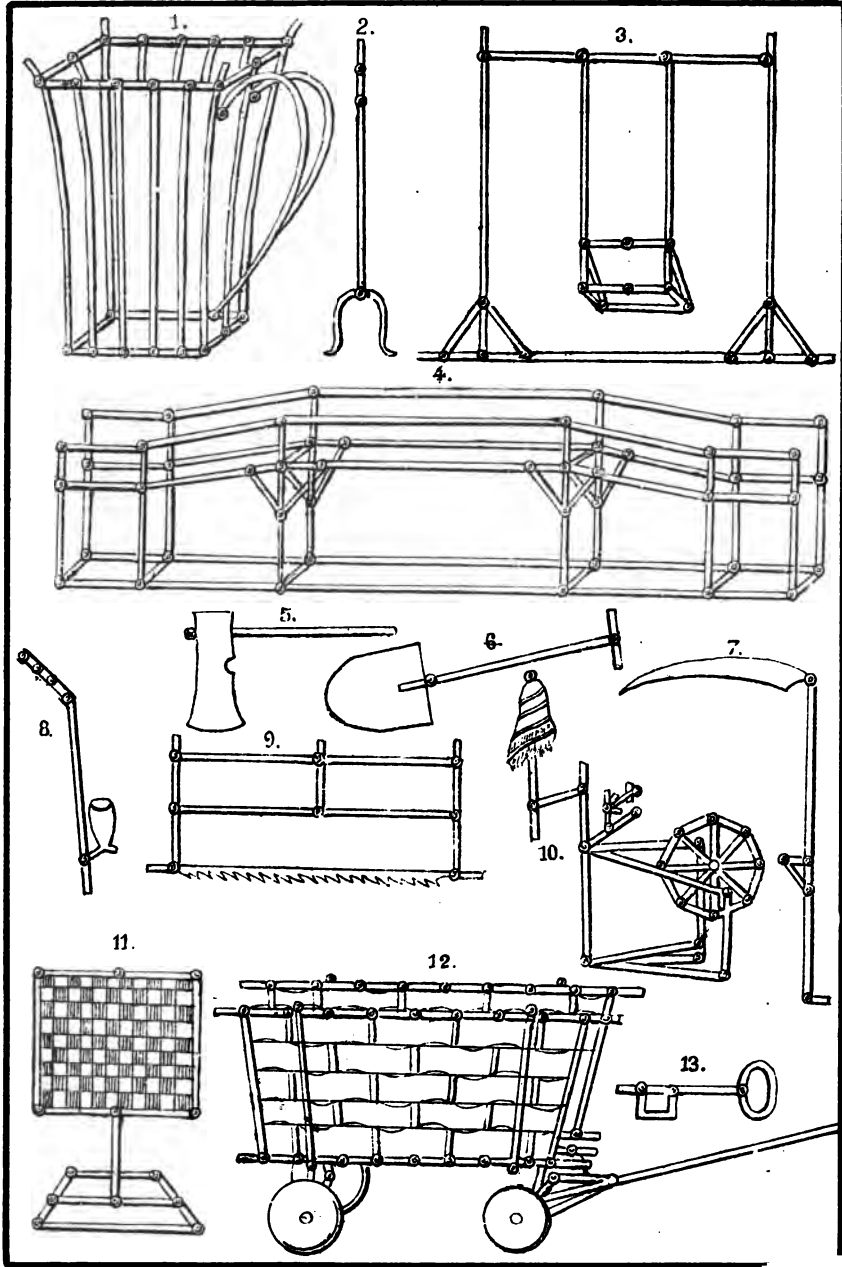

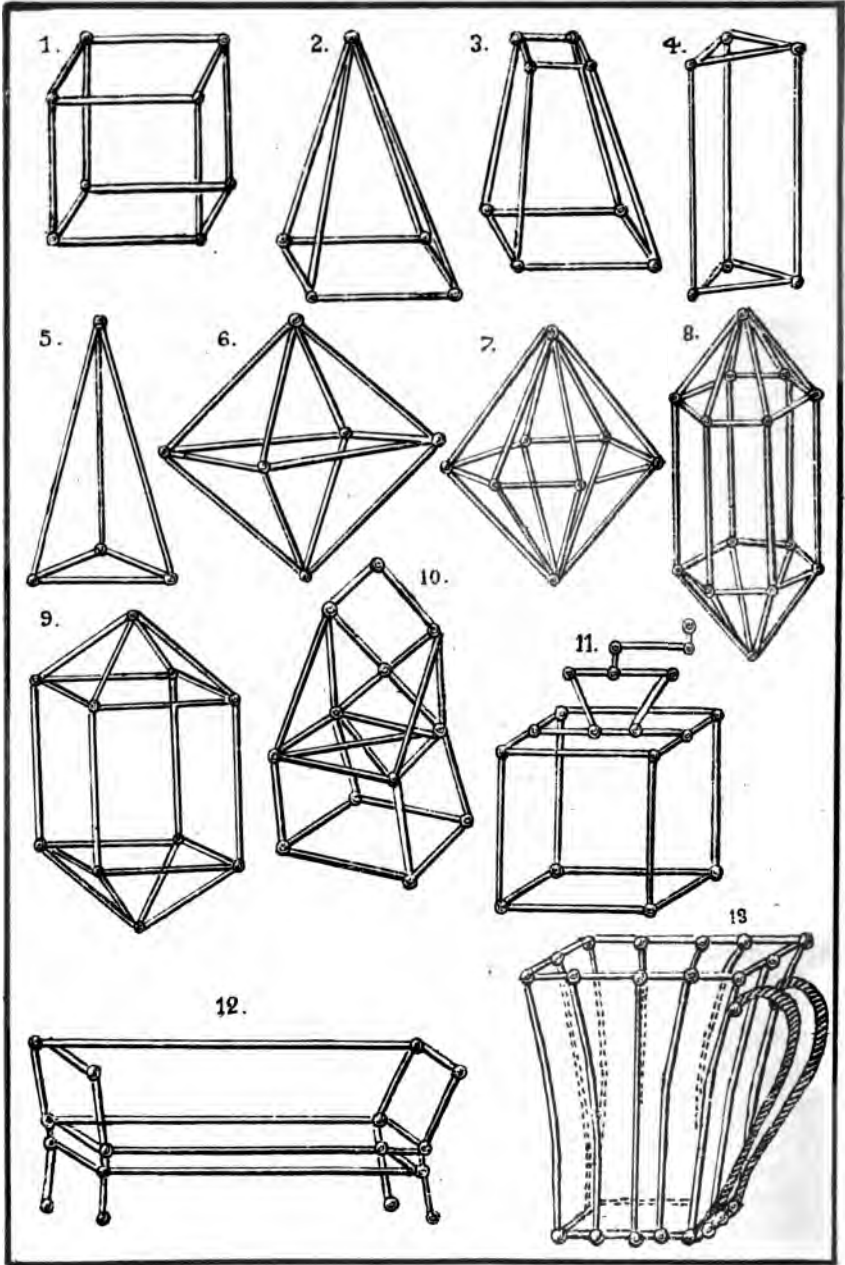

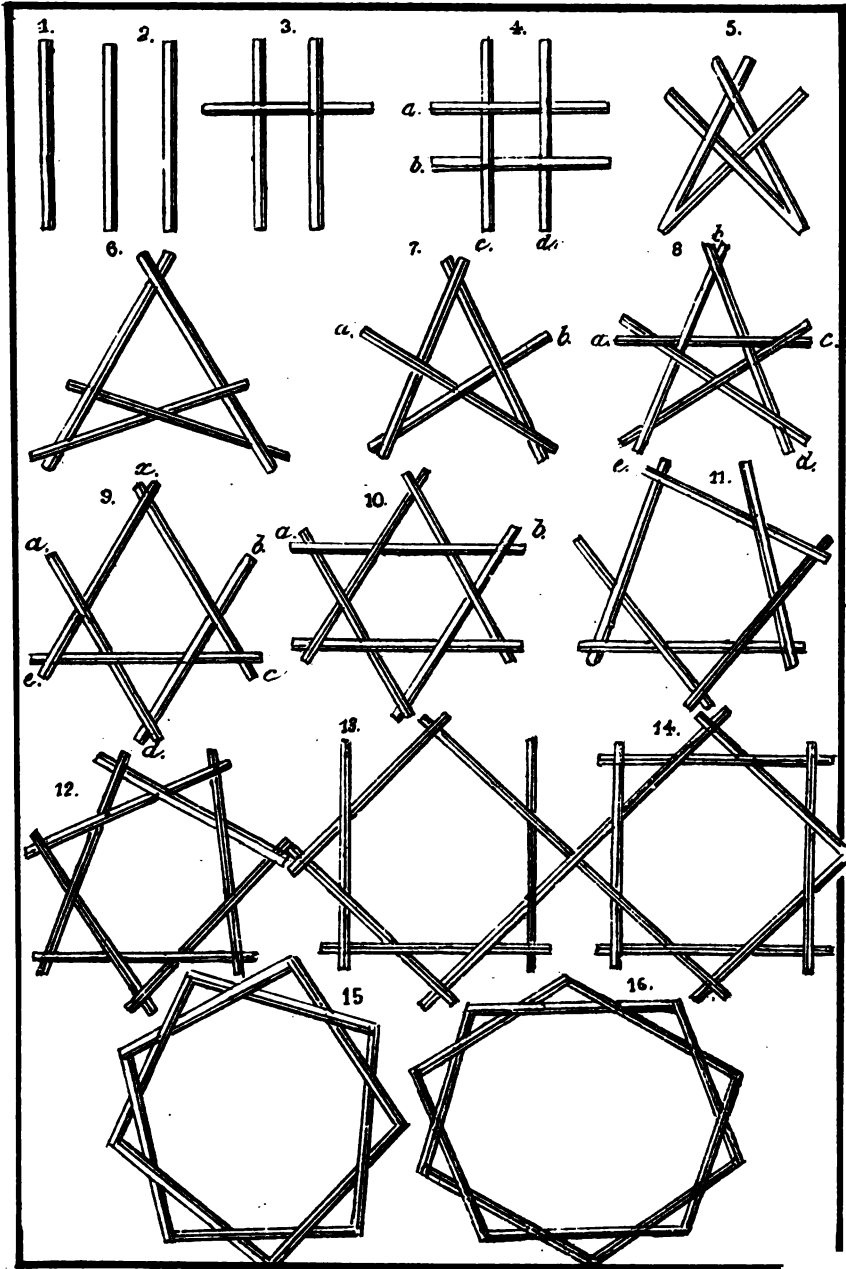

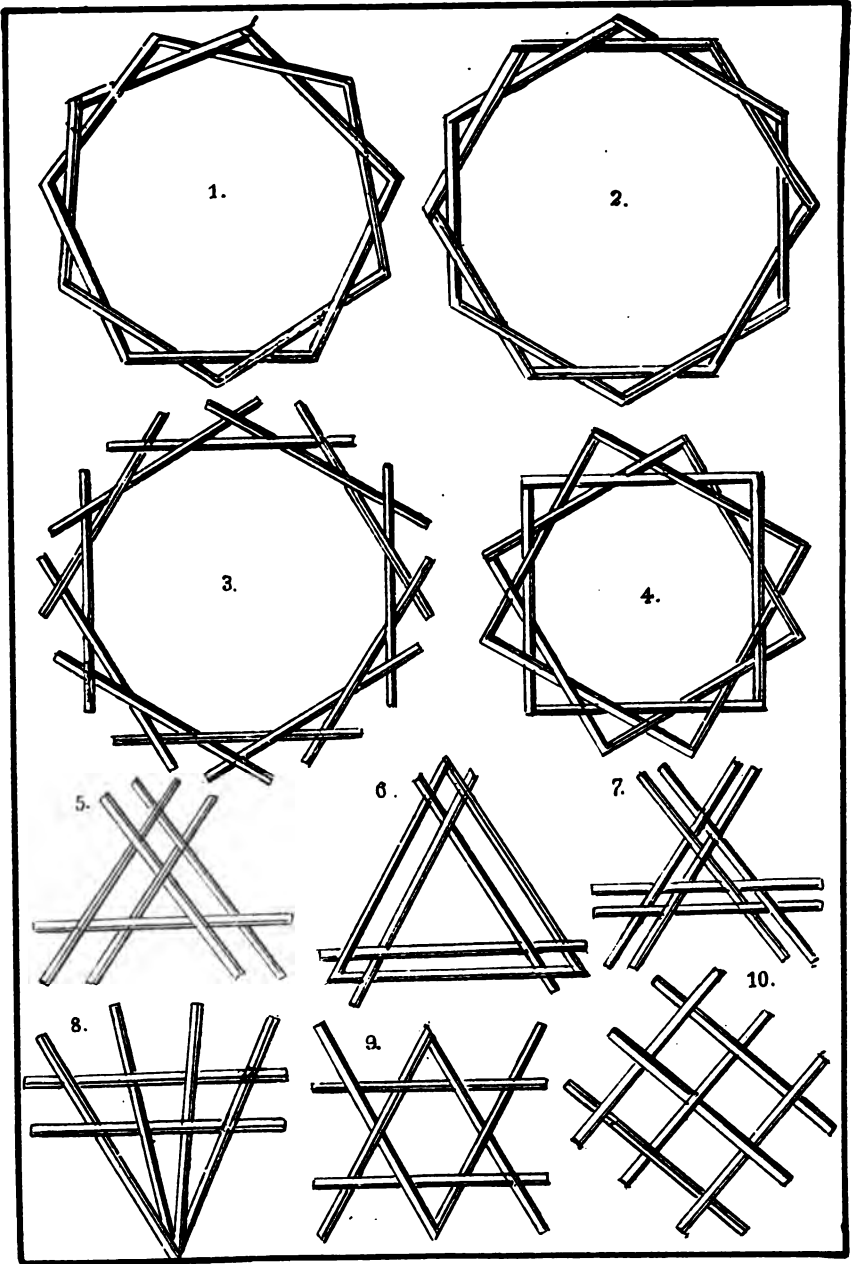

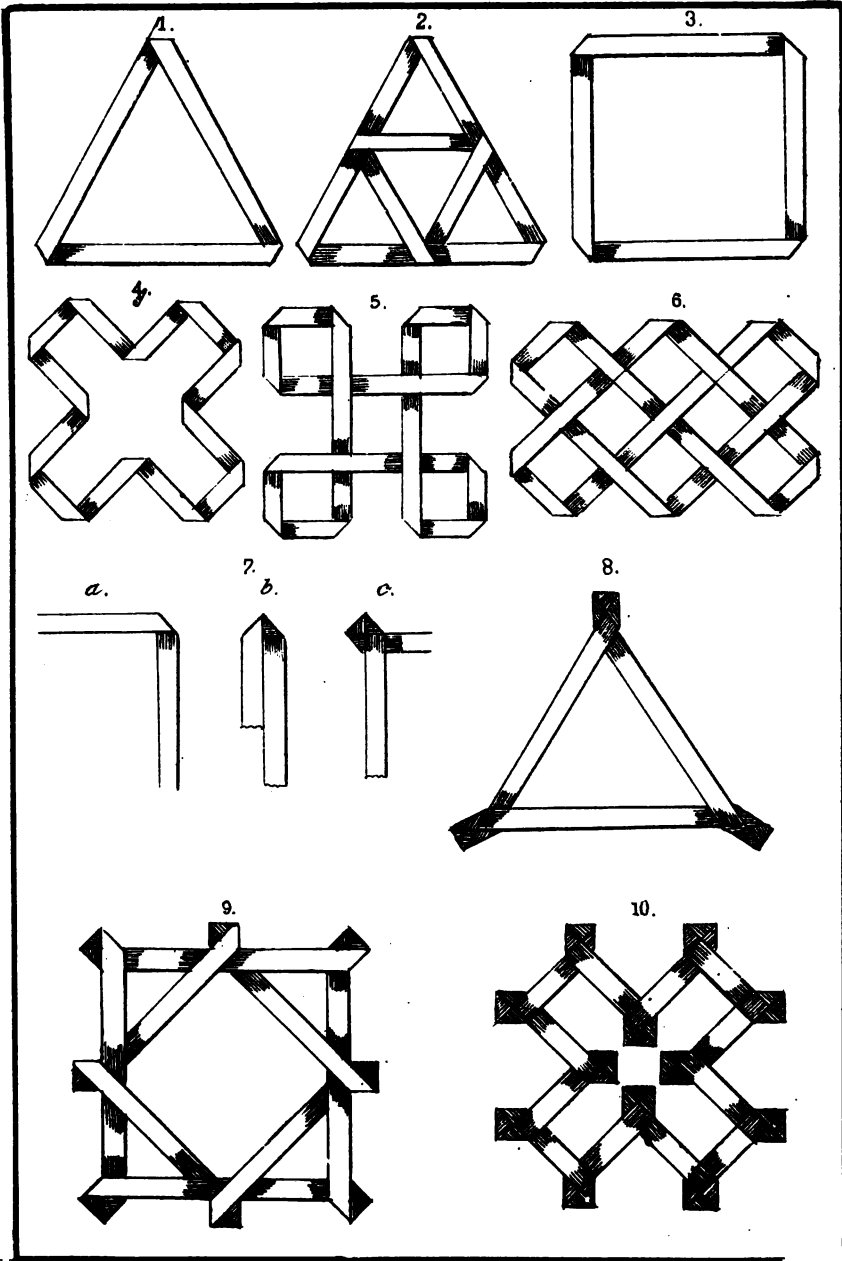

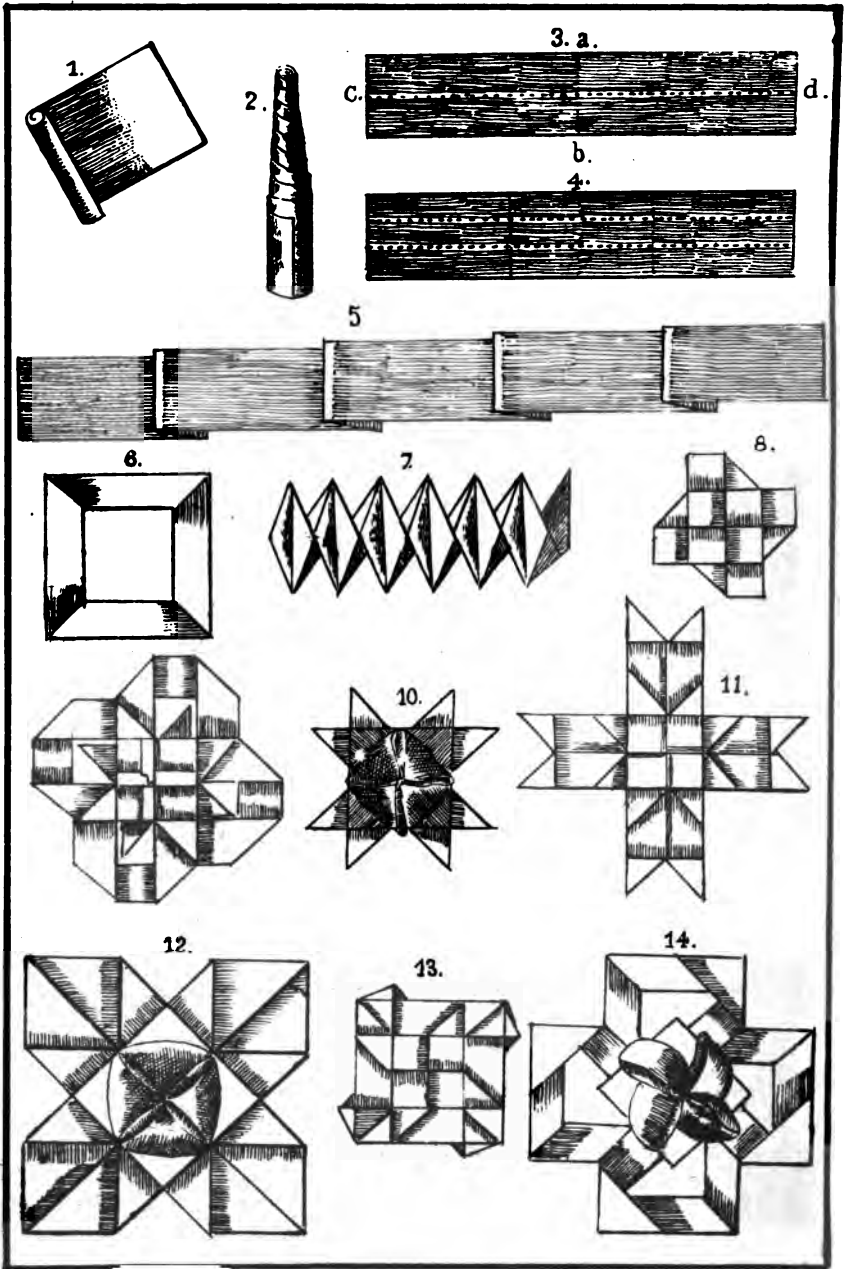

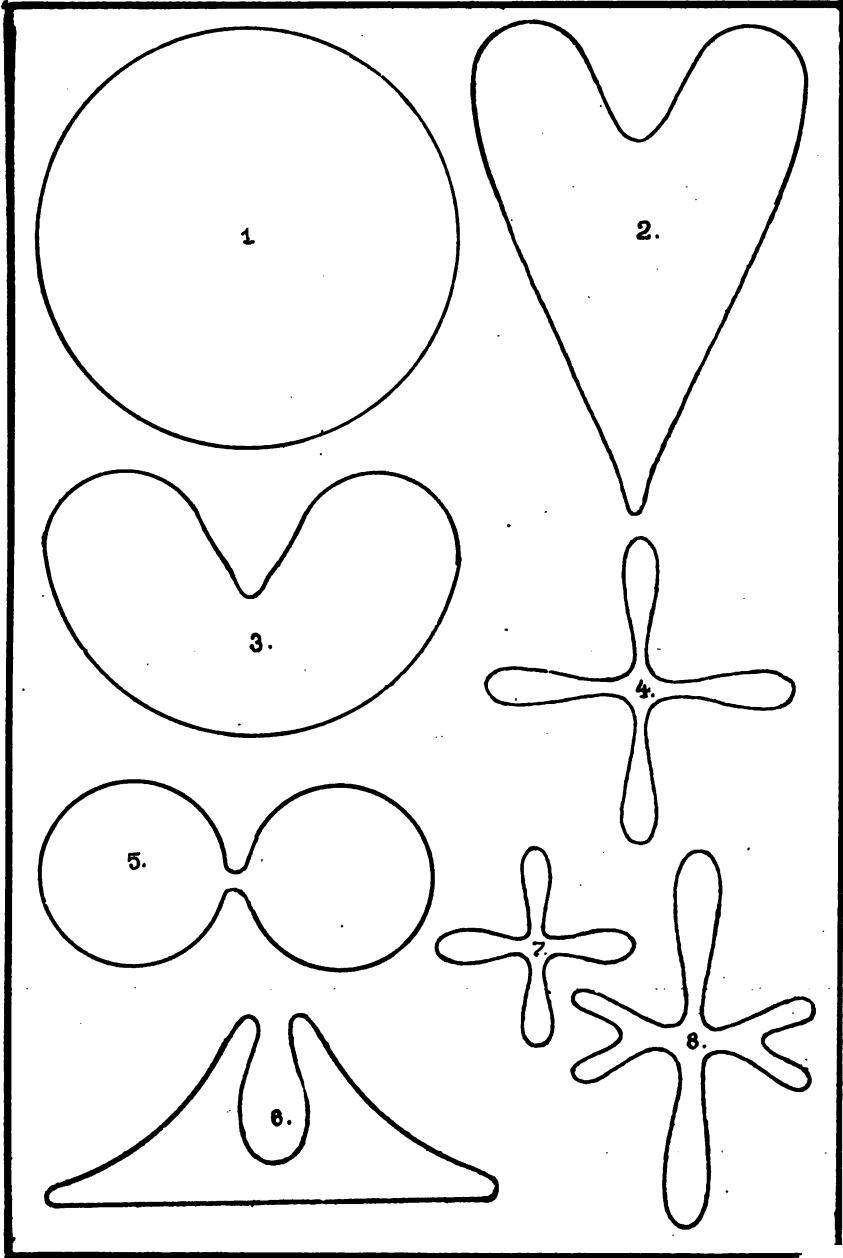

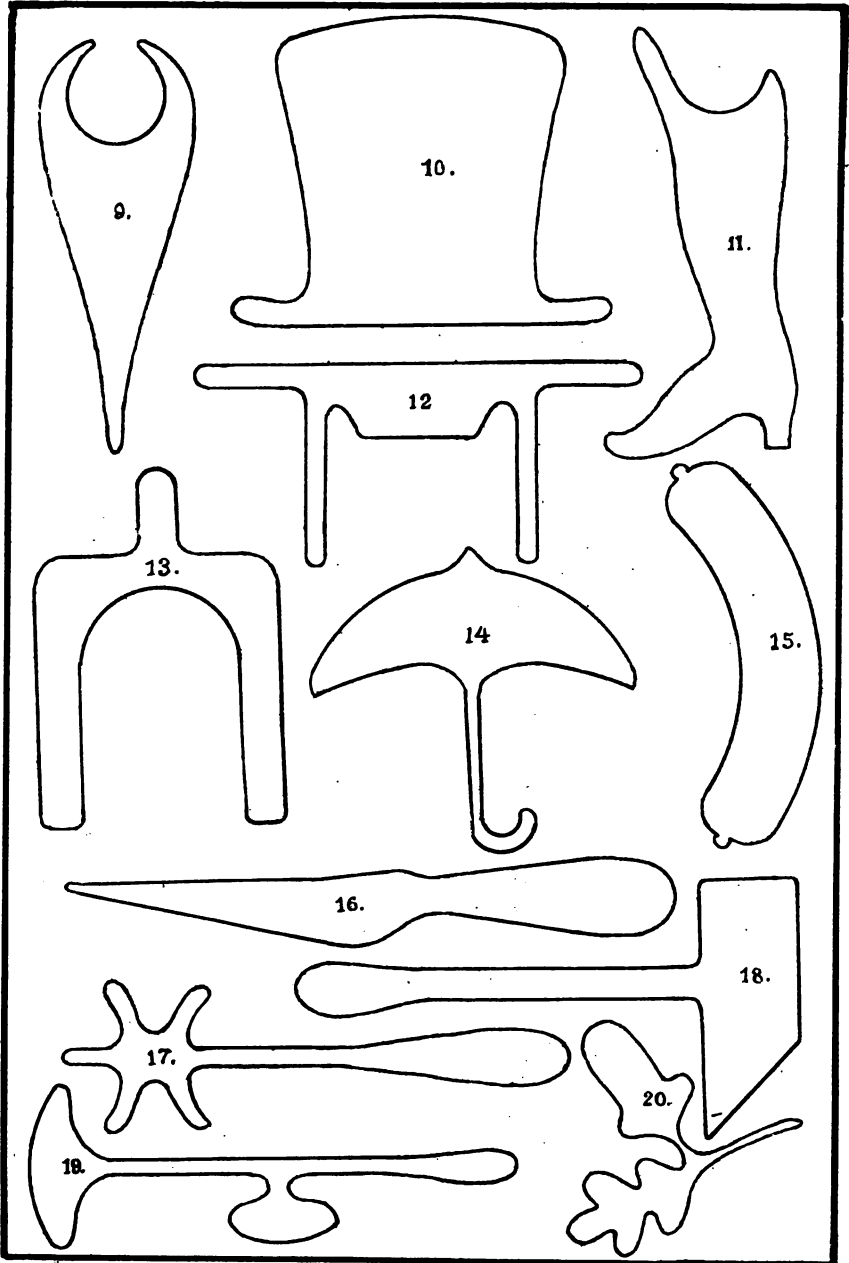
L

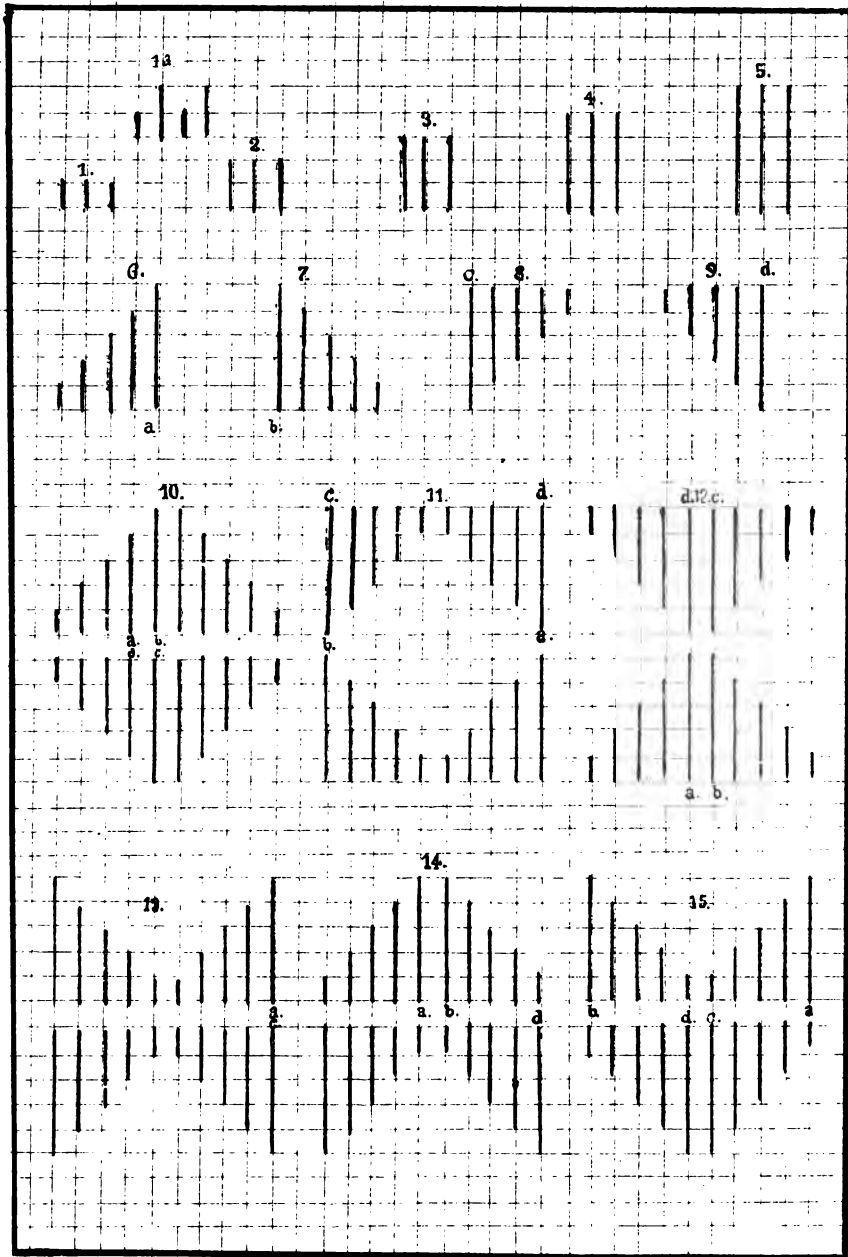

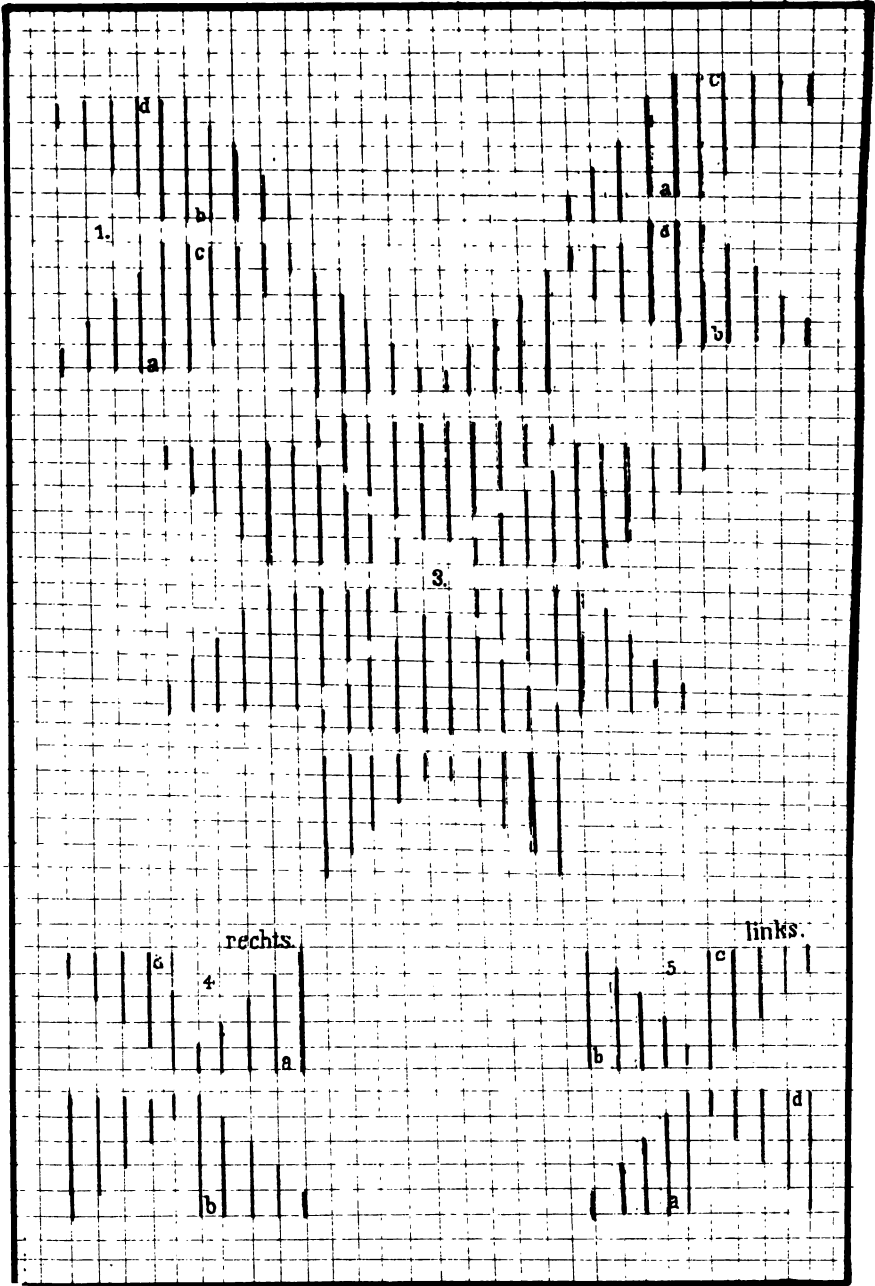
LU

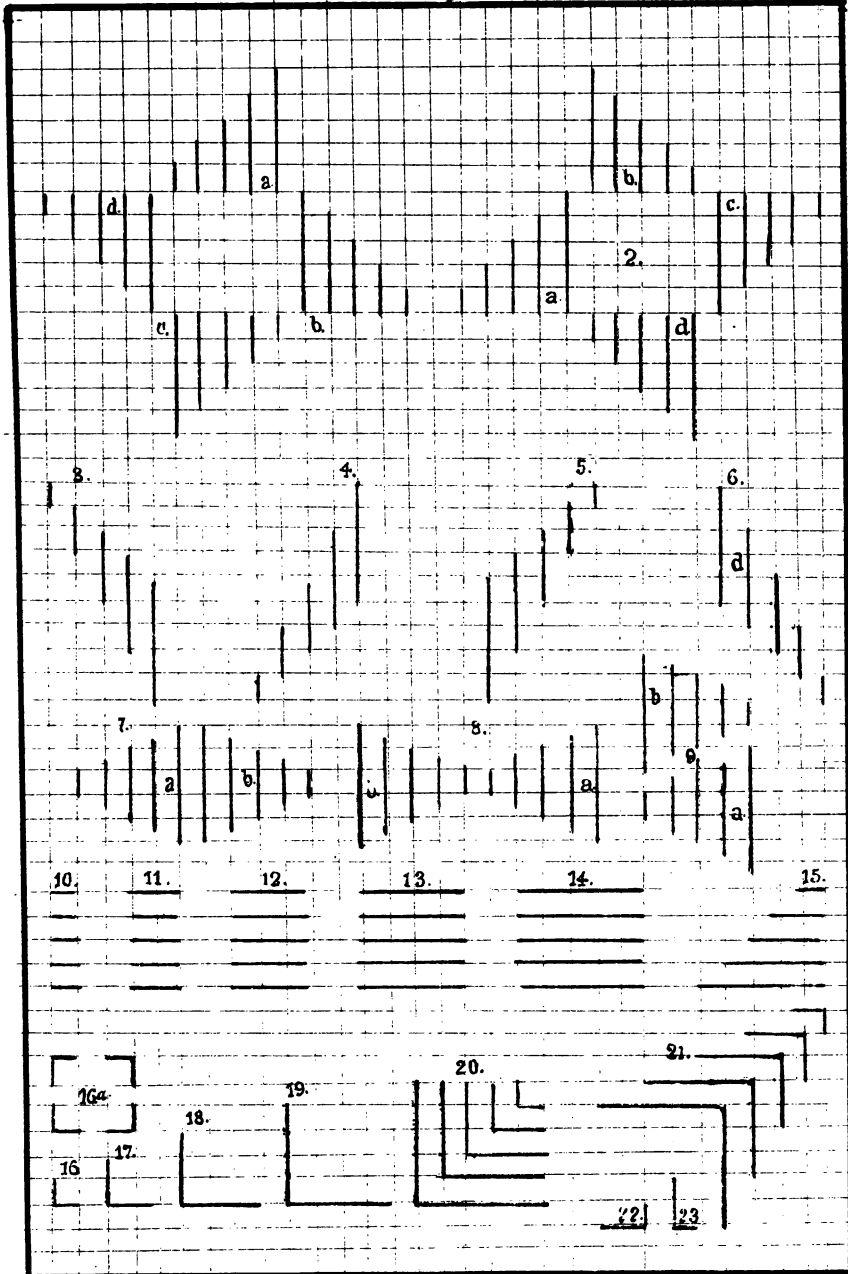

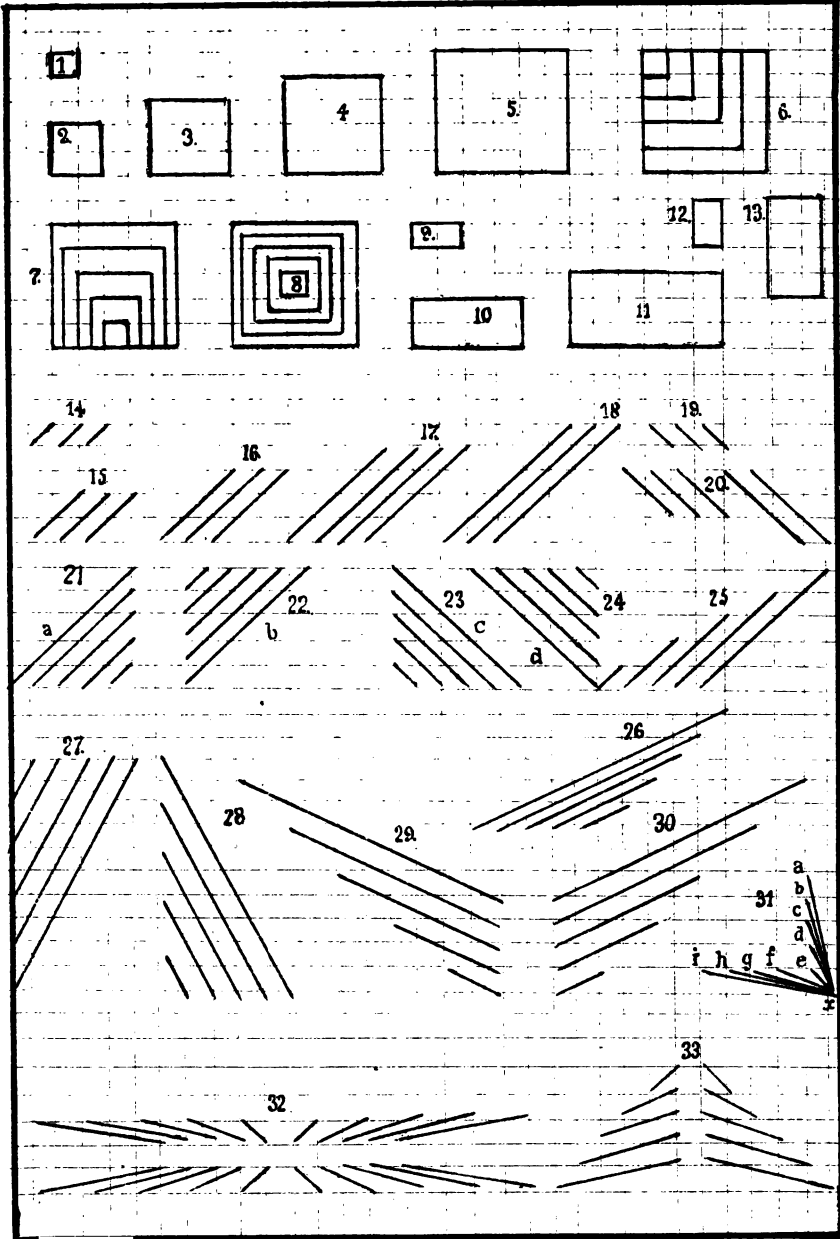
LP

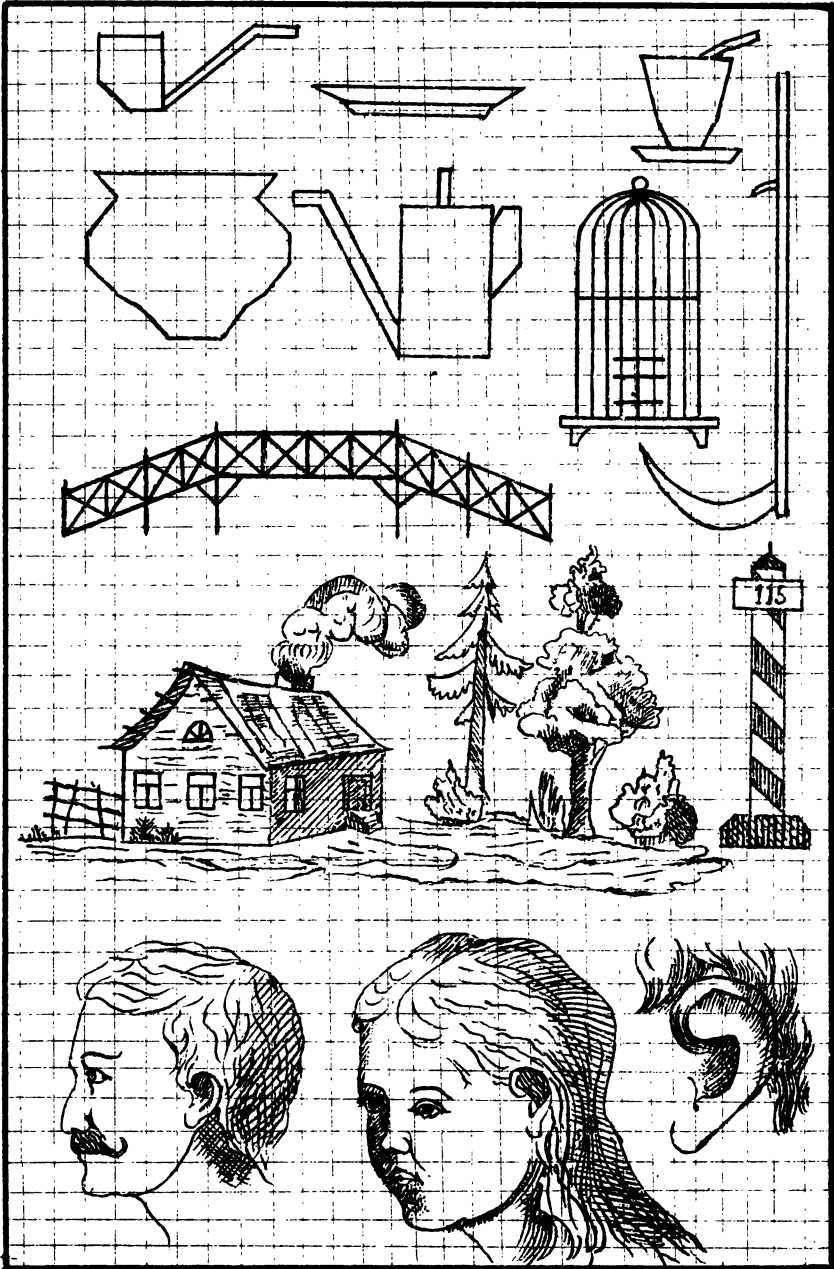

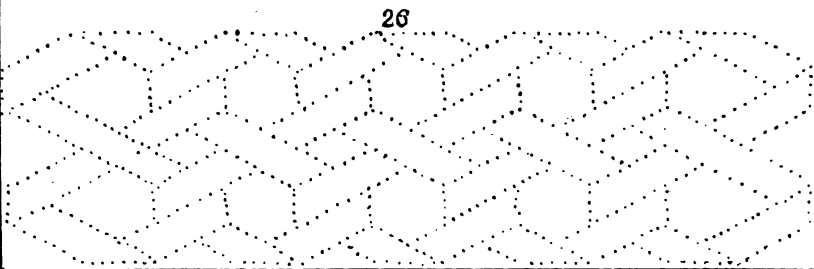
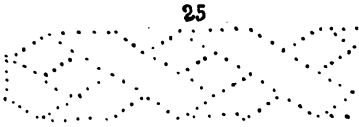
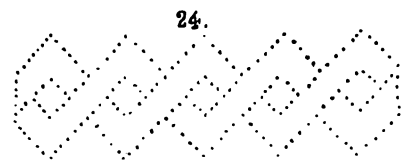
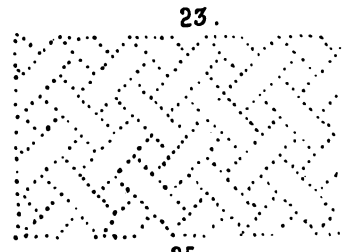
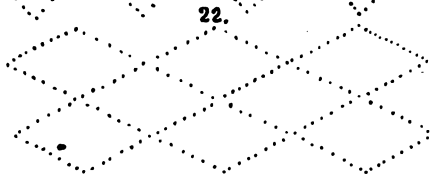
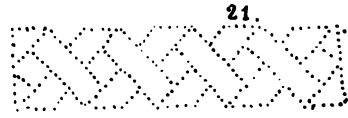
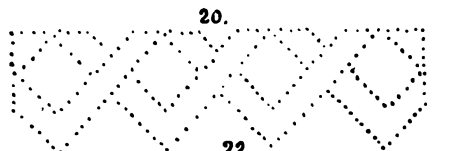
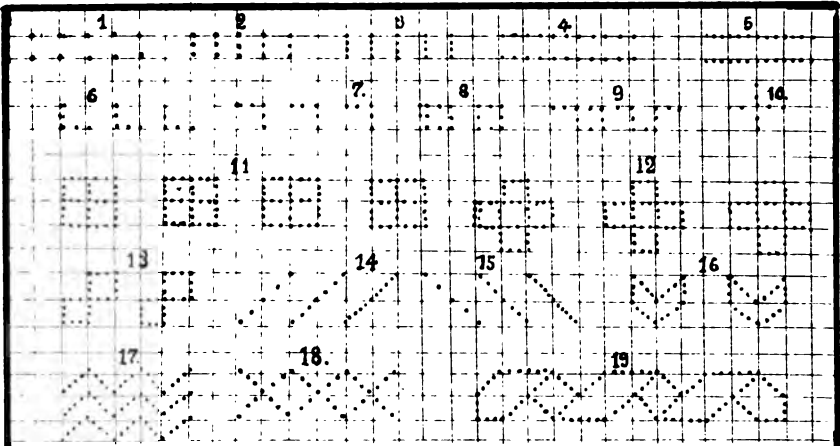

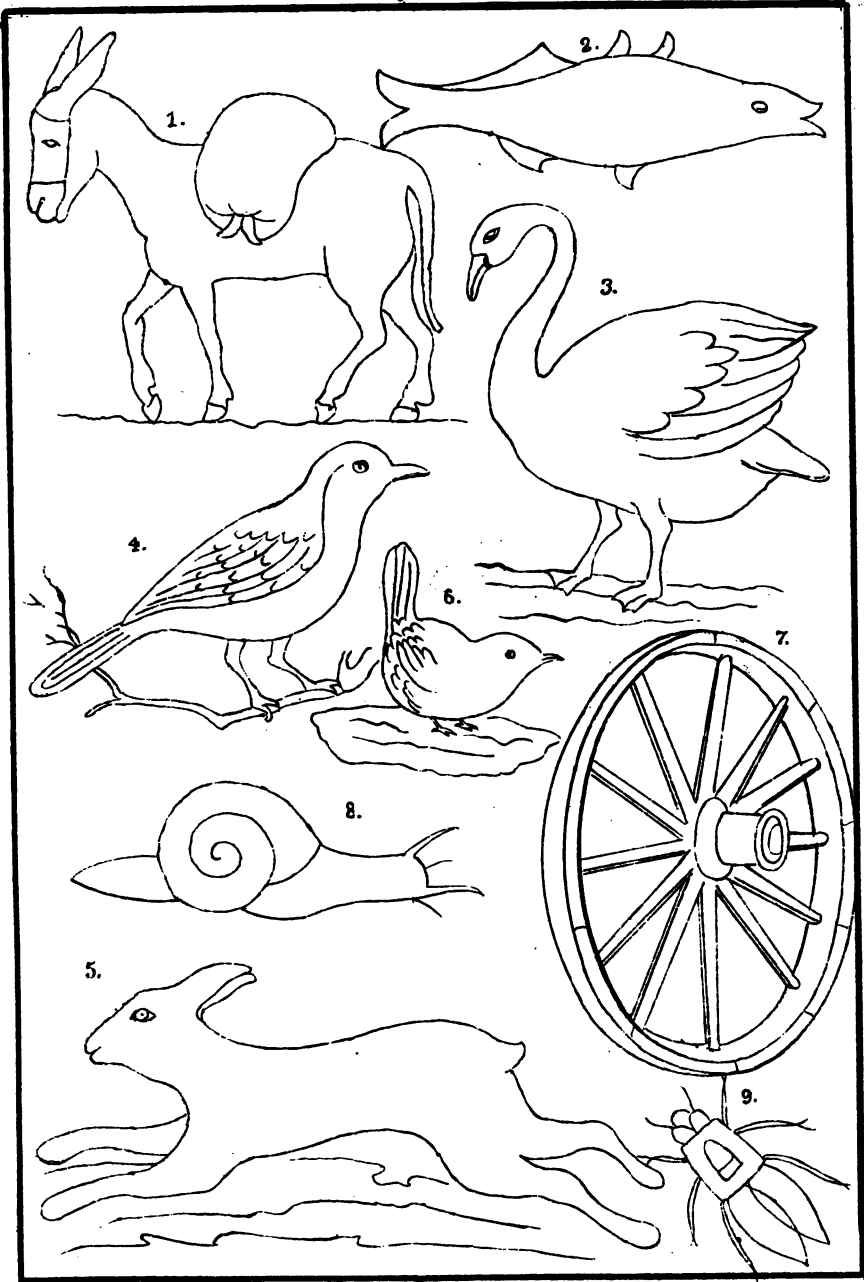

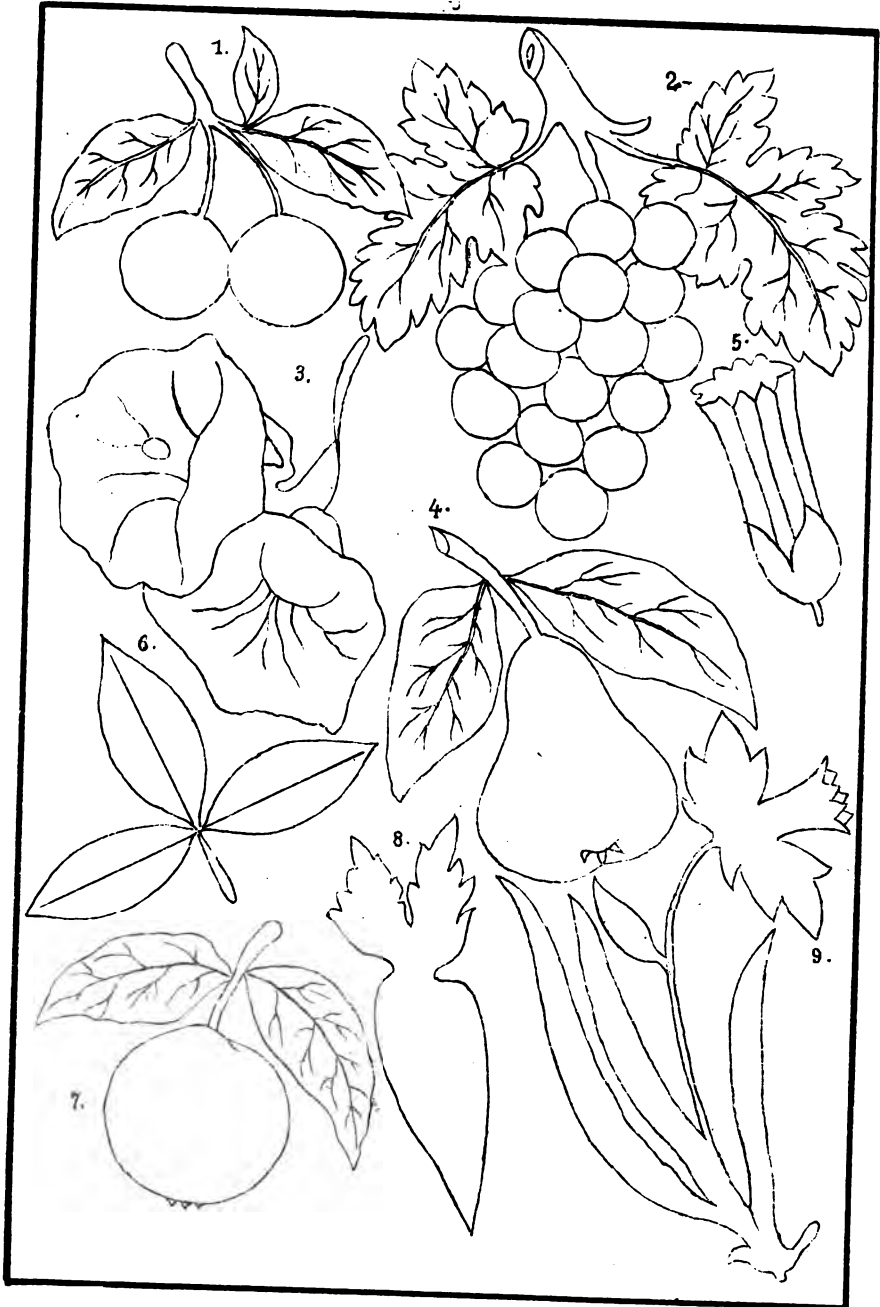

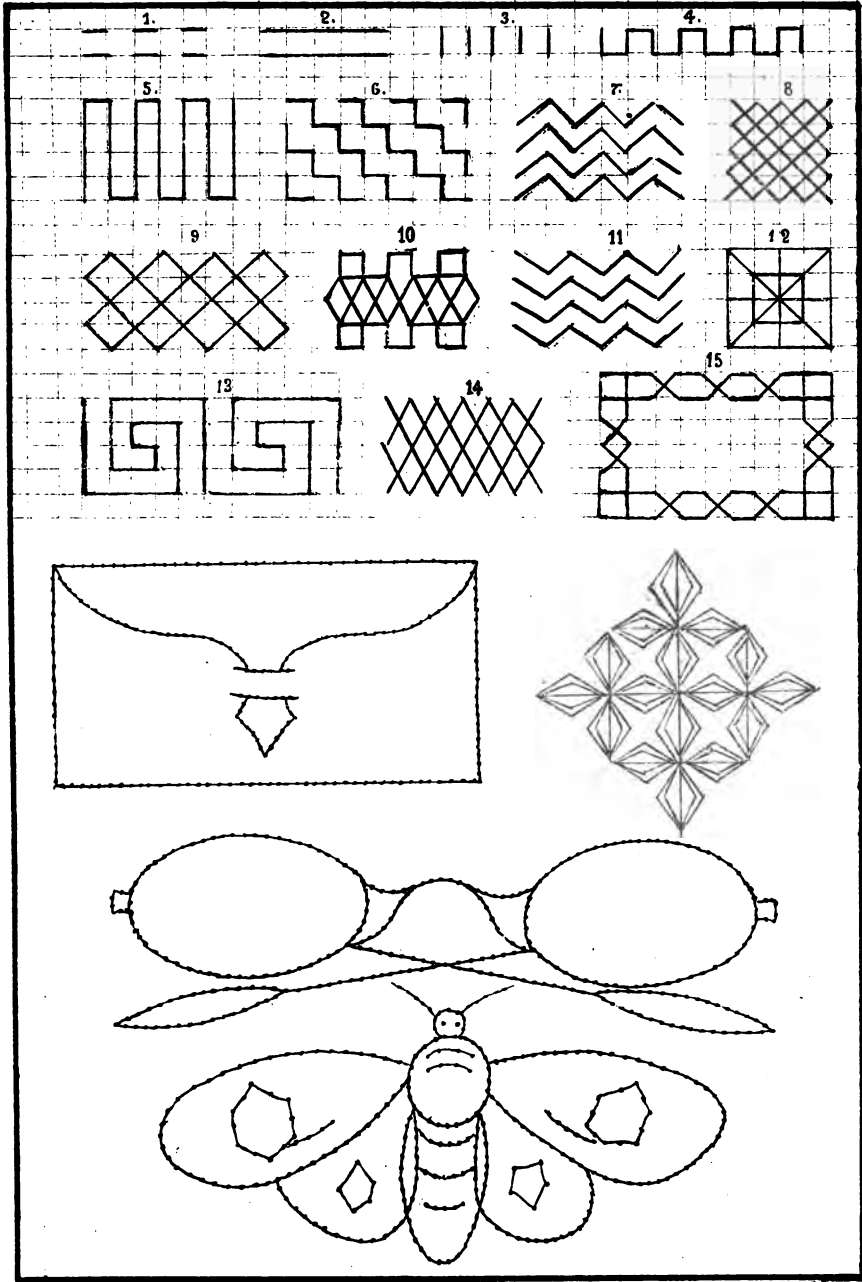

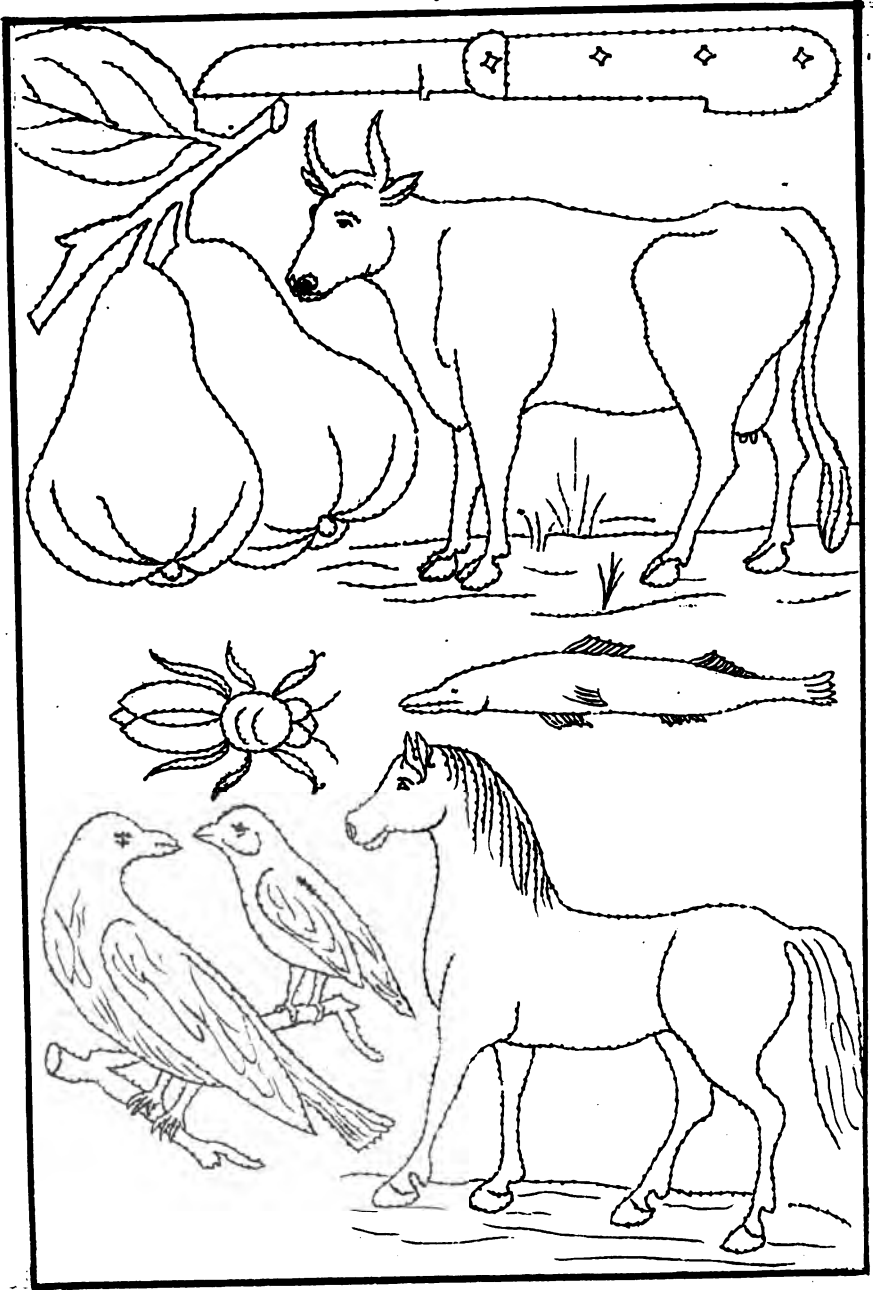

۲۵

ՅԱՆԿ ՆԻԻԹՈՑ

Երես

- 9 Ներածում
- 20 Մայրենի դասխարակումին (Տղոց գիտակցութիւնը արքնցամ օրէն սխնչիւ
3.4 տարեկան շրջանին):
- 44 Մանկական պատճառի շէնքը:
- 44 Մտրգական խաղիւրու սրահը:
- 45 Մերքնական գրադմանց սրահը:
- 47 Պարտէզ
- 48 Մանկապարտէզի պաշտօնէութիւն:
- 50 « դասխարակութեան միջոցները:
- 51 Ա. խաղ:
- 57 Ոստումի խաղ:
- 58 Շրջանի խաղեր:
- 60 Զորտն վեց տարեկան տղոց դասխարակութիւնը:
- 61 Գ. նուէր:
- 65 Դ. նուէր:
- 68 Վեց'ն ութը տարեկան տղոց դասխարակութիւնը:
- 71 Է. նուէր (մոզայիկ):
- 73 Ներկով զծագրութիւն:
- 74 Ը. նուէր (ծայրի բռնոթ):
- 76 Թ. նուէր (կտրել ու փակցնել):
- 77 Ժ. նուէր (հիւսուածք):
- 79 Ուլունք եւ ցողնաշար:
- 80 ԺԱ. նուէր (գաւազանիկ):
- 82 ԺԲ. նուէր (օղակներ):
- 82 Ծր'օպէլի ԺԳ. նուէրը. (սխնչի գործ):
- 83 ԺԴ. նուէր. (կաշար):
- 84 ԺԵ. նուէր. (երիզներ):
- 85 ԺԶ. նուէր. (Դերձան ու բել):
- 86 ԺԷ. նուէր (զծագրութիւն):
- 87 ԺԸ. նուէր. (կիտանկար):
- 89 Ծր'օպէլի ԺԹ. նուէրը (խաւաքարտի վրայ կար):
- 90 Ի. նուէր. (կաշ):
- 91 Իմ նուէրս (ցողնիկ):
- 91 Առականերու բանաստեղծութիւններ:
- 93 Երգ:
- 94 Պատկերներու ցանկը:
- 98 Կարգացոյց գրադմանց պարտէզի:
- 99 Մանկական երգեր:

